

EGYETEMES REGÉNYTÁR

BALASSA BÁLINT

TÖRTÉNETI REGÉNY EGY KÖTETBEN

IRTA

P. SZATHMÁRY KÁROLY

„E rút, csalárd világ,
Ki merő hamisság,
Engemet jaj, mint veszte.”

BALASSA.

BUDAPEST, 1908.
SINGER ÉS WOLFNER KIADÁSA

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2014
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5472-09-1 (online)
MEK-13610

TARTALOM

Előszó.
Az ifju bűnös.
A czéllövés.
Az ifju kobzos.
Az éji dal.
Az álomfejtés.
A búcsu.
Az egri vitézek.
Egy szál rózsza.
Meglepetések.
Előkészületek.
„A bécsi szép Zsuzsánna.”
A legjobb tánczos
Az egri szép napok.
A szerelmes Fatime.
Erdély bérczei között.
A halál torkában.
A beteg költő.
A titkos szabadító.
Az élet prózája.
A kísértés.
Az idegen.
A bujdosó.
Hittérítő és lelkipásztor.
Az eltört vándorbot.
Utóirat.

ELŐSZÓ.

E kis regény a könnyengyuló vér tragédiája.

Egy férfi balsorsának rajza, ki egy-egy szép asszony közelében nem tud vére hullámlásának parancsolni s e miatt keményen lakol. Ezért jön összeütközésbe önmagával és a külvilággal; e miatt kell elvesznie. Nem egészen következetes regényhős, de következetlensége éppen az említett emberi gyarlóság természetében fekszik, melyben sokan leledzenek, kik azt be nem vallják; titokban olyanok is, kik nyilván elítélik. Krisztus még a nőnél sem ítélte azt el.

E regény hőse a költő I. Balassa Bálint, ki költészetében korát egy századdal előzte meg. Emberi természetében sokkal gyarlóbb, mint a szerző festi; de koránál még ugy is sokkal jobb.

Talán lesz olvasóim között, ki érdeklél fogja kísérni e régi, jeles lantos költőnk és hősünk regényes életrajzát és sajnálkozni fog az elesett ember fölött, s ez nekem elég jutalom.

Budapest, 1887.

Szerző.

Az ifju bünös.

„Engem most kétfelől hiteget két dolog:
Szerelem, boszuság most bennem fegyvert fog.”

Balassa.

A kékkői vár egyik toronyszobájában, az 1574-dik év egyik szép tavaszi estéjén, három tagból álló festői csoportozatot találunk.

A szoba közepén mintegy 19-20 éves gyönyörű ifju áll, homlokán kétfelé választott gazdag aranszőke hajjal, és eszményi, majdnem nőies szépségű arczczal, melynek ellentétéül szolgálnak határozott tekintetű, sötétkék szemei, széles válla és a kora fejlettségű tagok, melyekből izmai még keskeny, aranyzinórzatu buzavirág színű öltözetén át is duzzadozva törnek elő. Kezei kicsinyek és finomak, csaknem mintha női kezek volnának; pedig a kemény fogás, melylyel a balkéz a derekáról aláfüggő tör markolatát szorítja, újra férfias erőről tesz tanúságot.

E szép gyermekkel szemben büszke arczu és öltözetű férfiú áll, valódi athléta, a férfikor legszebb idejében. Fényes öltözte a kövekkel rakott ezüstgombokkal és gyémánttól ragyogó övvel tanúsítja uri származását, bár a görögösen hajlott orr s a büszke sasszemek, az erőteljesen fejlett arcz és termettartása a nélkül is jelzik előkelő származását.

A harmadik alak, magas, sovány férfiú, ott áll a szép szőke ifju háta megett, egészen simára borotvált arczczal és fekete reverendában, melyek az egyház emberére utalnak.

A három alak arcza különböző indulatokat fejez ki: a szép ifjué bizonyos daczczal vegyült önérzetet; a vele szemben álló főúr szenedélyes haragot; az egyház emberé szelidséget és részvétet.

A három egyént azonnal be is mutatjuk: a haragvó főúr Balassa János, I. Ferdinánd király hive, tanácsosa, Hont megye főispánja, több felföldi vár és uradalom hatalmas birtokosa; a szőke haju szép ifjú legnagyobb gyermeke, Bálint; a sötét öltözetű egyházi férfiú pedig tiszteletes Bornemissza Péter uram, ki előkelő családból származása daczára, egyházi pályára lépett, hogy kövesse lelke ösztönét, mely az egyre jobban terjedő protestáns vallás elvei felé ragadta s melynek egyik leghatalmasabb apostolává lett, és mint ilyen fogadta el a hatalmas főúr gyermekeinek nevelését.

- A te írásod ez? - mond a főúr, öklével egy kis papirdarabra ütve és azt fia szemei elé tartva.

- Igen atyám, az enyém.

- Beste lélek!... És még el sem pirulsz, midőn bevallod, hogy ily gyalázatos dolgokat firkáltál össze?

- Csak akkor pirulnék el, édes atyám - mond határozott hangon az ifjú - ha hazugságot mondanék az igaz szó helyett.

- Hm... Fattyu! Nagyon vitéz ember lettél; nem tudom, ki tanított reá - mond a főúr, miközben lesújtó tekintet vetett a háttérben álló, nyugodt arczu lelkészre.

- Igen - mond Bornemissza Péter hatalmasan dörgő hangján - én tanítványomat igazmondásra szoktam tanítani.

- Hát erre is kend tanította? - kérdi a főúr, újból reácsapva kezével az iratra. Hiszen ez valóságos latrikánus vers, valóságos virágének, melyet ez a fiatal úr, tisztartóm Szkárosi leányának írt, hogy az által szerelemre csábítsa.

- Erre már nem tanítottam - mondja nyugodt méltósággal a lelkész - mert én ugyan bevezettem az urfit az ars poeticába; olvastam is előtte mind a magam, mind pedig a mások verseiből: de azok istenes énekek, hymnuszok, vagy zsoltárok valának.

- Elhiszem, mert kend mondja - de én fiam ágyában két könyvet találtam, egyiket valami Marullustól, másikat Angerianustól, melyek, igaz, latin nyelven, de szintén szerelmes verseket tartalmaznak. E könyvek fedelén B. és P. betűket látok, melyek alighanem Bornemissza Péter nevét jelentik.

- Bizonyynyal az én könyveim s azok, nagyságos uram - mondja a lelkész - melyeket még fiatalságomban mint auctorokat szereztem volt meg; mert hiszen elvégre a legelső római poéták, mint Horatius, Virgilius és Ovidius is szintén foglalkoztak az alsóbb emberi érzések leírásával: de én Bálint urfinak csak válogatott lelki eledeleket nyújtottam és soha sem adtam engedelmet neki arra, hogy ez auctorokat tetszése szerint forgassa.

- Akkor az urfi tolvaj is; mert idegen jószágot tulajdonított el, és így kettős büntetést érdemel.

- Tolvaj az - mond kipirult arczczal az ifjú - ki a más tulajdonát oly szándékkal veszi el, hogy azt a maga számára megtartsa, vagy elidegenítse; én e könyveket nem szándékoztam megtartani.

- Most már nagy vitézséged mellé bölcs is vagy - mondja gunnyal az atya - persze a szegény Szkárosi Erzsikéjét szintén nem akartad magad számára megtartani?

Az ifjú lesütötte szemeit és hallgatott.

- Majd ez a tiszteletes uram nádpálczája kiveri belőled a bölcseséget és vitézséget, esztelen gyermek! - kiáltja a főúr, az említett tárgyat a lelkész-tanító ágya mellől felragadva.

A lelkész, kezét felemelve, tiltólag intett, de a főúr az intést nem vette tekintetbe és a pálczát magasra emelte.

- Édes atyám! - kiált most az ifjú, miközben arcza egészen elhalványodott. - Istenre kérem, ne üssön meg kegyelmed!

- Mit, hát nem érdemled meg a büntetést? - kérdi még fokozott indulattal az atya.

- Ha azt hiszi kegyelmed, hogy büntetésre méltó vagyok - mondja komoly méltósággal az ifjú - ám büntessen meg akármely más módon, csak ne így. Embernek és magyar nemesnek születtem; érzem lelkemben mindkettő méltóságát: Istenre kérem, ne alacsonyítsa azt le bennem! Üzzön el házától, vagy büntessen másként; de a bot és ostor csak ebek és rabszolgák büntetésére való.

- Éppen ezt a fenhéjázást szükséges megtörni! - kiáltja ingerülten a főúr s a következő pillanatban a nádpálcza az ifjú vállát érinté.

Balassa Bálint elhalványodott; ajkait görcsösen szorítá össze; karjait keresztbe fonta; úgy állott ott minden szó és védekezés nélkül.

Az atyát e különös viselet meglepte s mint látszék, lefegyverzé. A büntető eszköz kiesett kezéből és némileg engesztelődve kérdé fiától:

- Nos, hol az engedelemkérés?

- Én előre megmondottam, hogy büntessen másképpen kegyelmed; akkor szívesen kikértem volna bocsánatát.

- És most? - kérdi fürkészően az atya.

- Most a jó Istenre bízom a többit, ki a szívekbe lát - felelt az ifju és süvegét véve kisietett a szobából.

Balassa János összefont karokkal maradt álló helyében, mint a ki tanácstalan, hogy mitévő legyen.

- Tulságosan szigorú volt iránta nagyságod, - mondja a lelkész - ifju korunkban mindannyian követünk el hasonló bolondságokat. Ez ifjuban a Balassák nemes, de szenvedélyes vére foly, melyet a nagy talentum, mit a jó Isten ingyen jóvoltából adományozott neki, még nagyobb elbizakodásra emelt. Kár egy nemes urfiban az igaz ambíciót összetörni!

- Meglehet, igazsága van kendnek, tiszteletes uram - mondja lehangoltan a főúr, - de hiszen engemet is több ízben megvert szegény néhai édes atyám, néha még hibátlanul is: és azért megvagyok a régi bőrben és azért ugyan a Balassák bikaczimmerének egyik szarva sem tört le.

- Adja Isten, hogy most is úgy legyen, nagyságos uram; de én jobb szerettem volna, ha nagyságod reám bizza az urfi büntetését. Így, a hogy történt, a következésekről nem felelek.

Másnap reggel az ifju Balassát hasztalan keresték az egész várban: sem ebédre, sem vacsorára nem tért haza. Nővérei, Mária és Anna, azután bevallották, hogy fivérük igen érzékenyen bucsuzott el tőlük; Balassa Jánosnének, Bálint édes anyjának is eszébe jutott, hogy kora hajnalban egy forró csókot érzett volt kezén.

- A mihaszna kölyök! - kiáltott fel indulatosan a főúr - hát csakugyan elhagyott azért a csekélységért! - És ezt mondva, szempillái alatt egy pár könnycsepp jelent meg.

Nagyobb gondot okozott még, hogy a csaknem gyermek-ifju senkitől sem kért útavalót; még ruháit sem vitte el magával; csak kis aranyszalagos kobza hiányzott a szegről.

A czéllövés.

„Távolodva immár nagy keserűségem, gyönyörű én életem.
Mely szépek tavasszal sík mezők virággal, boldogsággal; ő kedvem
Azon módon rakva, nem győz örvendezni eleget szeretőmen!”

Balassa.

Bujdosott, bujdosott, még hátra sem nézett nagy ideig az ősi kastély felé, melyben oly sok kedvest hagyott hátra; de midőn az erdőkön keresztül a legközelebbi hegyre felért és annak tisztásáról visszatekintve, feltűntek előtte a kékkői vár tornyai, mégis olyan különös érzés szállta meg lelkét, melyet még eddig sohasem érzett: a teljes elhagyatottság és magábanlét szívszorító fájdalma.

Szemeibe lassankint könnyűk gyűltek s ezek prismáin át csak úgy reszkettek a távolban feltűnő vár ormai, úgy, hogy egy pillanatra hajlandónak érezte magát a visszatérésre; de azután megkeményítette szívét, meg visszaidézve lelkében azt a képet, midőn atyja felemelt bottal állt előtte és könnyörgéseire nincsen irgalom szívében.

- Végre is szabad vagyok! - kiáltott fel az ifju Balassa önérzetesen; - mert igaz, hogy én sem parancsolok senkinek, de legalább nekem sem parancsol senki; szabad vagyok - gondolá tovább a költői természetű ifju - szabad, mint a madár, melyet ugyan lelőhet akárki, de különben tetszése szerint intézi repülését. Abban is hasonlítok máthól fogva a madárhoz, hogy szabad lesz koplalnom a mennyit tetszik; no de hiszen éppen a madarakkal vigasztal a szentírás is, a melyek se nem vetnek, se nem aratnak és a jó Isten mégis gondoskodik róluk!

Rövid gondolkozás után tovább indult vándorútjára az ifju, még pedig, hogy üldözőktől mentve legyen, a sötét tölgyes erdők sűrűjét kereste fel és ritkán szállott alá az emberlakott völgyekbe. Az itt-ott talált szamócza pompás bogyói, a szeder sötét gyümölcse és a sötét völgyek mélyén csergedező forrás adtak ugyan némi enyhét testének: de midőn a nap leszállott, mégis csak úgy érezte, mintha a szabad természet semmivel sem kínálta volna meg; hiában, még éppen a természet követelte a maga rendes napi adóját.

Már éppen azon gondolkozott, hogy valamely irányban leszálljon az erdőborított hegyek ormairól és egy darab kenyérért és éjszakai nyugalomért fölkeresse a legközelebbi falu valamelyik szerény lakóját: midőn az erdő egyszerre ritkábbá lett és a fákon keresztül kivehető volt a somoskői vár rajza, szép cserepes és ezüstvitorlás tornyaival; és a mi több, a tisztásról, mely éppen lábainál a vár aljában terült el, valami vidám nevetés hangzott, hasonló a gerliczék turbékolásához.

Balassa még nem láthatta a nevetőket; de első pillanatra maga sem akarta, hogy azok őt meglássák: azért óvatosan és zaj nélkül haladt elő az utolsó bokrok árnyékában, míg oly helyre ért, honnan a nevetkérezőket kilesheté.

Két szép és ifju leány csevegése és vidám nevetése volt az, mely az erdő csendjét felverte. 15-16 évesek lehettek, az élet azon korszakában, midőn az érzelmek egész rohama szokott az ifju szívek felé torlódni, melynek aztán a növendékleányka csak nyomasztó hatását érzi, de megválogatni vagy meghatározni éppen nem tudja; hanem most szertelen vidámságban, majd forró könnyükben enged azoknak szabad folyást.

Ily két vidám angyalt látott maga előtt, a bokrokon át, Balassa; és nem állhatta meg, hogy hosszasan és gyönyörrel ne legeltesse rajtok szemeit.

Az idősebb, kit nővére Fruzinának nevezett, magas, szőke, diánai alak volt, emelt termettel és bátor lépésekkel; nem hiányzott még a tegez sem kezéből, melyről éppen most suhintott el egy könnyű nádnyílvesszőt csicsergő madár után, mely azonban semmi kárt sem tett abban. A barna és fiatalabb, termetre is kisebb volt valamivel; gazdag, sötétgesztenye haj fedte gyönyörűen öblözött homlokát, mely alól, sulyosaknak látszó szempillák árnyából, nagy sötétkék szemek villogtak elé; a szendesség és értelem eszményképét egyesítve a kedvesen fejlett alakban.

A leányok, úgy látszik, czéllövésben gyakorolták magukat; azzal az ártatlan fegyverrel, melyet színes tollakkal és a nád vessző végén viaszba szúrt tüvel alkalmasint maguk állítottak elé.

- Menjünk már haza, Fruzina, - szólott a kisebb leány - míg a várba felérünk, egészen be-sötétedik és majd megharagszik édes jó anyánk.

- Nem, kedves Annám, - mondja fenhéjázva a nagyobbik leányka, - én ma valami hősi tetteire érzem magam hivatottnak, és ezzel a veszedelmes fegyverrel ma okvetetlen vért akarok ontani, ha mindjárt egy ökörszemét, vagy zöld békáét is.

- Oh, te bohó leány! - mondja nevetve a kisebbik, - csak tégy le kegyetlen, vérontó szándékodról, mely nem leányokhoz való.

- Kisasszony, ön csalódik; - mondja Fruzina nagy kevélyen - mi, mint Somoskő örökös urnői, itt az ellenség torkában nem rendelkezvén családunkhoz tartozó férfi személyekkel, kikre váraink védelmét bizhassuk; azért „magad uram, ha szolgád nincs”: magunknak kell gondoskodnunk arról, hogy fegyverképesek legyünk és ősi örökünket megóvtalmazzhassuk.

Ezt mondva, roppant kevélyen sétált fel s le a puha pázsiton, irgalmatlanul nézván szerteszét, ha legalább egy dongót vagy szunyogot találna, melyen harczy vágyait kitölthetné.

- Tudod mit, édes jó Fruzinám, inkább egyebet mondok: folytassuk a czéllövést abba az odvas fába és aki a nagy fekete pontot eltalálja, az marad mára a győztes.

Most egy újabb kérdés merült fel: hogy ki löjjön először? és csupa gyönyörűség volt nézni, mikép tusakodott a két szép, fiatal leány az egyetlen fegyver fölött, mely rendelkezésére állott.

- Az okosabb enged - kiáltott végre Fruzina, és Anna kisasszony nagy vitézül katonai állásba helyezkedett, nagy kinnal felcsavarva a fakeréken forgó rettentő fegyvert.

A hirtelen észjárású Balassának ezek a lassu harczyas előkészületek egy tréfás eszmét adtak: hirtelen a célpont felé futott és abban a pillanatban, midőn a kedves kis czéllövő elpattintotta a nyíl idegét, villámgyorsan ott termett; a könnyen repülő nyilat jobbájával felfogta, hirtelen bal hóna alá szurta be és azután, mintha halálos sebet kapott volna, egy jajszóval levette magát a pázsitra és kézzel-lábbal kezdett kapálódzni, mint a halálra sebesült.

A két leány annyira meg volt lepetve, hogy egyáltalában nem tudta felfogni a történeteket; kivált, miután az est homálya beköszöntvén, a nyíl irányát nem tudták szemmel követni.

- Jézus Mária, embert öltem! - kiáltott fel a kis Anna és tegzét elvetve magától, futott az ál-sebesült felé, ha talán még segíthetne rajta. Útközben előkereste finom, himzett zsebkendőjét, hogy azzal az ütött sebet bekösse.

A gyakorlatibb Fruzina még nagy deréksálját is leoldotta és úgy követte nővérét, hogy a bekötés annál tökéletesebb legyen.

Igy értek el a sebesültnek vélt ifjuhoz, ki már akkor szempilláit lehunyta és lábait kinyújtá, mintha meg lenne halva. Az átkos nyílvessző onnan meredt ki szíve mellől, jobb kezében pedig görcsösen szorítva tartá himzett szalagu kis kobzát; míg aranyászóke haja, mint valami dicssugár övezte halvány homlokát.

- Nagy Isten! - mond Anna térdre esve az ifju mellé - ez meg van halva!

- Igazán úgy látszik - mondja Fruzina, legalább nem ad semmi életjelt.

- Pedig milyen szép ifju; milyen kár volna érte, ha meghalna! - rebegi Annácska alig hallhatólag, és fülét odatartotta az ifju szája elé, hogy megérezze, lélekezik-e az ifju még?

Ez olyan nagy kísértés volt, melynek Balassa nem tudott ellentállani; hirtelen felnyitotta szemeit és forró ajkaival nagy merészen megérintette a szép leány fülecskáját.

Annácska hirtelen ugrott fel és arcát pír öntötte el; miközben szintén odajött nővérére rákiáltott:

- A csunyanak nincsen semmi baja; csak ravaszság volt az egész!

A halott csakugyan felült és mintha valami halálos álomból ébredne, nagy szemeket meresztett majd Annára, majd Fruzinára, azután mosolyogva mondá:

- Valóban, még nem tudom, kedves kisasszonyok, vajjon halálos-e a seb, melyet szivemen nyilatokkal és szemeitekkel ütöttetek. A jövődő fogja megmondani.

- Csakhogy él! - kiált Annácska tapsolva, - hogy elrémített a rossz ember!

Az idősebb leány egészen komolyan felelt:

- Valóban nincsen kegyelmed megsebezve?

- No, úgy egy kicsit, a szívem táján - mondja mosolyogva Balassa - a közelebbi nehéz percz meg fogja azt mutatni; mert ime, a nyilat ezennel kihuzom, hogy visszaadjam nyilasának; én ugyan nem felelek róla, hogy hegyén nem fogja kiszakadt szivemet is megpillantani.

Azzal, mintha valami megfeszítésbe kerülne, kétszer-háromszor megforgatta a nyilat hóna alatt, azután mosolyogva nyújtotta azt át a kis Dianának.

- Kegyelmed nagy bohó! - mondja örömmel Anna - már hogy lehetett bennünket így megijeszteni?

- No bizony, hátha kegyetek arra vállalkoznak, hogy Somoskő várát ily rettenetes fegyverekkel fogják megvédelmezni: azt hiszem, nem szabad kétségbe esniök, midőn egy ellenséget látnak leterítve szemök előtt.

- De hiszen kegyelmed nem ellenség; legalább nem látszik annak - mondja Annácska - én legalább sohasem láttam, hogy egy várat egyetlen ifju ember, és pedig kobozzal, akarjon bevenni.

- Már hogy akarom-e bevenni Somoskő várát, vagy nem, - az más kérdés; de hogy magamat be akarom venni Somoskő várába, annyi bizonyos - mondja Balassa - természetesen a kisasszonyok és a vár asszonyának kegyes engedelmeivel.

A szelid Annácskának már ajkain lebegett a meghívó válasz, de a komolyabb Fruzina közbevágott:

- Engedjen meg, tisztelt lovag ur: de midőn egy várról van szó, mindenesetre tudnunk kell a szívesen látandó vendég kilétét, - kivált ha - teszi nyájasabban hozzá - ilyen veszedelmes fegyverrel van ellátva, mint a kegyelmed kobza.

- Kilétemet akarják tudni kisasszonyok? - felel elkomolyodva az ifju. - Azt megmondani nem oly könnyű dolog. Volt-e neve annak a madárnak, a melyre kevéssel előbb kedves Fruzina kisasszony célozgatott s melyet, ha eltalált volna, nehezen sajnált volna valaki; legfőlebb a ki lelőtte?... Én ilyen szabad madár vagyok; repülhetek, a merre tetszik, szabadon; le is lőhet a ki

akar, éppen oly szabadon. Még egy nap előtt hires nevet viseltem; a végzet elragadta azt tőlem, - most Senki Pál vagyok!

- Senki Pál - mondja részvétellel Anna - ez ugyan különös név!

- És van önnek valami mestersége, - kérdi Fruzina, - melyből megélni remél? - s részvétellel tekintett az ifjura.

- Kisasszony - mond tettetett nehezteléssel Balassa - ha jó szívét nem tapasztaltam volna, ezt a kérdést sértésnek venném. Hát nem látja itt, karomra akasztva, mesterségem jelvényét? Kell-e a fülemlének nemes levél!... Én kobzos vagyok!

- Az nem valami jövedelmező mesterség lehet - mondja tréfásan Fruzina.

- Meglehet, hogy gazdájának nem, de jövedelmező lehet az országnak - mondja elkomorlyodva az ifju. Nem hallották-e kegyetek hírét annak az egykori Lantos Sebestyénnek, ki sorba járta lantjával a véghelyeket és lelkesítette honfitársait a törökök ellen?

- Dehogynem - mondja Anna - hiszen magunk is láttuk őt Temesvárott még, mint picziny gyermekek, midőn atyám katonáit lantjával lelkesítette. Magunk is énekeltük Tinódy Lantos Sebestyén szép dalait: „Temesvár veszedelméről” és „Török János vitézségéről.”

- Nos, hát én valami ilyen akarok lenni - ilyen leszek! - mond határozottan az ifju.

- Még csak lesz? - kérdi lebiggyesztett ajakkal Fruzina.

- A költő nem lesz, hanem születik! azt mondja a latin példaszó - válaszol önérzetesen Balassa.

- És, nemde, énekelni fog nekünk valamit? - kérdé örömmel Anna.

- Mindenesetre. Először is Somoskő védőinek ama hősi tettét fogom megénekelni, mely által a mai napon egy ólálkodó ellenséget elejtettek és fogva hurczoltak várukba - mondja nevetve Balassa.

A kisasszonyok nevettek.

- Nos hát, kedves Senki Pál uram - mond Fruzina - ha úgy tetszik, menjünk fel; mert az est ime reánk borul.

És a két kisasszony, követve a folyton tréfálódzó lantostól, hangos nevetés közben ért fel a várkapu elé.

Az ifju kobzos.

„S ez oka, hogy én több sebet tűrvén, több kint vallok másnál.”

Balassa.

Balassa Bálint oly kitűnő nevelésben részesült, minőben kevés ifju Magyarországon. A különböző testgyakorlatokra és fegyverforgatásra édes atyja oktatta be, kinél hatalmasabb mester kevés volt az országban; a tudományok tömkelegében oly férfiutól nyert utasítást, ki irodalmi műveltségre is első volt a hazában; mert Bornemissza Péternél az ekkori egész reformált világ kevés magasabb műveltségű embert ismert. Ezen kívül a természet oly sok adománynyal ruházta fel, a lelki és testi szépség annyi kincsével halmozta el, mennyi a nagy osztályban kevés ifjunak jut a világon.

E szerint nem csoda, hogy a két ifju leányka azonnal otthonosan érezte magát az ifju kobzos társaságában; sőt tréfás fellépése és regényes titkolózása valami különös vonzót kölcsönöztek megjelenésének, mely a tapasztalatlan leánykák szívét, kik azonban már hallották és olvasták Argylus királyfit, Grizeldisz történetét és mindazokat a regényes meséket, melyek már Beatrix királyné idejében beszivárogtak volt Olaszországból hazánkba: a titokteljes ifjuban is, szép külsője és finom modora mellett, legalább is valami incognitóban utazó herceget képzeltek, ki azonnal megragadta és lebilincselte figyelmöket.

Maga a vár asszonya, Losonczy Istvánné sem óvhatta magát a hatástól; mert habár nem osztózt is leányainak tulregényes felfogásában, annyit okvetlenül be kellett vallania, hogy az ifju Senki Pál, kit leányai bemutatnak, okvetlenül előkelő családból való és nem tartozik azokhoz a kóbor gyerekekhez, a kik korábban mint vándordalnokok jártak be Európa kontinensét.

A nemes özvegy, kinek hős férje a temesvári őrség árulása miatt oly tragikus véget ért, még kevéssel lehetett több negyven évesnél; csak sötét gyászruhája és a komoly méltóság, melylyel megjelent, mutatták, hogy lemondott a világról s élete legvirágzóbb korszakában a matronák sorába állott be, hogy csupán gyermekei boldogításának éljen.

Egy pár faggató kérdésből, melyet az ifju dalnokhoz intézett, illetőleg az azokra kapott feleletekből sejteni kezdette, hogy az ifjut vagy valami kedvezőtlen családi viszony vagy kalandos nagyravágyás vezette ki a szülői házból; s miután annak feleleteiből nemes szív és magas elme tükröződtek vissza: nem folytatta tovább faggató kérdéseit, hanem vette ugy a dolgot, mint ama zivataros korszakban venni szokás volt és fedelelet nyujtott a hontalannak, kenyeret az éhezőnek.

Midőn a vár dobolóján az esti jelt megadták, egy fiatal lelkész estimája után vacsorához ült az egész társaság, mely magából az özvegy urnőből, Pekry Annából és két leányából állott az asztal belső felén; a fiatal lelkészből, Fodróczy Miklós várnagyból és az ifju lantosból az asztal külső oldalán.

A czifrán faragott mestergerendák ékes ebédlőterem, melyet finom lakatos-műből összeállított vascillár négy viaszgyertyája világított meg, keleti szőnyegekkel bevont falaival s azon Pekry és Losonczy ősök arczképeivel, a sűrőgve jövő-menő cselédséggel igen vonzó képet nyujtott; annak az otthonias, bizalmas fészeknek a képét, melyet az egymás iránt való bizalom és szeretet melege még az idegen előtt is azonnal otthonossá tesz. A nagy ebédlő-asztal, mely ezuttal csak ritkán volt beülve, az ablakokkal szemben álló fal mellett vonult el, s aranyhimzett munkával szegett kamuka-abroszán mesterek kezéből került arany- és ezüst-edények hirdették a vár urnőjének vagyonosságát és nemes izlését.

Az estebéd nyájas beszélgetésben telt el; főtárgyát a kisasszonyok kirándulása képezte, melyet a két szép leány felváltva adott elé s melyet Balassa egy-egy tréfás megjegyzéssel fűszerezett.

- Ebből csak az a tanulság, - mond végre édes anyjok - hogy ifju leányok még a vár közelében se tegyenek magokban sétát; különben ki lehetnek téve mindenféle ellenséges megtámadásnak.

- Nagyságos asszonyom - mondja az ifju lantos - úgy látom, hogy a kisasszonyok még tiszteletreméltó anyjuknál is jobban tudják a hadi regulát. Mert ha egy vár magát jó erejében érzi: helyes dolog, ha kimentéseket tesz a várból, hogy az azt ostromló ellenséget nyugtalanítsa vagy annak éppen kárt is tegyen. Én legalább - folytatja mosolyogva - így fogom fel a kisasszonyok mai hadipróbáját, mely annyira sikerült, hogy engem, szerencsétlent, foglyul is ejtettek; már most csak a jó Isten tudja, hogy mi lesz az én életem és szabadságom váltsága.

- Azt már kijelentettük még elfogásakor - mondja bizonyos érdekeltséggel Fruzina kisasszony - kegyelmed, Senki Pál uram, egy igen szép dalt ígért nekünk.

- Ugy van, ugy van! - erősíti Annácska, miközben mélyen elpirult.

- Gyászos özvegy házába, habár az özvegyi év már többszörösen letelt is, nem igen illik ugyan a lant és dal: de ám legyen, ha kis kobzos barátunk úgy akarja; reménylem, nem lesz az valami virágdal vagy nők körébe való szerelmi ének - mondja az özvegy urnó.

A lantos felkelt és lantját, melyet a fegyverfogas egyik szegére akasztott volt, onnan leemelve, a hangszer felhangolá s az asztal elé állva, mintegy megnyugtatólag mondá az úrnőnek:

- Nem, nagyasszonyom, eszembe sem jut, hogy a nagyságtok bizalmával visszaéljek. A dal, melyet a napokban szerzettem, a „Fejemet nincsen már hova hajtsam” kezdetű nótájára, a szép tavaszi idő dicséretéről szól.

Ezután néhány futamot tett könnyű kobzán és a következő szép dalt énekelte:

„Áldott szép Pünkösdeknek gyönyörű ideje,
Mindent egészséggel látogató ege,
Hosszú úton járókat könnyebbítő szele!

Te nyitod rózsákat meg illatozásra.
Néma fülemile torkát kiáltásra
Fákat is te öltöztetsz sok színű ruhákba.

Néked virágoznak bokrok, szép violák,
Folyó vizek, kutak csak néked tisztulnak.
Az jó hamar lovak is csak tebenned vigadnak.

Mert fáradtság után fejeket, tagjokat
A szép harmatos fűvel hizlalod azokat.
Uj erővel építvén üzéshez inokat.

Sőt még a végbeli jó vitéz katonák.
Szép szagu mezőt kik széllyel bójárják,
Most azok is vigadnak, az üdőt mulatják.

Ki szép füven lévén bánik jó lovával.
Ki vigan lakozik vitéz barátjával,
S ki pedig vitéz fegyvert tisztittat csiszárral.

Ujul még az föld is mindenütt tetőled
Tisztul homályából az ég is tevéled,
Minden teremtettt állat megindul tebenned.

Ily jó időt érvén Isten kegyelméből
Dicsérjük szent nevét fejenkint jó szívből
Igyunk, lakjunk egymással vigan szeretetből.”

A dalt általános taps és tetszés követte; maga a vár úrnője is kifejezte megelégedését mind a költeménynyel, mind a valóban szép és megragadó énekkel, melylyel az ifju Balassa rendelkezett.

- Nagyon szép, nagyon gyönyörű! - hangzott minden oldalról és Pekry Anna ezzel az estebédet befejezettnek tekintve, éppen asztalt akart bontani, midőn Annácska kérő tekintetével találkozott, ki esdekelve mondá:

- Ne, ne még, édes asszonyanyám; olyan szép volt e dal, hogy mi óhajtanánk belőle még többet is hallani.

- Igaz - mondja Fruzina - és pedig váltsága fejében kobzos uram, nekünk egészen más dalt is ígért.

- A kisasszonynak igaza van - mondja a kobzos - én csakugyan más dalt ígértem a kisasszonynak mai vitézi kalandjáról, de erre nézve nagyságos asszonyomnak előre kérem kegyes engedelmet, mivelhogy ezt csak úgy sebtében gondoltam ki; azonkívül egy kis tréfáság is lesz benne, ha nagyságod megengedi, hogy a „magam gondolván” nótáját elénekeljem.

- Jól van - mondja az úrnő - már ugyis benne vagyunk a nehéz bűn fertőjében; hát nosza, csak lásson hozzá, kobzos uram!

Balassa néhány eleven és tréfás hangulatu futam után a következő dalt éneklé:

„Áldott Júlia kiballagtába, Cupidót találá.
Ki mérges nyíllal, szörnyü halállal veszteni akarta,
Látván szép szemét, elveté íját s ugyan elámula.

Kivel csak szívét és mesterségét Júliának adá.
Mert szép szemétül hogy ő igen fél, rajta nyilván látá.
Nagy szerelemmel villanó szemét azért reá fordítá.

Rettene ottan Cupidó s onnan mindjárt elfutamodék,
Futtában íja, nyila, puzdrája ő róla leesék,
Kiért féltében csak meg sem tére, minden ott hagyaték.

Kit hogy megláta kegyes Júlia, a földről felvéve,
Nyilat puzdrába, zsinórt íjába egyengeté, veté.
S ottan felköté, kivel erősebbé szép személyit tevé.

Azért már nála mind íja, nyila Cupidónak vagyon,
Szemében nyila, a felett íja vonva áll haragoson,
Kivel szívemet, mint célúl tett jelt lövi, hogy kint valljon.

Sokakat sebhét, de csak engemet gyakran inkább talál,
Mert énnálamnál mint egy nagy célnál, közelb senki nem áll.
S ez oka, hogy én több sebet türvén, több kint vallok másnál.”

A félig tréfásan, félig komolyan előadott dal különböző hatást tett a jelenlevőkre: Fruzina kisasszony mosolygott rajta, míg a kis Annácskának a dal folyamán lassanként könnyük gyűltek lebecsátott szempillái alá; a várnagy és a lelkész gyönyörűséggel hallgatták, de Pekry Annának ott az asztal közepén pillanatra komoly felleg jelent meg homlokán.

- A dal igen szép - jegyzé meg, a mint az utolsó akkordok elhaltak; - kegyelmedből, megjósolom, egykor híres lantosa válik az országnak; mert már most is szebb rigmusokat ír, mint a

jó Tinódy Lantos Sebestyén, a kit személyesen ismertem; csak egy tanácsot engedjen meg kelmed nekem, melyet majdnem gyermekember létére egy ilyen tisztos matronától, mint én vagyok, bátran el is fogadhat. Azt tanácslom, hogy sohase játszó a tűzzel. A dalnak igen nagy hatalma van, kivált az asszonyonemen lévő gyengébb szivüekre; de éppen ez a tisztos-séges lantosokat arra kötelezi, hogy csapodárságra fejöket ne adják és mindig csak olyasmit énekeljenek, a mit szivök valójában érez.

- Köszönöm a jó tanácsot, nagyságos asszonyom, - mondja Balassa, ki Anna könyvezését észrevéve, megértette, hogy a gondos anya mire czéloz - és felfogodom, hogy azt hűségesen fogom követni.

- Azt nagyon jól teszi kegyelmed - mondja Pekry Anna jelt adva az asztaltól felkelésre, - mert meg vagy irva a szent könyvben, hogy a kinek az Isten sokat adott, sokat is kíván meg attól. A lelki talentumok pedig még becsesebbek egyéb földi javaknál, mert nincsenek úgy kitéve a veszendőségnek.

Mindnyájan felállottak és az udvari lelkész elmondva a szokott, éjszakára szóló, rövid imádságot: Losonczy özvegye nyájas mosolylyal és fejhajtással üdvözlé az urakat és belső szobáiba vonult.

Az éji dal.

„Szerettem-e többet?...

Tudod, kedveltelek egyedül tégedet!”

Balassa.

A gondos anya szemei észrevették, hogy a deli lantos ifju dala mennyire mély hatást gyakorolt kisebbik leányára; maga Balassa is sejtett abból valamit, de ő még abban a korszakban volt, midőn az ifju ember az egész világot nyitva látja maga előtt; komoly érzelmeket, a nevelésben átvetteken kívül maga sem érez, és másnál sem tud könnyen feltételezni. Miért is tehetne magának valami szemrehányást? Azért a kis tréfáért, melyet a vár aljában a két szép ifju leánynyal üzött; vagy azért a játszi dalocskáért, mely nem akart egyéb lenni egy kis megengedhető költői hizelgésnél? Hiszen az egész egy kis tavaszi tréfa, melylyel a nem várt vendég a vendégszeretetet igyekezett megszerezni és meghálálni!

Csak hogy egy ifju leány szívében, mely éppen a magasabb érzelmek hurjainak első rezgését érzi, a legcsekélyebb körülménynek is mély nyomokat hagyó hatása van. Hogy trivialis hasonlattal éljünk: a mi a macskánál játék, az az egérre nézve halál lehet.

Az elzárt várbeli élet éppen e zivataros korszakban nagyon kevésbé ütött el hölgyekre nézve a zárdai egyhangu magánytól. Nógrád megye már akkor határt képezett az egyre terjeszkedő török hatalommal szemben; és így az előkelő társaság tagjai, kik egyik vagy másik végvárból vonultak meg, igen ritkán találkozhattak egymással; legfőlebb nagyobb ünnepélyek alkalmával, midőn biztonság okáért kénytelenek voltak a várórség egy részét fedezetül magukkal vinni. Ezenkívül benn a várban is gondos szülők nagyon óvakodtak attól, hogy leánygyermekük magával a vár népével is érintkezzenek; mert a hosszas háborúk és csatározások, melyek a gyászos emlékeztető mohácsi csata óta csaknem folytonosan tartottak, a harcos ifjuság kedélyét nagy mértékben elvadították; úgy, hogy a velük való érintkezés ifju hölgyekre nézve éppen nem lehetett kíváncsi.

Mindebből könnyen érthető, hogy Somoskő úrnőjének gyermekei idegen férfiakkal legfeljebb csak olyankor érintkeztek, ha valamely előkelő idegen vendég vagy társaság érkezett a várba; különben a női lakosztály, az ugynevezett „asszonyok háza” egészen el volt különítve és férfiak előtt teljesen elzárva. Így élt elszigetelve a várbeli asszonynépesség; szórakozását leginkább azon kézimunkákban keresve, melyekről a magyar hölgyek ez időben még híresebbek voltak, mint ma. A női cselédség rendszerint igen számos volt s egy felsőbb és alsóbb osztályt képezett, melyek közül az első szegényebb nőrokonokból, vagy nemes családok leányaiból állott, kik a vár úrnőjének belső udvarát képezték és hivatásukhoz képest a belső szolgálatokat osztották meg egymás között, élénk társaságot alakítva a vár úrnője körül, ki, mint a nap a csillagrendszernek, az egésznek központját képezte.

Mióta Losonczyné két leánya azt az elméleti oktatást, melyet e korban fiatal hölgyeknek adni jónak láttak és mely mindössze is egy kis vallásnevelésből, írás-, olvasás- és számtanból állott - megnyerte: folytonosan anyja körében maradt, kinek főgondja volt, őket az akkori magyar gazdasszonyok jelességeibe, a háztartásba, a házi ipar különböző műveibe föl egészen a mesteri hímvarrásig bevezetni; és ezenkívül még kivételképpen zenében nyertek oktatást egy énekelni és hárfázni tudó nőtől, ki az akkor divatos hangszerre az ifju urhölgyeket betanította. E zeneoktatás Anna kisasszonynál ért el magasabb sikert, ki különben is jóval érzelmesebb volt nénijénél; gyönyörű hanggal rendelkezett és a hárfát mesterien játszotta. Anna kisasszonynál a zene valóságos szenvedéllyé vált; úgy, hogy ha a kellemes holdvilágos estéken a vár torony-

szobájából kirugó erkélyen hárfájával megjelent és ezüstcsengésű hangján az ismeretes himnuszok vagy népdalok egyikét énekelte: a vár alatt lakó pór nép kigyült háza elé s az élet terhét és gondjait, melyekkel e korban a magyar jobbágy oly sokszorosan volt sújtolva, az angyali hangok hallatára egy időre elfeledé; szívében az egyensúlyt helyreállítani érezte; és miután a bájos hangok elnémultak, csendes megnyugvással tért éji nyugalomára, áldva magában azt az angyalt, ki onnan a magasból oly szent és édes érzelmeket szállatott le szívébe.

Anna ez estén sokkal izgatottabb volt a szokottnál és jobban érzi annak szükségét, hogy lelke érzelmeinek hangot adjon; magához vette aranyos hárfáját és felséges hangja nemsokára átrezgett a néma vidéken, mint égből küldött angyalé, kit a gondviselés azzal bizott meg, hogy éreztesse a nyomorult emberrel azt a magasabb hatalmat, mely az emberek sorsát intézi és gondot visel nemcsak a magas várak büszke uraira, hanem a vár tövében megvonult szalma-fedelű kunyhók lakóira is.

A mélán rezgő hangok, kísérve a hárfa összhangzó accordjaitól, dicséretet zengettek a Mindenhatónak; és nemsokára Balassa figyelmét is felköltötték, ki nem állhatta meg, hogy szállása ablakán kikönyökölve, a gyönyörű dallamot férfias hangjával és kobza pengésével ne kísérje; s a két ifju lélek ez összeolvadása a zenében oly megható összhangot idézett elő, hogy még a durva faliörök is egy helyben állottak meg, megszakitva örsétáikat. Pekry Anna pedig a bűbajos zene hatása alatt leroskadt imazsámolyára; és úgy tetszett neki, hogy gyászos özvegy-sége napja óta soha ily édesen ki nem sirta és ki nem imádkozta magát.

Fruzina, a várerkély egyik oszlopába fogózkodva némán hallgatta a gyönyörű kettős dallamot, és bár jóval keményebb természetű volt nővérénél, sűrűn omlottak alá könnyűi.

Anna nem sirt, mert nem fájdalmat, hanem nagy boldogságot érzett szívében; és a mint arcát a telihold fényes karaja felé fordítá, átszellemült arcával, vállaira leomló gazdag hajfürtjeivel s a könnyű esti szellőtől lebegő fehér öltönyében nemcsak külsőleg hasonlított az angyalok-hoz, eszményképéhez: hanem bensőleg, szívében is annak érezte magát, mintha bármely perczben csak tőle függene elhagyni a földet s röpködni az égiek hona felé, melynek előizletét már szívében hordá.

Igen; ott a könnyen, de gyorsan dobogó szívben hirtelen megnyílott az ég: *az első szerelem*.

Az álomfejtés.

„Álomban azt látám:
Hát az, ki ez világon...
Életemnél édesb...
Elöttem mintha megállapodott,
Nagy kegyesen rám mosolygott.”

Balassa.

Milyen lehet egy ábrándozásra hajló leányka álma élete tizenhetedik évében, a lefolyt nap behatása alatt?

A száraz krónika az egész eseményről csak annyit jegyezne fel, hogy ez s ez napon, Pünkösöd havában „jöve egy idegen kobzos a somoskői vár alá, kit a vár nagyasszonya, özvegy Losonczy Istvánné, Pekry Anna, szívesen fogadott és meghívja vala uri asztalához. Estére kelve pedig az egész vár és falu népe álmélkodással hallgatja ama szép zsoltárokat, melyeket a vár ifjabbik kisasszonya, Anna leányasszony és a jövevény lantos ifju amaz fennt az „asszonyaim házának” kis tornyából, emez pedig az alsó várban levő vendégszobából szép harmóniában énekelnek vala.”

Csakhoggy ez az egész dolog egészen másként tűnt fel az Annácska képzelete előtt azon a nagyító üvegen át, melyet a félig gyermeki, félig szüzi érzelmek és képzelet az egyszer-máskor hallott tündérmesék alapján a habzó ifju vér színeivel fest maga elé.

E nagyított kép szerint, a boldog együgyűségben játszadozó leánykák közé egyszerre tündérszépségű ifju száll alá a mezőben. Elég egyszer látni, hogy az ember szemeit rajta feledje; elég egyszer hallani, hogy mindenki megszeresse. A tündér ifju késznek mutatkozik egy egyszerű kis leányért elhagyni tündérhonát, hogy az együtt érzett boldogságért leszálljon a föld porába; előveszi mennyei származásu lantját, hogy dalt énekeljen vele annak az együgyű kis leánynak, és oly hangon, minővel csak Gábor angyal énekelhet odafenn a magasban, énekl meg az együgyű kis leány iránt való szerelmét. Hogy tudna ennek ellentállni az együgyű kis leányka tapasztalatlan szíve, mely először érzi létezését, de mindjárt oly erővel mutatja hajlamát a tündér ifju iránt, mint ha ki akarna innen ugrani eddig csendes rejtekéből? és érezni kezd lelkében vágyakat, melyek létezéséről eddig semmit sem tudott; hajlamot érez, szállni fölebb-fölebb, az ég felé, honnan a hold tündéries világa mosolyog alá; emelkedni teli boldogsággal a szívbén, az őt szerető tündér ifju karján, föl a csillagok felé. A boldogság hangja megelőzi őket a repülésben, összhangzóan száll az fel kettejük ajkáról az ég felé, dicsőséget zengve a magasban élő örök Istennek, melynek angyali kara gyönyörrel hallgatja éneköket és szerető mosolylyal vár reájok...

- Gyermekem, Annácskám - szól ki édes anyja az erkélyre, midőn Annát képzelete már az egekig ragadta - jer be és feküdjél le; az est nagyon hűs, te pedig könnyen vagy öltözve; meghűhetnéd magad!

Az Istendicsérő himnusz elhallgat; az aranyos hárfát falhoz támasztják a kis fehér kezek; és bár alulról még felhangzik a koboz néhány accordja: a kis Annának vissza kell szállani a földre és elrejtteni magát puha párnái közé...

De az álom tovább folytatja a képzelet játékát. A tündér ifju csakugyan magával ragadja őt a földről; fel az ég csillagképletei közé, hol a nagy égi testek szent borzalommal töltik el úgy, hogy mind szorosabbra kell odahajolni a tündérifju kebelére, kinek hatalmas szárnyai

merészen szegik át a véghetetlen ürt. Most áthatlan sötétségen, majd iszonyu jéghegyek fölött repülnek; egy-egy égi test közelében óriások és szörnyetegek süvöltése hangzik feléjük: de ő bizton érzi magát tündér ifja kebelén; a nagy sötétségben is világosság sugárzik reá annak szemeiből, s a jéghegyek dermesztő fagyában szívét fölmelegíti a tündér ifju suttogása:

- Ne félj: szeretlek, megvédlek, boldogak leszünk!

Már hallik az angyali kar szívemelő zenéje; ketté válik a magas ég kárpitja és tündéri fényben jelennek meg a menyország imára készítő alakjai; üde illat fogadja az érkezőket és üdvözlő kiáltás, melytől a szív reszket örömében... Midőn -

- Mit álmodtál, kedves leányom? - szólal meg fölötte édes anyja szerető hangja, nyugtalan álmód lehetett: hol a borzalom, hol az öröm hangja hagyta el álmodban ajkaidat.

És az édes anyja csókja illeti a szép márványhomlokot reggeli üdvözlétül.

- Azt álmodtam, hogy egy... tündér, egy angyal magával ragadott fel a menyországba. Közelből láttam a roppant égi testeket, azok óriás lakóival és szörnyetegeivel: de végre a menyország kapui megnyitak előttünk; én igen boldog valék; mert éppen be akartam lépni az angyalok közé, midőn felköltöttél, édes anyám.

- Nos hát, én ezt a szép álmot azonnal meg tudom fejteni - mondja Losonczy özvegye. - Ime egy levél, melyben a vitéz és hatalmas Ungnád Kristóf, ő felsége kapitánya és tanácsosa kijelenti, hogy reád, szegény árvára, vetette szemét, és ha Isten úgy akarja és nekem sincsen ellenvetésem: téged hajlandó eljegyezni örök mátkaságra, feleségül. E szerint csakugyan el akarnak ragadni tőlem, kedves gyermekem, és pedig egy derék, vitéz ember, hatalmas, gazdag férfiu, ki minden tulajdonsággal bir arra nézve, hogy megnyissa előtted a földi menyország kapuját.

A szép leánynak nem volt felelete ez álomfejtésre; csak szemeit hunyta be, mintha tovább akarná álmodni tündéri álmát és a gyöngéden szerető anya, ki leánya ágyára ülve, annak gazdag fürteit simogatá el homlokáról; egy pár nehéz könnycseppet látott leánya sűrű szempillái alól előszivárogni:

- Úgy legyen, a hogy a jó Isten és az én kedves jó anyám akarja!...

A búcsu.

„Ne kövessen azért senki ebben,
Hanemha ki akar gyötrődni szívében:
Mert egész életében
Hív szerelem mását nem leli mindenben.”

Balassa.

A vendégszeretet az időben még nagyobb mértékben volt divatos Magyarországon. A csárdát ugyan ismerték, a hova pusztai utazás közben „betekints” formára ellátogattak etetőre, vagy egy pohár borra, de a vendéglőnek még fogalma sem létezett; vendéglő volt minden nemes udvar minden tisztességes utas részére; mert hisz azon időben még öcsém, bátyám, néném, hugom volt az egész magyar nemzet egymásnak.

A muzsikás, lantos vagy kobzos, ki jó kedvet hozott a házhoz, természetesen legszeretettebb vendég volt: mind a mellett Balassában megvolt az a sok embernél hiányzó finomabb érzék, mely megmondotta neki, hogy meddig lehet egy vendégszerető házában mulatni oly embernek, kit ahhoz sem kötelesség, sem foglalkozás nem köt.

Bálint azt vette észre, hogy a minő mértékben nyilatkozik iránta a két kisasszony, különösen a szelid és bájos Annácska rokonszenve: oly mértékben igyekszik a ház úrnője magát e fejlődő rokonszenvtől távoltartani; mintegy értésére adván az illetőnek, hogy magasra futott a szőlő, és az ő szép és gazdag leányai nem egy idegen kalandor róka számára termettek.

Az ötödik nap estéjén Balassa kijelenté, hogy másnap reggel elhagyja Somoskő várát és tovább megy az ellenség által fenyegetett Egervára felé, hol talán nagyobb munka várhat egy ifju vitézre, mint a nők mulattatása; a háziak vendégszeretetét pedig először érzékeny szavakkal, majd egy újra szerzett igen szép dallal köszönte meg.

Pekry Anna marasztotta az ifjat várában továbbra is; sőt felhozta, hogy Somoskő sincs oly helyen, vagy oly távol az ellenségtől, hogy itt ifju hősöknek hasznát ne lehetne venni: de a marasztalás közben szemei kisebbik leányára estek, ki a lantos búcsuzása óta nem emelte fel szemeit tányéráról és bár rejtegette, egy pár forró könnycsepp is szállott alá aranyhimzetű kötényére.

Balassa elérte Losonczyné jelentékeny pillantását, és ez csak megerősítette elutazási szándékában.

Estebéd után búcsut vett tehát még egyszer mindenkitől; de midőn Annához közeledett, ki mint látszék, akarattal kissé távolabb állott meg a társaságtól: ez halk hangon és reszkető ajkakkal így szólt hozzá:

- Kegyelmed nevét elrejtette előttünk: én szeretettel arra kérem, tudassa azt velem... Erősen akarom tudni... Kegyelmed engedelmé nélkül nem árulom el senkinek soha!

- Kisasszony - mond a lantos, dolmánya zsebéből egy iratot vonva ki - nem is szükséges szóval nevémet megmondanom. Itt van egy költemény, szép tisztán leírva; melyet amugy is kisasszonynak szántam, mivel azt monda, legjobban szereti. A versek fejében menjen végig szemeivel a kezdőbetűkön; írja le azokat egy sorba és előtte áll az én valódi nevem.

A leányka remegő kézzel vette át a költeményt és ajkai alig hallhatólag rebegték:

- Köszönöm.

Érzett-e és mit érzett Balassa Bálint, midőn a szép Losonczy Anna viseletéből és különösen búcsujából váltakozó halványsága- és elpirulásából, titkolt könnyüiből észrevette, hogy annak vonzalma ő iránta nem közönséges, - arról talán maga sem tudott önmagának teljesen beszámolni.

Előtte végtelen magasságban látszott állani a tiszta angyal, e gyermeki érzelmeiből alig kivetkezett szív, kivel midőn sorsát és helyzetét összemérte, oly távolságot látott kettőjük között, melyet magasan repülő képzeletével sem tudott betölteni.

Mi volt ő? Egy sehonnai földönfutó, kinek lantján kívül semmije sincs és ki még álmában sem gondolhat reá, hogy e szende, magasrangu hölgy életpályáját a magáéval összemérje. Azon érintkezésekből, melyeket e néhány nap alatt tapasztalatai könyvébe igtathatott, Anna úgy tűnt fel előtte, mint egy oltárkép, festve világhírű mester kezétől, mely egyszer látva, sohasem törülhető ki többé emlékezetünkéből és valahányszor valami magasztost, szépet, istenit gondolunk vagy érzünk, mindig előttünk áll. Úgy tűnt fel előtte a mennyei szépségű és ártatlanságú leányka, mint tanúsága annak, hogy az ég és föld között csakugyan létezik összeköttetés és az isteni kegyelem különös adományából szállanak le a földre oly lények, kik előizletét adják a mennyei tisztaságnak és boldogságnak. Tapasztalatlan ifjoncz létére, ki csak most hagyta el iskoláit, sohasem volt módjában egy ily gyöngédebb szövetű lényt megismerni; mert azok, kikkel eddig életében találkozott, mind ama prózai lények közé tartoztak, kiknél legfőlebb ifjú vérére érezte sebesebb lüktetésbe jönni, anélkül, hogy egyszersmind képzeletét is megragadva érezné. Hogy juthatott volna ezek szerint eszébe, hogy Anna képét is ezek közé sorozza, egy oly képet, melyet csakis imakönyve első lapján tartott volna méltónak megörökíteni? Az a merészség, hogy saját magáét, a földönfutóét, a szülői háztól elzüllöttét e *kép mellé helyezze*, még csak eszébe sem jutott.

De azért a búcsúest éjszakáján többször megjelent álmában-a bájos angyal képe, mint valódi védszellemé, ki reá váró veszélyekben és szenvedések között kézen fogva vezeti át nehéz küzdelmeiben, és a csábok között, melyek reá várnak, utat mutat neki, mely nehéz és göröngyös ugyan, minő az erény utja lenni szokott, de végpontjánál a menny kapuja áll.

Boldog, üdítő álom volt ez, mely a bujdosó ifju szívét megerősíté és azt a reményt csepegtette lelkébe, hogy keblén e talizmánnal nem fog megtántorodni és becsületet szerez a névnek, melyet most elrejtteni kénytelen.

Megkönnyült kebelével szökött fel ágyából, midőn a nap első sugarai szobájába hatoltak, s hirtelen felöltözve és egyetlen podgyászát, kis lantját, nyakába akasztva, ruganyos léptekkel indult ki a vár kapuján a hosszú és kétes pályára, mely előtte állott. Egyik kedves dalát füttyörészve érte el a vár alsó sánczát, melyre a felső várkert kis rácsajtaja nyílt, midőn annak küszöbén egyszerre Annát látta maga előtt, üdén és bájosan, mint egy pünkösdi rózsát, pirosán és mosolyogva, mint a természet épp e bájos virágát.

- Balassa - mond a szép hajadon, a meglepett ifju elé lépve - mielőtt végképpen elhagyna minket, még egy szót akartam mondani kegyelmednek. Tegnap tudtomra adta édes anyám, hogy Ungnád Kristóf, a jeles és előkelő vitéz, kezemet megkérte... Ime - folytatja egy kis aranyhimzetű kendőcskét nyujtva - e nevemmel himzett kendőt nyujtom át örök emlékül kegyelmednek... Én egy hónapi gondolkodási időt kértem ki édes anyámtól: ha e hónap alatt kegyelmed e kendőcskéért másikat küld cserébe: én Ungnád Kristóf kezéről lemondok...

E szavak után a kipirult arcú leányka megfordult s mint egy tündér tűnt el a várkert bokrai között.

Balassa szívére tette kezét; meglepetve, hosszan bámult arra a helyre, melyen egy perc előtt e csodálatos égi jelenség állott volt. Ugy tetszett neki, mintha egy pillanatra égiek szálltak volna alá, hogy a bujdosó utjából az akadályokat elhárítsák, verejtékét letöröljék és keserű

érzelmeit megédesítsék. Szívében elfogódva, csak nézte hosszan azt a helyet, hol kevéssel ezelőtt eszményképét, az égi tündért látta, mintha várná, hogy az még egyszer a léptei által megszentelt helyen megjelen; de midőn ez be nem következett, az érzelmei által megragadott ifju lassanként féltérdre ereszkedett és megcsókolta azt a küszöböt, melyen kevéssel ezelőtt a szép gyermek lábai pihentek.

Azután, mintha az a cherub jelent volna meg előtte, mely Ádámot és Évát a paradicsom-kertből kiűzte, sebesen indult lefelé a vár kanyargó ösvényén, vissza sem tekintve többé azokra a barna bazalt-oszlopokra, melyeken, mint megkövült czölöpökön, vagy egy óriás orgona sipjain feküdt Somoskő vára, az a nagy kincstár, melynek ajtaja végképpen bezárult ő előtt!

Az egri vitézek.

„Vitézek mi lehet
E széles föld felett
Szebb dolog a végeknél!”

Balassa.

Ifju ember lelkében semmi sem száll olyan könnyen harczra, mint a dicsőség és szerelem.

Balassa is még szívében hordta, mint az időben mondani szokták, „a kegyetlen Ámor nyílát”: de a mint a híres Eger tornyai, ama vérrel öntözött és dicsőséggel koszoruzott bástyák, feltűntek előtte, melyekről azon időben a főuri termék fogadott lantosa és a szántó-vető köz-nép ajkai egyaránt zengettek: a tündér leányka vonásai lassanként halványulni kezdettek előtte, és úgy tetszett neki, mintha ott a felhők mögé szálló nap biborában még most is a nagynevű hősök vére festekeznék az ormokon, és az esti köd felhő alakjai közül a fejedelmi Dobó kócsagos sisakja, török-rémítő arcza, óriási termete tűnnék elé; ott látta Mecskey és Zoltay harczra biztató alakjait s a lángszellemű Bornemisszát, kinek agyában török-irtó eszmék teremnek.

Minél közelebb ért a várhoz, annál magasabbnak látszott és magasztosabb színben tünt az fel előtte, és midőn az utolsó halom tetejére ért, melyről a hirneves erődöt már színről-szinre, vonásról-vonásra láthatá: a hazafias érzelem és a dicsőségben való részvételnek vágya oly magasra emelkedett lelkében, hogy érzelmeinek többé nem volt képes határt szabni; hosszában végig feküdt a pázsiton és tarsolyát előre fordítva, felnyitotta csont-tentatartóját, előke-reste tollát és hozzáfogott ama gyönyörű, buzditó, hazafias költeményének írásához, melynek sorait most századok multán is gyönyörködve és lelkesedéssel olvassuk:

„Vitézek mi lehet
A széles föld felett
Szebb dolog a végeknél”...

A híres Eger vára már dicsőséggel kiállotta volt azt a nagy élet-halál harczot, melyet a magyarországi pasák vittek volt falai alá. A ki ma látja Egert, el sem tudja képzelni, miként? A nem magasan fekvő várat csaknem minden oldalról uralgó magaslatok veszik körül, melyek némelyikéről talán még parittyával is el lehetne hajítani a vár közepéig: hogy volt lehetséges, hogy alig pár ezernyi ember száz ágyunak és majdnem annyi ezer ostromlónak meg tudott felelni e gyarló falak között? A tüzéség ugyan ekkor még gyarló állapotban volt, de azért az alig egy holdnyi területől huszezer ágyugolyót szedetett össze a vár parancsnoka, Dobó, a török ostromsereg elvonulása után. - Huszezer golyó egy kis fészekre dobva; ezerötszáz ember majdnem száz annyival szemben, hasztalan ostromok és diadalmas visszaverések: - e csodákat csak te tudod megfejteni, szent hazaszeretet!

Ez időtől kezdve Eger volt a magyar vitézség iskolája, melynek bástyáit a magyar ifju nem is tudta másképpen képzelni, mint a dicsőség babérfüzéireivel koszoruzva. „Kívívtá az egri nevet”, volt a példaszó azzal szemben, ki valamely téren dicsőséggel harczolt meg. Szólt az ének szélteben és hosszában, hova csak magyar láb lépett, az egri vitézek dicsőségéről; és e dicsőséghez hozzáfűzte az egri nők lángoló hazaszeretetének emlékét is, kik lángoló hazaszeretettel vettek részt férjök vagy kedveseik oldalán a halálos küzdelmekben.

A vár diadalmas parancsnokát, Dobó Istvánt, erdélyi vajdaságra emelte föl uralkodója elismerése: de miután az erdélyi politikai viszonyok miatt vissza kellett vonulnia állomásától, a dicskoszoruzott hős Egerbe tért vissza és itt tanította az ifju nemzedéket a magyar hadfolytatás tudományára.

Volt mód a gyakorlatban is; mert bár a törökkel hol hosszabb, hol rövidebb tartamu békét kötöttek: ez nem zárta ki, hogy a végvárak őrségei ki-kirohanva, egymással megmérkőzzenek, mint ezt Balassa „Katonaének”-ében oly jellemzően adja elő:

„Ellenség hírére
Vitézeknek szíve
Gyakorta úgy felbuzdul;
Sőt azonkívül is
Csak jó kedvéből is
Vitéz próbára indul;
Holott sebesedik,
Öl, fog, vitézkedik,
Homlokán vér lecsordul.”

Dobogó kebellet és elfogódott szívvel lépett be az ifju dalnok a híres vár kapuján, melynek történetét jeles tanítója szívébe véste volt. Tarsolyában készen volt már a vitézi dal, a „Katonaének,” melynek verse és dallama egyszerre született lelkében. Mestersége jelvényét, a lantot, ott hordozta a válláról aláfüggő szalagon és ez akadály nélkül való bemenetet szerzett neki minden magyar várban a mulatni szerető vitézek közé, és így Egerbe is.

- Egy kobzos! - kiáltottak fel örömmel a kapuőrök.

- Isten hozott, pajtás; már ugyis unjuk magunkat; ideje, hogy egy jó vitézi éneket halljunk!

Most a főkapuőrség parancsnoka, egy óriás, torzonborz hajduhadnagy, lépett elő és fülig érő bajuszán nagyot törülve, reá kiáltott az érkezőre:

- Csak ülj le, fiu, ide a kapu alatti lóczára és pihend ki magadat; azután pedig hadd halljuk azt a nótát, mert ez a kapu váltsága. Bor, pecsenye lesz elég, torkig-fülig eheted magadat - ha ugyan a nóta jó lesz - én mondom ezt, Virág László, az egri hajduk hadnagya!

Balassa helyet foglalt a részére szívesen átengedett helyen; körbe is fogták a harczedzett vitézek, a vad hajdunépség, melynek hazája ott volt, hol fizették, és éltető levegője a harcz, melyben dicsőséget és zsákmányt szerezhettek. Festeni méltó, napbarnította, izmos természetű alakok, aláfüggő vagy szélesre kifent, arasnyi bajuszokkal, melyek alatt a ritkán borotvált állat többnyire tüskés serte borította. Nehéz, kanóczos fegyvereik sorba voltak rakva a kapuból bemélyedő „tüzelőben,” és bár egyenruhának még híre sem volt köztök: a bőr-ködmének, rövid, nagygombu menték, torzonborz medvesüvegek, aláfityegő piros vagy kék nyelvekkel, az élénk színű nadrágok és cserzetlen, nehéz csizmák, melyek többnyire hosszas használatra mutattak, az övükre kötött nehéz kard és annak markolatára akasztott vasgömbű tatárkorbács elég egyöntetűséget és festőiséget adtak a csoportnak.

A felkiáltások hallatára a vár belsejéből, vagy a kik a városból jöttek fel, nyalka huszárok is szegődtek a hallgatókhoz, kik a csinos ifju lantos megjelenését örömmel üdvözölték és a sürgetéseikre mondott ujságokat mohó kíváncsisággal hallgatták.

De végre újra megszólalt a vastaghangu őrhadnagy, Virág László uram, kinek dörgő hangja előtt a vitézek utat nyitottak.

- Elég volt a szóból, öcsém, a nap hanyatlik, itt-ott bekövetkezik a dobolás ideje, - hadd halljuk már azt a nótát!

Balassa kezébe fogta és felhangolta kis kobzát és eldalolta előttük csak most szerzett, de később oly híressé lett „Katonaénekét” gyönyörű szép hangján és művészi lantkisérettel, minőhöz hasonlót e vad harcosok még sohasem hallottak:

„Vitézek mi lehet
E széles föld felett
Szebb dolog a végeknél!
Holott kikeletkor
A sok szép madár szól,
Kivel ember ugyan él;
Mező jó illatot
Az ég szép harmatot
Ad, ki kedves mindennél.”

Azután áttérve a végvárok vitézeire, lelkesülten folytatja:

„Az jó hirért, névért
A szép testességért
Ők mindent hátrahagynak;
Emberségről példát
Vitézségről formát
Mindeneknek ők adnak.
Mídon mint jó solymok
Mezőn széjjel járnak,
Vagdalkoznak, futtatnak.”

Azután leírja a végbeli vitézek csatázási módját és áttér a költemény legszebbik versére:

„A nagy széles mező
S a szép liget, erdő
Sétáló palotájok;
Az utaknak lese
Kemény harczok helye
Tanuló oskolájok;
Csatán való éhség
Szomjuság s nagy hévség
Fáradtság, - multságok.”

És a csata végeredményének leírása után végzi dalát egy hatalmas felszólítással és áldással:

„Oh végbelieknek,
Ifju vitézeknek,
Dicséretes serege!
Kiknek e világon
Szerte-szerént vagyon
Mindeneknél jó neve:
Mint sok fát gyümölcscsel.
Sok jó szerencsével
Áldjon Isten mezőkbe!”

Lehetetlen leírni azt a lelkesedést, melyet e harci dal a marczona harcos csoportra tett. Riadó „éljen” reszkettette meg az egész várat; azután a fiatal huszár-leventék oda rohantak az ifju lantoshoz; össze-vissza ölelték és csókolták és kézről-kézre adták, hogy alig tudott lábra állni.

Ezalatt Virág hadnagy uram szobájából kihozott egy nagy mennykő orros kancsót és odatartotta Balassa orra elé.

- No, öcsém! - kiáltja recsegő hangján, - a nótának, látom, mestere vagy: de itt ez az öreg kancsó, telesteli egri bikavérrel, milyenhez hasonlót még a nagyapád sem ivott, hadd látom, meg tudsz-e ennek is felelni?

Balassa húzott egyet a kancsóból s köszönettel adta vissza a vitézlő hadnagynak, ki gunyos nevetéssel mondá:

- No már ehhez én egy kissé jobban értek! - kiáltja és bajsztát két felé simítva, olyan huzamosat ivott az orrosból, hogy az idő alatt el lehetett volna számítani százig.

- Hagyjon kend nekünk is! Bizony még utolsó cseppig kiiszszá! - kiáltják minden oldalról, s husz vagy harmincz kéz nyult az öblös edény után; szerencsére jól meg van alkotva, különben darabokra szaggatták volna.

- El ne törjétek a kancsómat, a ki Pilátusotok van! - dörgi a hadnagy, jókedvűen nézván a vitézek dulakodását - mert a ki eltöri, megetetem vele a cserepét!

Az intés használt; a kanta épen maradt, de pár percz alatt kiitták az utolsó cseppig.

Erre aztán még magasabb fokra hágott a lelkesedés.

- Hogy volt az a vitézi nóta? - Hogy? - kiáltják minden oldalról.

- Vigyük a vajda uram elé, hadd fujja el még egyszer ott! - indítványozza egy deli fiatal huszár.

Az indítványt azonnal egyhangulag elfogadták: Balassát mint egy könnyü labdát emelték vállaikra és megindultak vele - nagy éljenzés közben, a vártér közepén álló parancsnoki lakás elé.

A parancsnoki épületben, mely jókora és izmosfalú, négyszögalakú és egyemeletes volt, egyhamar nem is igen tudták, hogy mire véljék azt a nagy kiáltozást és zajt, melylyel a folyvást szaporodó tömeg a vár nyugalmit felverte; és a midőn a nagy néptömeg Balassát magasan hordozva, a kapu elé ért, egyszerre minden ablak megnyílott és azokon részint meglepett, részint tudvágyó férfi és nőarcok tekintettek ki.

A kapu feletti ablakban a főparancsnok, Dobó István tisztas alakja tűnt fel derékig érő szürke szakállal és rövidre nyírott hajjal, melyeket már az ősz dere megcsapott; de szemeiben az egykori egri hős villámló tüzével, mely nemes vonású arcza és atlétai termete mellett, megjelenésének tiszteletgerjesztő, mondhatni félisteni tekintetet adott.

Az épület jobb szárnyán még egy jelentékeny egyént látunk az egyik ablakból kihajolni: egy igen csinos, de idegen arczkifejezésű szőke lovagét, az akkori német hadak tiszteinek viseletében; hegyes, szőke, spanyol szakállal és bajuszzsal, nyakán széles, keményített csipkegallérral s mellén az akkor divatos remekművű augsburgi lemezvérttel, melynek arany gombjain és virágain fényesen tündököltek a hanyatlóban lévő nap sugárai. Ábrándos sötétkék szemeit kérdőleg és kíváncsian szegezte a tömegre, melynek csoportosulását egyelőre nem tudta megfejteti. Ez Ungnád Kristóf, az Egerben lévő német őrség kapitánya, kiről mint Losonczy né leányának kérőjéről, már a somoskői várban hallottunk.

A többi ablakokat jelentéktelen alárendelt egyének foglalták el, kivéve balra a legszélsőt, melyből egy ritka szépségű fiatal nő hajolt ki.

Ez Dobó István leánya, a szép Krisztina volt, ki beteges férje, Várday Mihály távollétében atyjánál mulatott.

E különös szépségű hölgyet, ha néha ablakában megjelent, még a legutolsó egri vitéz sem tudta bámulat nélkül szemlélni. Gazdag sötétgesztenyeszin haját keleti gyönggyel átfonva, többszörös pártaszerű fonadékban viselte és még így alig tudta a kisdéd fön és homlokán elhelyezni; az apróbb szálak természetes göndörséggel vették homlokát és fülecskéit körül, s majdnem összeértek vastag sötét szemöldökeivel, melyek alól két veszélyes fényű szem ragyogott elő azon határozatlan kékes és zöldes színben, mely a tenger hullámaira emlékeztet. Finoman metszett, kissé pisze orrocskája, sötétpiros szájával és tojásdad arcával csábító összhangokat képeztek, melyet még emelt a hévtől duzzadó ajkak vastagsága, mely azokat kinyúló sötét rózsához tette hasonlóvá. Kivágott nyakú sötétveres selyemruhája vakító nyakat és vállakat tüntetett fel rendkívüli üdeségben és a karcsu derekához képest csaknem szoktalan teliségben.

A szép hölgy különös érdekeltséggel nézte a jelenetet és még aranyos cserépben lévő rózsáit is félre tolt, hogy az ablak külső párkányára könyökölve, a máskor unalmas egyhangúságban élő vár e rendkívüli eseményeit annál jobban láthassa. Figyelme főtárgyát természetesen az ifju dalnok képezte, ki most a főparancsnok megpillantásánál süvegét levéve állt ott a magasban, a nyüzsgő tömeg feje fölött, míg vállaira hulló, amugy is aranyszínű fürteit a nap valódi átlátszó aranyná változtatta, mely, mint valami szentnek diszkoszoruja, vette körül a szép ifju arcát, mely e fölhevült állapotban s kipirulva valódi eszményi szépséget tüntetett fel, hasonlót ahhoz, minőt nagy festők az isten üzenetét hozó Gábor angyalnak festenek.

A szép asszony tekintete odatapadt e ritka jelenségre, és mintha a körzet egyéb jelenségeiről semmit sem tudna, egy perczig sem vette le a lantosról szemeit, ki véletlenül a hölgy ablakára tekintve, szintén zavarba látszott jönni és egy pillanatra félénken sütötte le kék szemeit.

- Mi történik itt? - kérde komoly méltósággal a parancsnok, kinek dörgő hangjára az ujjongás elnémult.

- Egy kobzost fogtunk, nagyságos uram! - kiált fel egy közelebb álló daliás huszár-hadnagy - a ki olyan szépen énekel és oly gyönyörűséges verseket mond, hogy méltónak találtuk ide vezetni nagyságodhoz.

- Mi a neved és mi járatban vagy? - kérde méltósággal a parancsnok.

A balsors megfosztott nevémtől, nagyságos uram, s azóta bujdosó, Senki Pál vagyok, ki sorra járom a végváratokat, vidámitani, lelkesíteni, a vitézeket; kenyerem, foglalkozásom e lant.

- Jól van. Halljuk énekedet! - mond Dobó parancsoló hangon.

Az ifju néhány futamot tett kis kobzán és azután ezüst hangján, átszellemült arczczal énekelte végig a kapuban eldalolt vitézi éneket.

Gyönyörrel hallgatta azt a fejedelmi Dobó is, s a lelkesítő ének hallatára arcza föllángolt és szemeiben nemes tűz égett.

De Balassa is még nagyobb hévvel mondta el most a vitézi verseket s hangja meg-megremegett, édesen lágyult el, midőn szemei találkoztak legfigyelmesebb hallgatójával, ki oly ámulattal csüngött rajta, mintha szíve, lelke az ifju lantoséba költözött volna. Midőn az ének s a dörgő „éljen”-ek elhangzottak, a főparancsnok megszólalt:

- Te derék lantos vagy, s örülni fogok, ha minél hosszasabban mulatsz váramban. Most eredj a vár porkolábjához, Szénássy Mihály uramhoz, kinél eltartásodról tisztességesen gondoskodom. Ti pedig, vitézek, oszlojatok lakásaitokra!

A parancsnok betette ablakait; a vitézek elszéledtek, utasítva a megkedvelt kobzost a porkoláb lakására, mely a kastély bal oldalával szemben állott.

Egy szál rózsa.

„Ez széles világon
Mennyi virág vagyon
Mindaz sem ér egy rózsát”

Balassa.

Akár milyen magas legyen a költő dicsősége: a vége mégis csak az, hogy e magaslatról le kell neki szállani a prózai élet porába. Ez volt a sorsa Balassának is, kit a várparancsnok parancsszavára a lelkesedett hősök letettek vállaiokról és azután kiki eltávozott haza, mert már a vár mindnégy sarkán verték a dobot esti takarodóra.

Balassa magára maradt; homlokán még a pár óráig élvezett költői dicsőség koszorújával és arcán a lelkesedés pirjával, melyeket azonban a hirtelen leszállás és magára hagyatás lassanként lehűteni kezdett.

Hát minden így mulik el, a mit a föld és az emberek nyújtanak! - elmélkedék magában. A dicsőség, a lelkesedés elmúlnak, mint a tavasz virága, és utánok még csak illat sem marad, hanem az élet prózája és a csalódás! Ime még pár perc előtt százan meg százan vették körül, „éljen”-eket riadozva a költőnek és dalnoknak, most pedig odahagyta mindenki és átadták őt az élet prózájának; mintha elég lenne egy költő lelkének az a tudat, hogy lesz hová hajtania fejét és van gondoskodva estebédjéről... De hát csakugyan senki sem gondolna többé vele? kérdezte a költői hiuság s e kérdésnél akaratlanul vetette föl szemeit a parancsnoki épület bal szárnyára.

Nem, mégsem hagyta el mindenki; van egy lény, még pedig a legkiválóbb mindannyi között, kinek részvéte nem oszlott el az első mámorral és a ki még most is az est szürkületében figyelemmel és biztatólag tekint le reá: a szép nő ott a rózsákkal rakott ablakban.

Balassa nem is vette volna le róla többé szemeit és akaratlanul meglassultak lépteit, a mint ott ment el a reá letekintő ablaka alatt.

És ime abban a pillanatban, midőn az ablak alá ért volna, egyszerre egy szál sötét rózsa hull eléje, melynek szára papirba van szorítva.

Ez már azután igazán költői jutalom volt, méltó az ajándékozóhoz és méltó az elfogadóhoz; meg is köszönte azt oly módon, mint dalnokhoz illik: megállt s a rózsát elébb szívéhez, majd ajkaihoz szorítva, hódolatteljes bókkal távozott el. Hiában, dalnoknak csak legkedvesebb az a költői jutalom, melyet egy szép hölgy keze nyújt; Balassa is visszanyerte dicsőségének önérzetét és lépteit sokkal hetykébben folytatá a porkoláb lakása felé, mint eddig.

A gyönyörű setét rózsaszál, mely oly méltóan jelképezé adományozónőjét, még mielőtt a porkoláb lakása elé ért volna, odacsúszott be szíve fölé, dolmánya zsebébe, hol legdrágább emlékeit tartá! édes anyjának elefántcsontra festett parányi arczképét és azt a kis arany himzetű kendőt, melyet a somskői várban kapott, eszményképe, Losonczy Annától, dalai Juliájától.

A nyájasarczu édes anya képe nem szüntette meg mosolygását, midőn fiának új diadalai emléke közelébe jutott; de Anna kisasszony kis kendőcskéje sok sebet kapott az új vendég töviseitől, melyek belé akadtak finom, pókhálószerű szövetébe és összelyukgatták az eddig csak könnyűtől és csókoktól illetett kendőcskét.

Nem érezte-e meg az ifju lantos közel dobogó szíve a különböző helyekről kapott két ajándék eme titkos harcát? Talán igen; mert miután a nyájas porkolábné fiatal vendégét gazdag

vacsorával ellátta és a számára megrendelt csinos szobácskába elvezette; Balassának szűk kezdett lenni a vadgalamszin selyem kamuka dolmány és első gondja volt, hogy azt felgombolva, zsebét kiüritse és drága emléktárgyait a lámpa fényénél maga elé rakja.

A drága anya képe oly édesen mosolygott most is reá; nem tehetette, hogy ajkait tiszteletteljes csókjával ne érintse: de mennyire össze volt bonyolódva egymással a más két emlék! A rózsza finom tüskéit alig lehetett a kendő szövetéből kibontani és e tüskékből talán bele is tört abba egy-kettő, midőn azokat egymástól elválasztá.

Még mindig előnyt adott az ifju lantos a kendőcskének; jól esett annak bársonysimaságu szövetét ajkaival illetni, - csak ezután esett tekintete a ritka szépségű sötét rózsára.

De miért van annak alsó része finom papírszalaggal körültekergetve? Csak most jutott eszébe ennek lehető jelentősége, s azért a papírszalagot óvatosan szétbontá, hogy a beléakadt tövisek kárt ne tegyenek benne. Érdekeltsége nem csalódott: a papírszalagon csakugyan volt egy sor írás, melyet kis lámpája világához tartva, nagy meglepetéssel olvasott el: „A második örváltáskor a palota hátulsó kertajtájánál várlak. Óvatosan, zaj és egyetlen hang nélkül.”

Ennek már fele sem volt tréfa: az ifju lantos szíve nagyot dobbant reá. Hogy a rózsza ajándékozója ritka szépségű fiatal hölgy, azt szemeivel látta, hogy előkelőnek kell lennie, azt bizonyítják dús öltözete és a parancsnoki palotában lakása.

Lehet-e egy ily meghívást fiatal lovagnak elutasítani? Szíve dobogása és lázongó vére azt felelték reá: *nem*; de annak a kis kendőnek aranyhímzete oly halaványan reszketett a lámpa lobogó fényénél és úgy tetszett, mintha az egykori könnycseppek újra megjelentek volna rajta, talán csak a képzelet játéka, vagy talán az a rózsza volt megöntözve, hogy üdesége tovább tartson és az hagyta rajta a nedvesség nyomait?...

Egyszerre erős küzdelem támadt az ifju szívében; és a mint le- és föl kezdett járni a kis toronyszobában, szemei hol a kendőcskére, hol a gyönyörű rózsára estek és úgy tetszett neki, hogy a kendő egyre halványabb, összeesettebb, míg a rózsza egyre vakítóbb bíborfényben ég.

Végre is a rózsza győzedelmeskedett, csakhogy győzelmét álokoskodások alá rejté.

Illik-e egy ifju lovagnak előkelő urhölgy meghívását egyszerűen mellőzni? Akarhatja-e a kis kendő, hogy lovagi kötelességeit elhanyagolja? Azután ki tudja, mit akar az a szép ifju hölgy vele közölni? Háttha csak egy nemes pártfogónő kegyéről van szó, ki részvétet érez az ifju bujdosó iránt és magas pártfogásában akarja részesíteni?

Egyszóval, minél tovább gondolkozott, a rózsza annál inkább előtérbe lépett, úgy hogy midőn a második örváltás kiáltásai fölhangzottak, az ifju lantos keblébe rejté a rózsát s a más két emléket asztalán hagyva, végiggombolta dolmányát és zajtalan léptekkel indult meg a kijelölt helyre.

Nyugoti szellőtől langyos májusi éjjel, kósza felhők között bujdosó holdvilág, akácok és borostyánok illatától terhes lég: lehet-e kedvezőbb idő és alkalom titkos szerelmi találkozásra? A boldog madárvilág elfelejtette a perzselve repülő golyókat, az ágyuk dőrejét és a haldoklók sikoltzásait: a fecske visszatért és fölrakta fészket a békésen terjengő házfedelek alá és most együtt csicsereg a fákat meglepett madársereggel, lágyan és sutogóan; ki tudja, minő édes családi titkokat beszélgetnek egymás közt? Csak a csalogányok lesznek árulói édes érzelmeiknek; versenyben csattogtatják hívogató dalaikat az illatos borostyán közé rakott fészekben.

És te, jámbor lantos ifju, kinek eszméi oly könnyen szárnyalnak s érzelmei az ifju vér hevétől sarkalva oly könnyen tapadnak mindenhez, a mi szép és magas, - miként képzeled, hogy a

természet összes elemi erejének, mely benned és kívüled él, ellent fogsz állani; vagy ha megjelen előtted a rejtélyes szépség s föltárja előtted szerelemtől dagadó kebelét, megkínál ajkai illatos csókjával, szívét szívedre veti, hogy együvé dobogjon és átérezze mindazt, mi az égi boldogságból lenn maradt a földön? - Hova lesz akkor az a szent érzelm, mely Losonczy Anna nevéhez és drága emlékéhez fűz?

Pedig az intő jelek nem hiányoznak: kétszer is megbotlik a láb az utcza kövében, míg az ifju a kijelölt helyig ér; a Bolyki-bástya öreg tornyában visszataszító hangon szólal meg a vésztjósító halálmadár s az ódon szentegyház tornyai közt prédára leső vércsék sivitása hallik le a magasból.

De hát elnyomja-e mindez a lángoló képzeletet, mely kalandra vágyik, s az ifju sziv vére lángolását, mely eseng ismeretlen boldogság után?

Nem; még midőn belépve a kert kis rácsajtaján, dolmánya szárnyába a pünkösdi rózsza tövisi beleragadnak; - ez sem tartja őt vissza; hiában, az illat erősebb a tövisnél, a vágy hatalmasabb az ész józanságánál és a képzelet rajongás-szülte képeinél!

A következő pillanatban már egy sűrű borostyánlugas tárult fel előtte, melynek keskeny nyilatát egészen betölti a légies női alak, mely reá vár. A kétes szürkületben jól kiveheti gyönyörű termetű nő körvonala; ki még azt is, a midőn jobbát felemelve, rózsaujjacskáját a hallgatás jeléül duzzadó piros ajkaira illeszti...

Még egy perc, egy röpké pillanat - s mindketten ott állnak a lugas belsejében, egymás karjai közt, szív a szíven dobogva, élvezve a szerelem ama mindenhatóságát, mely rögtön születik, mint a villám a felhőben, midőn azt megtalálta ellentétes és mégis rokonszenvező társát és ezer szikra kicserélésével elégíti ki azt a mohó vágyat, mely belsejét égette, és a kicserélés után a boldogságot keltő egyensúlyba tér vissza...

Mennyi idő telt el fejük felett, míg ők a boldogság édes tengerében usztak - arról ők maguk legkevésbé tudtak volna beszámolni; a boldogságnak még az örökkévalóság is csak egy perc, a boldogtalanságnak egy perc is örökkévalóság...

A szerelem boldogságát az illúziók adják s ezektől elragadtatva, a szívnek boldogléte csak egy rövid álom, melynek édessége nagyobb, hogysen tartamát és ízét meg lehetne határozni.

Csak arra serkentek fel szerelmi mámorukból, midőn fölöttük megdördült az ég és nagy esőcseppek hullottak át a viráglugas sűrűjén.

Erre kifejtettek egymás karjaiból s a nő édesen suttogá:

- Most válnunk kell, de el fogsz jönni, ugy-e?

- Mindig.

- És szeretni fogsz örökké?

- Mindörökkön örökké! - volt reá a felelet.

És egy forró csók után a nő ellebegett a kastély felé s az ifju lantos óvatos léptekkel hagyta el a kertet.

E közben fenn a magasban is kicserélték villámaikat a rakásra gyűlt felhők s erős zápor zuhogott alá, mely hazáig az ifju lantos könnyű öltözetét az utolsóig átátzatá.

Midőn odahaza kialvófélben levő kis lámpája előtt megállott, hideg borzongás futott végig tagjain; úgy érezte, mintha egészen mássá alakult volna, mint a ki előbb volt, s lankadtan ereszkedett le karszékebe.

- Ez hát a szerelem! - kiáltott fel - egész magasságában és mélységében?

S midőn maga előtt a már elhervadt sötét rózsát s mellette a hófehér kendőcskét megpillantá, bár még minden tagja reszketett a szerelem égető hevétől, a szív már kezdett lassabban dobogni s a bíráló ész kezdette visszanyerni előbbi hatalmát.

E pillanatban megjelent előtte Losonczy Anna bájos és mégis szende alakja, s a kedves leány tekintete szemrehányásként hatott lecsillapodott szívére.

- Ah, én hűtelen lettem hozzá! - kiáltott fel olyszerű érzettel, minő Ádámé lehetett a paradicsomban, midőn az Évától nyújtott tilos gyümölcsöt megízlelé. Elégedetlen volt önmagával; szemeit le nem vette a tisztán és fényesen ragyogó kendőcskéről, melynek hófehérsége oly határozott ellentétet képezett a most már hervadt rózsaszál haragos vörös színével. Ugy tetszett neki, mintha az a kis kendőcske valami szentséggé változott volna, melyet bűnös kezeivel nem illik és nem szabad érintenie; csak nézte, nézte hosszan, mintha imádkoznék, vagy bocsánatért könyörögne.

- Megbocsátasz, ugy-e? - tört ki végre ajkain a könyörgő szó - hiszen én is ember, és pedig gyarló ember vagyok!

Ugy tetszett, mintha a fehér kendőcske szájalommal és könyörülettel tekintene reá; mire szabadságot vett magának a kendőt felragadni, szívéhez és ajkaihoz emelni; azután hirtelen dobta le magáról átázott öltözetét és valamivel nyugodtabban tért fekhelyére.

Midőn másnap reggel a jámbor porkolábné vendégét fölkereste: egészen elbámult az ifju arcának átváltozott vonásain, melyek erős lázban égtek. Hasztalan szólott hozzá, az ifju zavart feleleteket adott és több hét telt el, míg lázbetegségéből magához tudott térni. Ez egész idő alatt bizonyos Juliáról ábrándozott és azt a kis aranyhimzetű kendőcskét le nem tette kezei közül.

Meglepetések.

„Istentől mindenben adatott időben változás, bizonyos vég.”

Balassa.

Szokása a lázbetegnek, hogy a körülötte lévő tárgyak alakjaiból szeszélyes képeket alkot, a szerint, a mint bizarr képzelete vezérli a sarkukból kifordult érzékeket. A legegyszerűbb tárgy elég arra, hogy az ily beteg képzelmet órákig elfoglalkoztassa.

Az ifju lantos közelében volt egy kékre festett karszék és annak támláján, köznépünkénél még most is divatozó szokás szerint, egy szivalaku nyílás; a betett vörös függönyű ablak tábláján is volt ilyen, melyen esténként be-betört a leszálló napsugár és az előtte lévő veres függönyön át megjelent ott a vérző szív. A beteg ifju ezt a vérző szívet a Losonczy Annáénak nézte és midőn az a napsütéstől kivörösödött, olyankor az ifju beteg igen szomorú volt és utána rosszul érezte magát. A másik üres szív azé az ismeretlen nőé volt, a melyet képzeletében nem tudott eszméssel, csak a kéj és fájdalom érzelmeivel betölteni; és midőn tekintete erre az üres szívre esett; a szék csakugyan felöltötte előtte a szép nő egész alakját, mely tele volt gyönyörrel és csábbal mindenütt, de szíve - az egészen üresen maradt.

Volt olyan idő is, midőn nem tudta, valóban-e vagy képzeletileg - az a bizonyos, csábos nő ott látszott ülni a széken; suttogott is a beteghez édes nyájas szavakat és finom kezét odatette a beteg lázas homlokára: de mindez nem hogy enyhítette volna a beteg ifju fájdalmait, hanem ellenkezőleg, minden vérét lázba hozta, fejébe kergette, míg végre egészen elvesztette eszméletét.

Ekkor az oly élénken odaképzelt alak eltűnt és helyét nemsokára az a másik szelid angyal foglalta el, kinek szíve vérzeni látszék s kinek ha kezét homlokán érzé, láza csillapulni kezdett, szíve vészajtósló dobogása megszűnt, úgy hogy csendesen eszméletéhez kezdett térni és egész valóján nagy könnyebbülést érzett. Az első órák rendesen az éj első felére, az utóbbiak éjfél utánra estek. Szerencsére az ifju erő meg tudott birkózni lassanként a láz hatalmával, az esteli kínórák egyre rövidebbekké, a reggeli enyhék egyre hosszabbakká váltak, míg végre teljesen felüdült, s mintegy öt hét leforgása után elhagyhatta kórágát.

A porkolábné asszony, ki őt oly hiven ápolta, nagyban örvendezett felgyógyulásán, és az ifju lantos is melegen köszönte meg neki az anyai gondoskodást.

- A jó Isten és a nagyasszony nélkül - mondja Balassa - bizonyára elpusztultam volna; a gondviselő Ur Istennek tiszteletére betegségem utolsó pár napján gondoltam is ki két szép zsoltárt, melyet igazi háladatosságom tanuságára nagyasszonyomnak fogok ajándékozni.

- Azt én meg is köszönöm az ifiurnak - mondja a nagyasszony - mert a szép zsoltárokat magam is szeretem, szoktam is a templomban énekelni; de azt ne higgye ám az ifiur, hogy csak magam gondoskodtam volna róla; egy nagyon rangbeli szép asszony, kit az ifiur alighanem ismer, mindennap kétszer is tudakoztatott utána, sőt mikor igen rossz állapotban volt, személyesen is meglátogatta.

Balassa tudta, hogy az senki más nem lehetett, mint a szép ismeretlen hölgy, ki miatt mindent megtagadott, mit szíve azelőtt szentnek vallott.

De alig ért reá a mult emlékeire vonatkozó gondolatait összefűzni, midőn egyszerre megjelent a várparancsnok íródeákja, a fiatal Bocsáry Miklós, azzal az izenettel, hogy a parancsnok ő nagysága beszélni akar vele, és ha annyi erőt érez már magában, jelenjen meg parancsnok

uram ő nagysága asztalánál. Az ifju lantosnak erre nem lehetett más felelete, mint hogy azonnal szolgálatára lesz ő nagyságának, habár némileg tartott attól, hogy Dobó István, mint nagybátyja, illetőleg nagynénjének, Sulyok Sárának férje, ki őt néhány év előtt, mint gyermeket látta, könnyen fölismerheti. Midőn azonban a fölmenetelhez öltözködött, észrevette, hogy betegsége alatt eddig alig pelyhedző bajusza és szakálla jóformán megnőtt és ez némi reményt adott a felismeréssel szemben; így némileg megnyugtatta magát a parancsnoki palotának.

Midőn ide felért, Dobó egyik ifju ajtónállója azonnal beereszté az ebédlő palotába, hol a cseledség már asztalterítéssel foglalkozott. A fal mellett elvonuló hosszú asztalra finom kamuka-abroszt terítettek, és a terítékek sokasága mutatta, hogy Dobó e napon számos vendéget vár asztalához. Majd a megaranyozott ezüst serlegeket, tányérokat, csigákból, kókuszdiókból készített arany és ezüst disz műveket raktak fel az asztalra; evőeszközöket nem, mert azokat még ez időben mindenki magával szokta hordani.

Midőn mindennel készen voltak, a parancsnoki lak udvarán fölhangzott az ebédre hívó csengetyű és azon ajtónál, mely az ebédlőből a várur szobái felé vezetett, kétfelől két asztalnok állott fel, kezében ezüst mosdótálat és karján finom fehér törülközőt tartva.

A meghívott vendégek közül előbb a kisebb rangú tiszték, azután a rangosabbak és idősebbek jelentek meg az ajtóban, míg végre az ölmagas Dobó, az ország ünnepelt hőse is megérkezett, karján azzal az ismeretlen szép hölgygyel, ki Balassának annyi álmát rabolta el s kinek jelentős tekintete most is az ifju arczába kergeté a vért.

- Mosdjék uram kegyelmetek! - mondja ki a főparancsnok a szokott vezényszót, mely rendesen nagy vitát szokott előidézni a magyar vendégségeknél, mert szerénységből a kor és rangkülönbség meghatározásában mindenki előzékenynek akart mutatkozni vendégtársával szemben.

Itt azonban e vita kevés ideig tartott, mert a katonai helyzet és rang önként megadta a kellő sorozatot. Sorban léptek oda a mosdóeszközöket tartó ifjak elé és egy harmadik asztalnok hosszúnak ezüstkorsóból töltött mindenki kezére néhány csepp vizet, mert hiszen az egész inkább ősi szokás volt, mint az amugy is megszokott tisztaság szükséglete.

Ez alatt a parancsnok házigazda az ifju lantos elé lépett s merően reá szegezve szemeit, komoly hangon szólalt meg:

- Nem tudom honnan, de arcod nagyon ismerősnek tetszik előttem; vonásaid és az az igazi magyar virtus, mely katonaénekedből kitetszik, arra vallanak, hogy nem közönséges emberek gyermeke vagy. Ha így van, a mint én gondolom és a mint te legjobban tudod, tőled függ nemcsak az, hogy szolgálatomban maradj, hanem, ha arra születésednél fogva méltónak tartod magad, helyet is foglalj asztalomnál.

- Vezér uram, - mond szerényen az ifju - helyzetem nem engedi meg, hogy születésem titkát, valamint azt az okot, a miért nevemet titkolnom kell, még most eláruljam; de azt hiszem, lesz idő, midőn azt megtehetem, és nagyságodnak nem lesz oka, hogy irántam való kegyességét megbánja. Az egri Dobó tiszteletében növekedtem fel és mindenkor hű szolgája leszek nagyságodnak, a míg boldogtalan sorsom valamely más vidékre el nem vet.

A nagyhirű vezér kedvtelve nézett végig a szép ifjun, aztán jobbát annak vállára téve, élénken mondá:

- Szavaid nemesek, mint tartásod és egykor hallott szép éneked; örömmel fogadunk legbensőbb szolgálaink közé, annyival is inkább, mert magyar szívhez szóló vitézi énekeidre szükségünk van. Azt is örömmel elhiszszük, hogy mellettünk a kardot is épp úgy megtanulod forgatni, mint a hogy a lantot pengeted. Mától fogva a mi belső emberünk vagy!

E szavak után a parancsnok reá mutatott egy helyre az asztal végén s maga visszatért a mosdókészüléket tartó ifjakhoz, hogy a mosdási szertartást elvégezve, maga is helyet foglaljon az asztalnál.

Dobó István neje, Sulyok Anna nem élt már, s az asztalnál más hölgy nem foglalt helyet az ifju lantos szép ismeretlen nőjén kívül. Természetes, hogy mindnyájan megvárták, míg a főparancsnok s a jobbára ülő hölgy helyet foglalnak: a legutolsó az ifju lantos volt, ki koránál fogva is igen szerényen huzódott meg az asztal alsó végén.

Nem sokára megnyílt a palota ajtaja s a cselédek hosszú sora egymás után hordta be az ételeket: a levesféléket fedett ezüst, a sült- és tésztaneműeket pedig nehéz és nyílt czintálatokon. Étél közben pohárnokok jártak le és föl az asztal nyitva hagyott részén és a vendégek poharát tetszés szerint most Eger vérpiros borával, majd Tokaj szinaranyával töltötték teli. Már javában folyt a lakoma s egyre fesztelenebb és jókedvűbb lett a társalkodás, midőn egyszerre fölnyílt a palota ajtaja s egy csinos ifju bejáró ezüstitálczán levelet hozott be, melyet könnyű fejhajtással tartott a parancsnok elé.

- Megbocsáttok, urak - mondja Dobó a levelet feltörve - e levél, mint látom, vőmtől, Várday Mihálytól Bécsből jön, ki, mint amugy is beteges ember, nem igen szokott csekély ügyben tollat fogni.

- Férjemtől? - kiáltá a Dobó mellett ülő szép hölgy elpirulva, és e fölkiáltással elárulta Balassa előtt, hogy ő Dobó Krisztina várparancsnok leánya és Balassa Bálintnak unokatestvére.

Az ifju kezéből e rögtöni felfedezésre a villa kiesett, és a lelkében rögtön keletkezett önvád miatt nem volt többé bátorsága a szép szalmaözvegyre, felfedezett unokanővérére tekinteni; de egyuttal azt is érezte, mintha annak lángoló tekintete ő rajta nyugodnék, és ez minden vért arczába kergetett.

Ez alatt Eger nagyhirű hőse átfutotta a kezében tartott levél sorait, miközben eddig vidám arczkifejezése egyszerre sötétre változott; magas és méltóságos homlokán a harag pirja és ránczai jelentek meg, és öklével olyat ütött az asztalra, hogy azon minden serleg táncolni kezdett.

- Ide hallgassatok, urak! - mondja tüzes fekete szemeit körülhordozva Eger vitézein, - csak nem rég ontottuk vérünket nagy bőséggel hazánk és királyunk oltalmában: és ime ellenségeink befeketíték nevünket ő felsége előtt elannyira, hogy, mint vöm írja, engem és sógoromat, Balassa Jánost, felségsértési perbe akarnak idézni!

- Atyámat! - kiáltja az ifju lantos, halotthalaványan ugorva fel az asztaltól, - hisz az lehetetlen!

- Mit, te Balassa János fia, Bálint vagy? - kérdé Dobó, kinek figyelme a vendégsereggel együtt azonnal az ifju felé fordult - mindjárt sejtettem ezt, a mint először megpillantottalak. Nincs különben, öcsém - folytatja - Várday Mihály nem olyan ember, ki haszontalan szó-fia beszéden megindulna: az én és sógorom szabadsága, sőt élete valóban komoly veszedelemben forog.

- Akkor még ma visszaindulok édes atyámhoz! - kiált fel az ifju.

A házigazda asztalt bontott s a vendégsereg felháborodott kedélyhangulatban oszlott szét.

Előkészületek.

„Fényes sok szép szerszám, vitézlő nagy szépség
Katona-találmány, új forma ékesség...”

Balassa.

Balassa János, Bálint édes atyja, kinek nem volt a bécsi udvarnál oly meghitt embere, mint Dobónak, még semmit sem sejtett a fejére tornyosuló veszedelemről, csak elhült, midőn egy kora reggel végképpen elzüllöttnek hitt fia lépett eléje kékkővári szobájába.

Az idő szerint még sokkal patriarchálisabb viszonyok uralkodtak a családok életében, s kivált az atya még felnőtt gyermekei fölött is korlátlan hatalmat szokott gyakorolni. Hiszen még a XVII-ik századi egyik krónikásunk is azt írja, hogy egyik gyermeke annyira jámbor volt, hogy valahányszor megpirongatta, mindannyiszor térdre vetette magát és atyja lábait csókolta meg.

Balassa Bálint is térdre vetette magát édes atyja előtt, annak kezét tiszteletteljesen csókolt meg, bocsánatot és feledést kérve a multakért; míg az öreg ur, ki tulszigoru bánásmódját régen megbánta volt s kinek összeesett arczvonásain valóban meglátszott, hogy fia eltűnése sok bánatot és gondot okozott neki: könnyű szemekkel emelte fel és ölelte meg fiát, miközben szeretetteljes szemrehányással mondá neki:

- Megjöttél, te rossz, tékozló fiu? Azt hittem, már örökre idehagytad idős, beteges atyádat!
 - Visszajöttem, édes atyám, hogy megmentsem szabadságodat és életedet, melyek komoly veszedelemben vannak - mondja élénken a fiu.
 - Miféle esztelen beszéd ez? - kérde az öreg ur megütődve, - talán egy kósza török csapat kergetett idáig és te attól félted Kékkő várát? Ne félj, állunk eléje!
 - Nem, atyám - felel Bálint komolyan - a baj sokkal veszélyesebb helyről jó; atyánkfia, Várday Mihály, a királyi főpohárnokmester, Dobó István bátyámhoz sürgős levelet intézett, melyben tudatja, hogy mind téged, mind őt, valami titkos összeesküvés vádjába keverték és felségárulási pörbe akarnak fogni.
- Az öreg ur egyszerre elkomolyodott s az előbb fia érkezten kiderült arcza a rémület sápadtságát ölté fel.
- Gondolom, honnan fú a szél; bizonyosan eszelős és mindig furó-faragó bátyánk, Balassa Menyhért levelét fogták el, ki sohasem tud bőrében megférti, habár ajánlatait már több ízben visszautasítottam. És mit tanácsol Várday Mihály öcsém?
 - Midőn Dobó István bátyámtól elbucsuztam, ekként szólott hozzám: „Öcsém, mondd meg atyádnak, hogy engem lelkiismeretem semmivel sem vádol: ha ő is ily tisztának érzi magát: menjünk fel mindketten Bécsbe, Rudolf herczeg koronázására, melyre amugy is meg vagyunk híva, és tekintsünk szembe, mint férfiakhoz illik, titkos ellenségeinkkel.” Ezt mondá leg-helyesebbnek - folytatja az ifju elpirulva - Várday Mihályné is, ki elbucsuzásomkor ott volt édes atyjánál.
 - Nem lenne rossz tanács - mondja a tapasztalt főúr - csakhogyz azt hiszem, emlékezel Aesopus ama meséjére, melyben az oroszlán barlangjáról van szó, hová a lépések csak befelé vezetnek, de kifelé nem. Hej! Sok jó magyar hazafi ment már oda fel jó hiszemben, ártatlansága érzetében és soha sem tért onnan többé vissza!

- Én meg azt tartom, édes atyám, hogy a bátortalanság rossz tanácsadó; én magam is elmegyek veled; eléje állunk a lovagias fejedelemnek s megmondjuk neki: ime eljöttünk, uram, meghallani azt a sötét vádat; lemosni kardunkról és nevünkéről a szennyet. Lelkünk nem vádol, s ha Isten velünk, ki ellenünk!

Az öreg ur meghatottan ölelte meg fiát s örömkönyüs szemekkel mondá:

- Igazad van, gyermekem, a te ifju bátorságod az én szivembe is reménységet önt; azután nem is állunk olyan rosszul az udvarnál: Várday Mihály öcsém nagy befolyásu ember és utasítani fog a többi teendőkre nézve. Keresd fel ruha- és fegyvertárunkat, válogass össze mindent, a mi szép és becses, mert szükséges, hogy a lehető legnagyobb diszszel jelenjünk meg az udvarnál.

Bálintnak szüksége volt az elfoglaltatás által nyújtott szórakozásra, mert szívében az érzelmeknek oly csodálatos csatározása indult meg, mely csaknem teljesen összetörte.

Az a balvégzetes viszony, melybe Dobó Krisztinával, unokatestvérével, mondhatni akarata ellenére keveredett, mindaddig gyakorolta reá hatalmát, míg e nagy szépségű asszony körében mulatott. Annyival veszélyesebb volt pedig ez reá nézve, mert Várdayné még a rokonság felfedezése után sem látszott semmi bűnbánatot mutatni; ellenkezőleg, ha közelében volt, folyton rajta nyugtatta tekintetét, azzal a bűverővel, melyet a kigyók egy fajáról beszélnek a természettudósok, mely tekintetével leszédíti a mókust a fán lévő biztos helyzetéből. Az elbucsuzás alkalmával is Bálint elégnék tartotta volna a rokoni kézszorítást, de a bűvös szépségű menyecske nyakába ugrott s a közeli rokonság czime alatt oly forró csókokkal illette ajkait, hogy azok heve még akkor is ott égett, midőn már régen elhagyta hires Eger várának kapuját.

Utjában hallotta meg, hogy Somoskőben már készülnek a lakodalomra, melyet egy szavával vagy levelével megakadályozhatott volna; és bár utja ott vitte el az előtte egykor oly kedves vár közelében, még fel sem mert oda pillantani, abba a paradicsomba, honnan saját hibája által örökre száműzte magát.

Pedig azalatt, míg Dobótól kapott hires Ráró lova Egerből Somoskőig vitte, a háta megett hagyott tájékkal együtt mind jobban halványult a szép, de bűnös menyecske képe is; és a mint Somoskő orma föltűnt a láthatáron, föltűnt egyszersmind a kis Losonczy Anna angyali alakja, a közeledéssel folyvást erősödve és élő szemrehányásként esedezve az ifju lovag szerelmes szívére.

Ez érzelem nyomása alatt hánykódott szive egész haza érkezétségig; be kellett vallania magának, hogy az egyetlen lehető boldogságot eljátszotta, és az a bánat, mely e fölött szívében keletkezett, egymást kergető száz bus rimben olvadt fel, melyek később a „Juliához” intézett szép költeményekben az egész országban énekelt kedvelt dalokká váltak; s talán az ő szívét is enyhítették, de többé meg nem gyógyíthatták soha.

E bánatra nézve talán éppen jól esett, hogy az atyát fenyegető balsors indulatait más irányba terelte, de még ez sem volt képes teljesen kiszorítani azt a lelkébe örökre benyomult képet, mely egykor a somoskői vár kertjében, mint égi tünemény jelent volt meg előtte, s mely mindannyiszor nagyobb hatást gyakorolt lelkére, valahányszor a földi salak porát le tudta rázni magáról.

Bálint már ifju korában érzé azt, mit mások jóval később korban szoktak felfedezni önmagukban: azt a különös kettős lényt, mely bennünk létezik s melyek egyike nagy erővel ragad az ég, az eszményi felé, míg a másik vissza-visszavonz a földre, a gyarló emberi szenvedélyek hatalma alá. Hasztalanul kárhoztatta magát, mert akárhányszor megtörtént vele, hogy míg

szelleme és költészete örökre eljátszott mennyországa, Anna körül forgott és lelke annak emléke előtt borult le: egyszerre hatalmába ejté fellázadt ifju vére; a Krisztinával töltött kéjes óra emléke tovarebbentette az ábrándokat s minden érzéke fogva volt a visszaidézett emlékezet által, hogy azután a következő órában bánkódva, sőt undorral forduljon el az érzéki szerelem eme képeitől.

Az egyetlen különbség lelki állapotában csak az volt, hogy mióta a szép nő búvköréből eltávozott, annak képe ritkábban, eszményképe pedig gyakrabban jelent meg előtte.

Most is Losonczy Anna emlékének áldozott, midőn a kékkői vár gazdag ruha- és fegyvertárában öltözeteket válogatott saját maga és atyja számára. Arról kétsége sem lehetett, hogy Ungnád Kristóf fiatal nejével szintén meg fog jelenni Rudolf herczeg koronázásán; csak arról nem volt bizonyos, hogy nem jő-e fel a pozsonyi ünnepélyekre Dobó Krisztina is, kinek férje, Várday Mihály, betegsége daczára is hivatott volt éppen a koronázás körül udvari szolgálatokat teljesíteni. Krisztinát a férje iránt való forró szerelem ugyan nem vonta, de annál inkább vonhatta a női feltűnés és tetszvágy, melynek egy ily nagy ünnepélyen elég széles tér kínálkozott.

De Bálint most csak eszményképére gondolt s midőn a nagy, gerendázott, sötét terem ékszerei és öltönyei között válogatott: folyton az lebegett előtte, hogy eltalálja Anna nemes izlését, mely inkább a halavány szinek felé vonzódott; és miután volt miben válogatni, egy ezüstszövetű, egy ezüsttel áttört halaványkék és egy világos tengerzöld öltözetet választott ki a mindenikhez hozzá illő ékszerekkel; majd a pozsonyi szabók dolga lesz, azokat jobban testéhez alkalmazni s az esetleg elavult zsinórzat helyett ujakat tenni.

Ez előkészületek mellett mult el egy rövid nap és másnap reggel atya és fiu különböző érzelmek között indultak Bécs felé.

„A bécsi szép Zsuzsánna.”

„Szit tüzet Zsuzsánna szivemben magára.”

Balassa.

Kisvárdai Várday Mihály uram királyi tanácsos és főpohárnok mester, valódi udvari ember volt, az ott legkedveltebb fajtából. Szülői a magasabb tudományokra már Bécsbe adták - azután pedig fokként emelkedett fel az udvari hivatalok létráján; ismerte az udvari élet minden csínját-bínját, föl is használta úgy gyöngéd, mint gyöngé eszközeit: e szerint nem csoda, hogy fel is emelkedett a létra egyik legmagasabb fokára, melyhez a nagy, híres családú és igen nagy tehetségű, vagyonu ifjunak különben is igénye lehetett; és nem is került az egyébbe, mint egészsége és részben hazafisága feláldozásába. Midőn Dobó Krisztinát nőül vette, már akkor a harminczkét éves férfi egészen kopasz és annyira megtört egészségű volt, hogy nem sokkal a menyegző után Bécsbe kellett visszatérnie, miután odavaló híres orvosa tanácsait és segélyét nem nélkülözhetette. Ekként maradt Krisztina abban a szalmaözegeyi állapotban, melyben Balassa Egerben találta.

Ez volt az a főrangú férfit, kihez egy szép estve a bundába burkolózott Balassa János és fia, Bálint bekopogtattak.

A kiaszott és meggörnyedt főúr meglepetve állott fel a minden bejelentés nélkül berohanó vidéki urak zajára és vékony lábai majd leroskadtak, midőn a két mázsát meghaladó súlyos magyar főispán atyafiságos szeretettel nyakába esve, kedves öcsce urát jobbról-balról agyoncsókolgatta.

- Per amorem dei! - kiált fel a vékony pénzü főúr, kedves „bátyja ura” alól valahogy kiszabadítva magát - mit keresnek itt kegyelmetek? Hogy jöhetnek ide - a halál torkába?

Az öreg Balassa csaknem az ajtóig hőkölt vissza.

- Nem megmondtam - kiáltja Bálintra az öreg ur - hogy nem jó magyar embernek Bécsbe jönni? Már most itt van: ökörtől lótanács!

- De mikor Dobó István bátyám, a nagyságos bátyám uram levele után tanácsolta, hogy édes atyám feljöjjön ide.

- Apósomnak igaz, hogy tanácsoltam - mondja Várday Mihály - mert ő róla semmi sincs egyéb, mint az, hogy Balassa Menyhért egyik levelében az ő nevét is említi; de másként áll a dolog urambátyámmal, kiről több levélben tesz említést, azon hozzátétellel, hogy az összekülvökhöz csatlakozást nyilván megígérte volna.

- Óh, a zshivány, az akasztanivaló! - káromkodik az öreg úr, kínálás nélkül is levágva magát egy öreg karszékbe.

Ezzel is növelte Várday Mihály aggodalmát, ki most már nemcsak a fölött aggódott, hogy az erősen compromittált magyar főurat valaki nála lepi, hanem afölött is, hogy az a finom faragású karszék, melyen az öreg úr helyet foglalt, le talál alatta törni.

- Miféle alkalmatossággal jöttetek? - kérdi kinos nyöszörgéssel Bálinthoz fordulva.

- Egy bécsi landkutscherrel, mely még most is itt áll a ház előtt.

- És megvizsgáltak-e benneteket a vámnál? - kérdi tovább.

- Nem. A landkutscher úgy látszik jó viszonyban van a vámossal, ez be sem nézett a nagy bőrernyő alá, csak kezét szorított szekeresünkkel és mi bekoczogtunk a városba.

- No hát kedves öcsém, azon módon koczogjatok vissza, ha édes atyád élete és szabadsága kedves! Édes urambátyám! - mond aztán kezeit összedörzsölve, sima és behizelgő hangon - rossz atyafi lennék, ha egy perczig is titkolnám, hogy nálam egy rövid órára sem maradhat, mert ha valaki itt találná, mi akármelyik perczben megtörténhetik, egy óra múlva már itt lenne az elfogatási parancs, s azonkívül az én csekély befolyásom is, melyet a familia javára fordíthatnék, végképpen el lenne játszva.

- Megmondtam, megmondtam! - nyögi keservesen az öreg úr, miközben kék vászonzsebkendőjével a kín és még le nem vetett farkasbőrbunda által előidézett verejtéket törölgeté homlokáról.

- De nagyságos bátyám uram - mond Bálint, Várday kezét megragadva, - én tudom, hogy édes atyám ártatlan: hát egyáltalában semmit sem tehetnénk az ő kegyelme javára?

Várday Mihály csak most tekintett szemébe az ifju Balassának és egy hosszú perczig némán legeltette szemeit annak nemes arczvonásain és deli termetén. Azután úgy tetszett, hogy hirtelen mentő eszme villant fel agyában.

- Látszik, hogy jó gyermek vagy, öcsém, és ez mindig kedvező ajánlat ifju emberre nézve. Egy gondolatom támadt, mely, ha atyádért áldozatokra kész vagy, atyádat meg fogja mentetni.

- Ő kegyelmének tartozom mindennel e világon, még életemmel is - mondja Bálint, Várday kezét oly hévvel szorítva meg, hogy az felkiáltott:

- Csak ne oly hevesen, ifju ember, a gyémántos gyűrűmet egészen beleszorítod az ujjamba! Aztán jobbát fájdalmasan rázogatva, folytatá: Az első dolog, hogy atyádat azonnal félretegyük az útból, mi legkönnyebben úgy történhetik, ha ugyanezzel a landkutscherrel bármi áron megalkuszol, hogy ő kegyelmét azonnal visszaszállítsa Pozsonyba, honnan aztán könnyen utat veszíthet. Készen áll-e erre, urambátyám? - kérdi nagyokat fuvó és sóhajtozó Balassa Jánostól.

- Hm, vacsora és meghálás nélkül? - mondja fejcsóválva az öreg úr - nagy sor ez, kedves öcsém uram, mégis! Az ördög hozott minket ebbe az istenverte német városba!

- Majd gondoskodni fogunk, hogy a kocsiban enni való és egy pár palaczk ruszti legyen - biztatja Várday Mihály udvariasan, abba pedig reménylen, beleegyezik urambátyám, hogy Bálint öcsém a familia javára itt maradjon nálam.

Az öreg úr beleegyezett, de annál inkább morgott a lépcsőkön, midőn vissza kellett mennie a szekérhez; az is időbe telt, míg Bálint a szekeresrel megalkudott, hogy egy külvárosi vendéglőben megétetve, még azon éjjel átszállítsa a magyar határon és elvigye egész Pozsonyig. Mindezért természetesen jó összeg bért kellett a landkutschernek fizetni; a sietség okául azt adván, hogy hírt vettek a család egyik tagjának veszélyes megbetegedéséről.

Midőn Bálint saját bőröndjét felszállíttatva, visszatért a főur szobájába, Várday Mihály mindkét kezét rokona vállaira téve, kémlőleg tekintett szeme közé:

- Nos, öcsém - kérdé - valóban úgy van-e, a mint mondád: kész vagy-e minden áldozatra atyád s illetőleg családodok megmentéseért?

- Mindenre, nagyságos bátyám uram, mi csak becsületemmel összefér.

- No, no, öcsém - felelt nevetve a főúr - ne véld, hogy valami nagy és nehéz dologra akarlak kényszeríteni. Mindössze is arról van szó, hogy egy ember szívét megnyerjük, melynek meglágyításától függ a többieké; és ehhez bizony... egy kis simulnitudas és akarás szükséges lesz.

- Én férfinak hizelkedni nem tudok - felel Bálint daliás önérzettel.

Várday Mihály elmosolyodott.

- Milyen szerencse mindkettőnkre nézve, hogy éppen az a szív, melyet megnyernünk kell, nem férfié, hanem nőé.

Erre aztán Bálint pirult el a lehető legmélyebben; eszébe jutott, hogy ő akaratlanul is megnyerte egy bizonyos nő szívét, a ki ezt a mézes-mázos főurat igen is közről érdekli.

- Látom, hogy elpirultál és ez jó jel; én is szeretem a könnyen piruló fiatal embereket, de a nők még jobban. És mit gondolsz, édes öcsém, ki kormányozza ezt a mi nagy világunkat itt Bécsben, s kitől függ a kegyelemre szorult embereknek jó és balsorsa minálunk?

- Kitől mástól, mint a mi felséges királyunktól? - mond az ifju hódolatteljes tisztelettel.

- No, no, - felel nevetve Várday - ha már úgy neki indultál, mehetnél volna fölebb is, mert hiszen a magyar közmondás szerint „szegény ember szándékát boldog Isten bírja”; de hát a legnagyobb urak szívéhez is szokott lenni egy bizonyos kulcs, és ez a kulcs rendesen női kezekben van. Biz’ úgy, kedves öcsém, egy szép asszony szívét kell megnyernünk, s ha azt megnyertük, minden nyerve, - ha nem, minden veszve van. Azért csak siess szobádba és öltözzél fel legcsinosabb köntösödbe, mert egy fél óra múlva indulnunk kell.

- De ily késő esti órában? - kérdi csodálkozva az ifju.

- Ott, a hova mi megyünk, a szép Susanne hercegnőnél, most kel föl a nap. Csak eredj és szedd össze minden szeretetreméltóságodat!

A háromszáz év előtti Bécset, a mainak képe után, épp oly nehéz elképzelni, mint Páris, Londont vagy Budapestet. Európának akkori nagyobb városai inkább erődítmények vagy megerősített védhelyek csoportozatai voltak, melynek sánczait és előtereit csak később töltötte be az idő és civilizáció. Minden főúri lak vagy kolostor egy-egy külön bekerített várat képezett, melyhez csak engedélylyel lehetett hozzáférni, mindannyi külön hatósággal.

Bécs belvárosa, a Burg vagy királyi lak és a most már egygyé olvadt külvárosok külön bekerített és megerősített helyeket képeztek; maga a város és a császári vár között még meg volt az igen mély árok, „Tiefer Graben” név alatt, melyet Balassa Bálint „Tifingrál-utcának” nevez; de már össze volt kötve a két városrész, a Burg és belváros, ama körfalakkal, melyek csak napjainkban omlottak le, hogy Bécs legszebb részének, a Ringnek adjanak helyet.

E szerint a tanácsos úr hintójának nem kellett hosszú utat tenni meg a Bálint „Tifingrál utcájáig”, habár Várday a Burg azon részén lakott, mely annak ma is legkeletibb részét képezi. De ezen rövid idő alatt is minden képessége felől kikérdezé Bálintot a tanácsos úr és igyekezett őt a helyzetről lehetőleg tájékoztatni.

- Tudnod kell, kedves öcsém, hogy tulajdonképpen nem egy, hanem két előkelő úrnővel lesz szerencséd megismerkedhetni. Az idősebb Anna Mária, a fiatalabb Zsuzsánna, vagy mint francziásan nevezzük: „Züzánn.” Az elsővel egyéb dolgod nem lesz, mint az, hogy mint kincs-örzőnek bemutatlak neki; mert hiszen ő szerez nekünk s illetőleg neked belépési engedélyt Susanne hercegnőhöz. Mert mi „hercegnőknek” nevezzük őket, bár vannak itt sokan, kik király- vagy istennőknek is elfogadnák, ha e nagy szépségű hölgyeknek közelökre juthatnának. Különben is a női szépségnek sincs szüksége családfára; az ő családfájok az az éden kerti

almafa, melynek leszakított gyümölcsével Éva anyánk megrontá a világot. Mindenekelőtt arra figyelmeztettek, hogy mindannak, mit ott ma és ezután látni vagy hallani fogsz, örök titokban kell maradni közöttünk; mert annak, ki atyád ügyén segíthet, csak távolról sem szabad sejteni, hogy minő úton történt a pártfogás. De el kell hallgatnod azt, édes öcsém, mindörökre, még odahaza is; mert meg kell vallanom neked, hogy e nők idősbbe, Anna Mária, nekem még házasságom előtti ismerősöm, és nem szeretném, ha erről ott *Eger tájékán* valamit meghallanának. Igaz, Krisztinát, unokanővéredet csak ismered?

- Láttam, uram, egy párszor Egerben - mondja Bálint és ha a hintó lámpái jobban bevilágítottak volna, a tanácsos úr megláthatja öcsce zavarát és arczipulását.

- Nos hát neki, az én kedves Krisztinámnak legkevésbé szabad erről a mi életmentő kalandunkról tudni, mert az én szép és drága oldalbordám egy kissé heves vérű asszony, és ha ezt a dolgot megtudná, ezt a kevés hajamat, a mi még megmaradt, könnyen leszedhetné a fejemről. No de te nem vagy már gyermek; azután azt is tudod, hogy ebbe a nagy titokba csak te és az ő édes atyja javáért avattalak be... Bizony, édes öcsém, míg az ember itt az udvarnál felforgódik, sok czukros és keserű kása-hegyet kell keresztül ennie; ha idáig jutsz, mint reménylem, tapasztalni fogod ezt te is.

E felvilágosítások alatt Bálintnak nagy kő esett le szívéből. Ime, tehát ez az ember, kinek odalenn fiatal, gyönyörű felesége van, még most is üzi régi szerelmi kalandjait; habár, mint mondani szokták „csak háltni jár belé a lélek.” E fölfedezés nagy részben kimenté előtte Krisztina viseletét és könnyebbité a hiba önvádját, melybe egykor véletlenül és akaratlanul esett volt...

- Megérkeztünk! - mondja Várday, midőn a hintó megállott és legénye annak ajtaját kinyitá - csak maradj benn, elébb szét kell tekintenem, ha alkalmas-e a percz bemutatásodra?

A nagy vaskopogató háromszor ütött a nehéz kapura, mely előtt a hintó megállott és Várday eltűnt az előtte kinyitott kapu sötétében.

Bálint pár perczig magában maradt és emlékezetében hirtelen végig futott multja emlékein. Föltűnt előtte Anna angyali képe és a csábos Krisztináé, mindkettő fenyegető arcczal, mintha tiltakoznának ez előtte álló harmadik kaland ellen. De hát mit tegyen? Azok ugyis elveszettek voltak rá nézve; és most csupán szemérmes vonogatózásból veszni hagyja édes atyját és tönkrejuttatni családját?... Ez esztelenségnek látszott előtte.

De nem is volt sok idő a fontolgatásra, mert a következő pillanatban megnyílt a ház egyik földszinti ablaka, melyből Várday felhívó hangját hallá:

- Jöhetsz!

Csúcsives boltozatu kapu alatt jutott be Bálint a titokszerű lakásba, melyben a korhoz képest minden előkelőséget és kényelmet lelt. A szobának, hová bevezették, még padozatát is drága keleti szőnyegek fedék; a falakon mythologiai jeleneteket ábrázoló tapéták díszlettek és a megaranyozott butorok selyemszövetű párnákkal, szövetekkel voltak befödve.

Anna Mária, egy harmincz-negyven közötti ritka szépségű nő, kinek Várday azonnal bemutatta, igen nyájasan fogadá; és bár Bálint csak törte a német nyelvet, mi gyakran idézett mosolyt a szép nő ajkaira: a társalgás egy perczig sem akadt meg, mert Bálint annyi nőknek való érdekességet tudott beszédének kölcsönözni, hogy a kopasz főúr csaknem megsokalta magában a házi nő érdekeltségét és sürgette, hogy öcsce Susanne előtt bemutassa.

A szép barna hölgy, engedve a sürgetésnek, végre csakugyan fölkelt és elhagyta a szobát, mire Várday, kiben alkalmasint egy kis féltékenység forma is fölkelt, Bálint vállára ütve mondá:

- Ne vesztegesd itt szeretetreméltóságaidat, hanem tartsd azokat a Susanne hercegnő számára.

- Félek tőle, hogy röviden jövök ki velök - mondja szerényen az ifju - már Anna Mária is igen kiváló szépségű hölgy, milyen lehet még unokahuga! Ne ítéljen meg, kedves bátyám uram, de én az ilyesekben még járatlan vagyok és kivált nagy szépségű hölgyek társaságában szívem jobban elfogódik, mintha csatába kellene mennem.

- Az sem egészen baj - mondja utángondolva Várday, - vannak nők, kikre nézve még hizelgőbb, hogy ha a szépségeiken elálmélkodott ifju ember zavarba jön.

E pillanatban visszaérkezett Anna Mária s az ajtót kitárva háta megett, hamiskás mosolylyal mondá Bálintnak:

- Susanne hugom várja önt; tessék!

Bálint gyorsan ugrott fel, meghajtva magát a szép hölgy előtt, ruganyos léptekkel haladt tova a virágos szőnyegzeten s lépett be az előtte feltárt ajtón. De annyit még meghallott s ez bátorítólag is hatott reá, hogy Anna Mária azt mondá:

- Ritka szépségű ifju s a mellett kellemes, szinte lehetetlen, hogy Susanne elutasítsa kérését.

De azután a mit látott, az a tündéri fény, csaknem teljesen elkábitá érzékeit.

Az ajtó hosszú és terjedelmes téli kertbe nyílt, melyet rózsaszín lámpák fénye világított meg, oly képet tárva elé, minő még az ő költői képzeletét is jóval fölülhaladta. A délszigetek összes növényzete terjeszté elé bűvös szépségét és kábitó illatát: óriási pálmák terjeszték följe legyezőszerű leveleiket, narancsok és citromok sorfala, megrakva gyümölcscsel és virággal, még sohasem látott kaméliákkal, azaleákkal és rhododendronokkal váltakoztak; óriási kaktuszok és áloék csillagszerű tölcseikkel képeztek menyezetet feje fölött és az egyenes utat itt-ott sűrű fikusz-erdő zárta el, melynek kövér leveleit el kellett háritania, hogy a fölött út-irányt újra megtalálja.

Ez a növényzet, ez a tündérvilág teljesen ismeretlen volt előtte, és még lábaira is vigyáznia kellett, nehogy az ott fészlő portulakkák vörös és arany csillagait eltapodja. Azok a gyermekmesék jutottak eszébe, melyeket dajkája a réz-, ezüst- és aranyerdőről mondott, de azok merev disze sem volt e tündérvilághoz hasonlítható. És a mi legfőbb, ennek a csodálatos tündérvilágnak sehol sem volt vége, határa; fenn a csodálatos fák lombjai felett az ég csillagait látta tündökölni, csakhogy sokkal fényesebben és közelebb, mint közönségesen; látása határa pedig bizonyos titokszerű félhomályba vezett el, egyre sötétebb lombzatok árnyékában. A természet és művészet egészítették itt ki egymást, a valóság üde zöldjét és buja virágait ügyes festő keze tovább adta a boltozaton s az oldalfalakon. Az ifju költő valódi gyönyörrel élvezte a természet ez összehalmozott szépségeit és úgy tetszett neki, mintha több percz mult volna már el, midőn a kert mohaszőnyegén egyszerre egy kis görög templomszerű fehér márvány épületet ért el, mely sétájának mintegy határt szabott és véget vetett. Valódi mester-mű volt ez, régi görög templomok mintájára, csinos előcsarnokkal, mely négy aranyfejú korintheta oszloppal volt ékítve s fenn az épület deltájában, vagy háromszögű homlokán művész kezektől vésett márvány Ámorka hajlott elé, kis arany nyílát szegezve a közeledőre.

Bálint maga sem tudta, minő bűvös hatás alatt áll; a látottak szépsége és a kert kábitó illata egészen elandalították, és a pár percz alatt, míg ezeket élvezé, kezdette beleélni magát ama regevilágba, melyet tanuló korában a klasszikus költők hőseiről olvasott, csakhogy a vándor

Ulyssesnek most saját magát képzelé. Ugy tűnt fel előtte, hogy egy regének vált álmodozó hőségé, talán olyan Ulysses formává, ki a vihartól partra vetve, a végzetek által Calypso nymppha karjaiba sodortatik.

Föl is ment a kis templom márványlépcsőin és ime, mintha csak lépte nyomására történnék, hirtelen szétnyílt előtte a kis templom aranyvirágu szőnyegajtaja és azzal szemben, puha, égszín-bársony kereveten, könyökére dőlve csakugyan ott találta e tündérvilág Calypsoját, a szép Susanne hercegnőt.

És mily nagy volt meglepetése, midőn e ritka szépségű hölgyben eszményképét, az angyali Losonczy Annát vélte újból feltalálni! Ugyanaz a tojásgömbölyű arc, az a sötétgesztenye haj és mély tüzű, sötétkék szemek, melyek egykor őt a somoskői vár kertjében, Anna első látásakor elbűvölék; csak hogy a felülről világított szentély rózsaszín fényénél más volt a szín és más az árny; a gazdag hajzat hullámzó fürtjei közé aranyszínű fény lopózott, mint midőn nehéz idők alkalmával villamos láng rezeg a táj növényzetén; a szemek szelid kékje háta mögül is valami erősebb fény látszott előtörni és a szeliden mosolygó ajkak fölött alig látható finom pehelykeret mutatkozott. A teretről még beszélni sem jó óvatlan órában; a teliség határán állott az és a természet ösztönétől adott izlésnél fogva az apró arancsillagocskákkal hímzett, áttetsző fehér ruha akként ömlött el rajta, hogy mindent sejtessen, de sehol se mutassa a szoborszerű alak tökélyeit. Egy szóval „a bécsi szép Zsuzsánna” első tekintetre külsőleg olyan volt, mint Losonczy Anna, kinek megjelenése meghódolásra készíti a szívet és lelket, csak hogy Zsuzsánnánál ahhoz a külső bájhoz még a mesterkéletlen csáb is járult, mely forrásba hozta Bálint ifju véré.

A hercegnő nyájas mosolylyal fogadta az érkezőt, kinek ajkain elhalt az előre készített szó; csak féltérdre ereszkedett ott a szép nő kerevete előtt elnyújtott párduczsőnyegen és lehajtott fővel várta a megszólítást.

Ezt megelőzőleg azonban gyöngéd kéz érintését érezte homlokán, mely végig simított az aranyló szőke fürtökön, villamosságával összerezzenve a fiatal dalnok minden idejét.

- Nos, mit akarsz tőlem, te szép ifju? - kérde a lágyan és édesen csengő hang; - nagynéném azt mondja, hogy kérésed van hozzám.

Balassa még most sem tudott szóhoz jutni; az a lázongó Balassa-vér, melyet őseitől örökölt, sebesen lüktetett minden ereiben s nyelvétől, ajkaitól elrabolta a szót.

- Szólj hát, kedves gyermek - mondja a gyönyörű hölgy, rózsaszín ujjacskáival Balassa fürtjein játszadozva - te oly jónak és kedvesnek látszol, hogy kérelmed megadását, a mennyiben tőlem függ, már előre is ígérem. De kelj fel, ne térdepelj előttem; én is csak oly földi lény vagyok, mint a többi halandó; ülj ide mellém és add elő kívánságodat.

Könnyű volt azt mondani, de nehéz volt megtenni. Először történt életében, hogy Bálint nem tudott ura lenni helyzetének; a vélt magas rang, melyet a ritka szépség és csáb csak emeltek, oly nagy ürt állított közéje és a hercegnő közé, melyen képzelete sem tudott átszökkenni. Maga is érezte viselete szögletességét, midőn fölállott és mint valami eklézsia-követő, a tőle telhető rossz németiséggel előadta atyja helyzetét, a vészt, mely családját fenyegeti és a szép hercegnő pártfogásáért esdekelt.

Az pedig mosolyogva és gyönyörrel nézte az ifju zavarát; azután, hogy az mondókáját elvégezte, hangos nevetéssel kiáltott fel:

- No, jól van, jól van! Ugy adod elő a dolgot, mintha birád előtt állnál, s mondhatom neked, hogy ezzel az előadással könnyen elveszthetnéd peredet előtte; szerencsére csak egy gyalgó asszony előtt állasz, ki mindent megtesz érteged egyetlen feltétel alatt.

- Parancsoljon hercegnő; rendelkezék életemmel!
 - Óh, óh, ne vegyük oly komolyan a dolgot! Mit csinálnék én a te életeddel? Az én föltételem sokkal kisebb és abból áll, hogy saját célod elérésére nekem mindenben engedelmeskedjél.
 - Tűzbe, vízbe kész vagyok beugrani parancsodra, hercegnő, - mondja Bálint ritka lelkesedéssel.
 - Sem tűzről, sem vízről nincsen szó, csak arról, hogy mindazt szigorúan megtedd, mit utasításul fogok adni. De ne gondold, hogy ez oly könnyű lesz: én szeszélyes, elkényeztetett gyermeke vagyok a sorsnak és ellenmondást nem tűrök.
 - Gondolatod is parancs lesz előttem, hercegnő!
 - Jó. Most először is azt parancsolom, hogy ülj ide mellém és csevegjünk bizalmasan.
- Bálint engedelmeskedett.
- Így - mondja a szép hölgy, Bálint kezét megfogva - most először is vallatóra veszek: van-e valami ismeretséged itt Bécsben?
 - Várday Mihályon s egy pár magyar főúron kívül senki.
 - Bohó! Mi közöm a férfiakkal? Másodszor azt kérdelem - de már erre igazán felelj - voltál-e már szerelmes valakibe? No látom elpirulsz; csak ki vele bátran!
 - Nem tagadom - mondja Bálint ünnepélyes hangon - volt egy nő, egy angyal, ki után gyermekésszel rajongtam, de kit balvégzetem végképpen elragadott tőlem.
 - És ki volt ez a nő?
 - Egy szende angyal, ki vonásról-vonásra hasonlított hozzád hercegnő; de kinek nevét most már csak imádságaimba foglalhatom, Losonczy Anna, Ungnád Kristófné.
 - És ő viszonyszeretett téged?
 - Azt hiszem, igen; bár szóbeli nyilatkozatra alig került köztünk a dolog.
 - Ez hát csak gyermeki ábrándozás volt és te egészen szabad vagy?
 - Egészen szabad - mondja sóhajtva Bálint.
 - Akkor minden rendén van; mert tudd meg, hogy a főherceg koronázása napjáig senkivel sem szabad érintkezned, sem szóval, sem írásban. Ráállsz-e ez egyetlen föltételemre?
 - Lovagi becsületszavamat adom.
 - Akkor reménylem, meg fogjuk mentetni atyádat. És többet ne beszéljünk e komoly dologról. Azt hallom, hogy kitűnő lantos és tánczos vagy.
 - Hazámban szívesen meghallgatják énekeimet - mond Bálint szerényen.
- A hercegnő fölkelt s egy elfüggönyözött fülkéből gyöngyházzal és keleti gyöngyökkel ékített kobozt vett elő.
- Hát énekelj nekem valamit - mondja a hangszert átnyujtva Bálintnak - valami édes szerelmi dalt.
 - Félek, hogy nem fogom tetszésedet megnyerhetni, hercegnő, - mond Bálint, a lantot átvéve
 - mert nem érted meg a dal magyar szövegét.
 - Semmit se félj, - mond mosolyogva a hölgy, - a hangokat még a vadak is megértik; azután majd lassanként megértjük egymást: te megmagyarázod nekem a szöveget, én pedig majd német dalokra tanítlak; mert én is tudok ám valamit.

És pár percz mulva felhangzott a gyönyörű kéjlak Balassa férfiasan szép énekétől, melynek végét a szép kezek tapsa követte; azután Susanne csalogány hangjától reszketett a téli kert illatterhes levegője és utoljára édes összhangba olvadt mindkettő.

Az idő pedig repült; míg végre Mária Anna és Várday Mihály tapsa hangzott fel a szőnyegajtó előtt.

- Gyermekek, már éjfél van - kiáltja az első; - hangversenyek ideje lejárt!

Susanne herczegnő, mint egy édes álomból ébredve kelt fel a kerevetről és Balassának kezét nyujtva, jelentékeny tekintettel mondá:

- Minden második este, ugyanez órákban megtartjuk a zeneleczkéket. Elvárlak!

A legjobb tánczos

„Igen megindított,
De még el nem hajtott,
Régi szeretőmtől el sem szakíthatott.”

Balassa.

Már most hogy ismerjem ki saját magamat? - kérde az ifju, midőn késő éjjel a Várday uram palotájában kijelölt szobájában magára maradt. - Van egy hölgy, kit az ittasság pillanatában megszerettem és a ki határtalan hatalmat gyakorol fölöttem, ha közelében vagyok; ha pedig távol van tőlem, még csak eszembe sem jut. Ez Dobó Krisztina, Várdayné. Van egy második, vagy mit mondok, egy első és örökre elsőnek maradandó, kinek emlékére szívem minden húrja, még a távolról is megrezdül és térdeim akaratlanul meghajolnak; az én védszentem, az én őrangyalom, Losonczy Anna, Ungnád Kristófné. És most itt a harmadik, ama mennyei angyalnak földi képe, a megelevenült Anna-szobor, kinek minden hajszálaból a szerelem tüze árad ki s ki annál hóditóbb, csábosabb, mert személyét, helyzetét titokszerű köd borítja, melynek homályán nincs megengedve áthatolnom!

Érzem, hogy mihaszna, semmirekellő teremtes vagyok; el tudtam feledni, habárcsak egy percre Annát egy Krisztináért; és czudar, áruló szívem most azonosítja ezt a titokszerű hercegnőt, ki végre is igen földi teremtesnek látszik, - Annával, az egek legszentebb angyalával. De hát tehetek én minderről; és ha vádolhattam magamat a véletlenel és önfeledéssel Krisztina irányában, visszavonulhatok-e most, hogy hódolva egy ábrándkép hatalmának, megrontsam szegény atyámat és tönkre tegyem egész családomat?

Igy füzé tovább gondolatait az ifju költő s keresett okot és ürügyet a felségsértés mentségére, melyet eszményképén elkövetett.

De végre is csak megnyugtatta szíve háborgó érzelmeit, melyek csakis az első találkozás után léptek fel ily erőteljesen; az ifju egészség követelte jogát s nem sokára éppen abban a tündérvilágban folytatta álmódzásait, melynek csábos úrnője iránt tanusított akaratlan hódolatáért szemrehányásokat tett volt magának.

E közben az idő nappali unalom és éjjeli vidám mulatozás közben, könnyen repült tova, mignem elérkezett a nagyszerű ünnepély ideje, melyre az udvarnál már hetek előtt történtek a készülődések, hogy a magyarok előtt Pozsonyban minden úgy folyjon le, hogy a nem minden eljárással megelégedett magyarságot lehetőleg az udvar és ujon koronázott király részére hódítsa.

Az utolsó estén, melyet Pozsonyba indulás előtt Bécsben tölthetett, Bálint megkapta utasításait a szép hercegnőtől.

- Ügyed - mondja ez - a legjobban áll azoknál, kik sorsodra elhatározó befolyást gyakorolhatnak. Az egészben legnehezebb volt arra találni módot, hogy mint eddig alig szerepelt ifju ember, mind a császár ő felsége, mind a meghívott uralkodók, követek, szóval az egész udvar előtt feltűnhessél. Sokat törtem e fölött fejemet, de a nappal nem volt jó tanácsadó; végre a mult éjjel Amor megsugta azt nekem... Folyton arról gondolkoztam, mi által nyerhetnéd meg az egész udvar tetszését, még a nőket is, mert azoktól legtöbb függ. Gondoltam, hogy valami hős tettet kellene elkövetned, melylyel ő felsége trónja iránt való hűségedet előnyösen mutatnád be: de most, hála Istennek, nincs háboru; és ha lenne is, önzésem nem engedné meg, hogy oly helyre küldjelek, hol vitézséged kitüntetése mellett könnyen életedet vagy épségedet

veszithetnéd. Mint költő jeles vagy és kitűnő énekes, de a német nagy urak és hölgyek előtt a te szép magyar dalaid értetlenek maradnának és elvesztenék hatásukat. Nem marad hátra egyéb, mint az a gyönyörű táncz, melyet egy izben előttem és nagynéném előtt bemutattál, az a szép magyar soló, mely ügyességedet, és ne vedd hizelgésnek - de ifju szépségedet is annyira feltűnővé teszi. Ének és dal amugy sem illik be a mai udvari szokások keretébe, mert a wartburgi dalnokversenyek kora rég lejárt, de a fényes beigtató ünnepélyek s a királyi ebéd után, mint biztosan tudom, táncz is lesz, és gondoskodva van róla, hogy egy alkalmas szünet idején a felséges udvarnak soló-tánczodat bemutathasd. Nincs kétségem benne, hogy ha fényes magyar öltözetben daliás tánczodat elroptad, mindenki és különösen a nők el lesznek ragadtatva s mutatványodat általános taps fogja kísérni. Ekkor te egész bátorsággal, de hódoló tisztelettel a császár és király elé lépsz és féltérdre ereszkedve mondasz köszönetet a megengedett kitüntetésért. Gondoskodva lesz róla, hogy e pillanatban ő felsége mellett álljon *valaki*, ki névleg is bemutasson ő felségének, a császárnak és hatalmas közbenjárásával kieszközölje atyád és elvádolt társai megkegyelmezését. A felől sincs kétségem, hogy a jóindulatu és kegyes császár a kérést nem fogja megtagadni és e pillanatban atyád szabad ember...

Bálint hevesen és hálásan vont a ajkaihoz a hercegnő kezét.

- Csak lassan - mondja a hercegnő, csábitó szemeit az ifjura függesztve, s ajkán azzal az édes mosolygással, mely ellenállhatlanná tette - nem vagyunk oly kevésbé önzők, hogy egy kézcsókkal ki hagyjuk magunkat fizettetni.

- Rendelkezzél életemmel! - kiáltja Bálint a szép nő előtt térdeire esve.

- Életeddel nem, csak szabadságoddal - felelt a hölgy, mindkét karját az ifju nyaka körül fűzve. Atyád szabad lesz, de te az én rabom maradsz!

- Örökre! - kiáltja lelkesülten Bálint.

- Akarom, hogy oly szép légy, mint a legszebb tündér-ifju, minőt költői képzelet alkothat; akarom, hogy száz meg száz női szempár gyönyörrel és vágygyal függjön rajtad és titokban ezer női szív esengjen birtokodért: te pedig ott hagyva az udvar csalfa fényét és azt a sok, érted lelkesülő, gyönyörű és előkelő urnőt: térj vissza ide az én csendes magányomba és maradj az enyém mindörökké!

- Mindörökké! - kiáltja Bálint a bűvös-bájos teremtest keblére ölelve, míg ajkaik hosszú csókban forrtak össze.

- És most eredj! tedd meg uti készüléteidet, én dobogó szívvvel várom az eredményt, melyről nem kétkezem s tárt karokkal várlak téged ide vissza!

Minden ugy történt meg, a mint a szép Susanne hercegnő megjövendölé; csak a végeredményben tért el egy kissé a dolog.

Az ezeröttszázhetvenkettedik év szeptember huszadikára gyűltek fel az országgyűlés tagjai Rudolf főherczeg megkoronázására. Nagy történeti neveket ez ünnepélyen nem látunk, mivel az ország első hősei, Zrinyi Miklós, a szigeti hős s méltó társa, Tury György, már a megdicsőültek örök álmait aludták; a török foglalásból még megmaradtott Magyarország keleti része, a protestáns János Zsigmondhoz szegődve, a nem rég választott katolikus Báthori Istvánhoz is hű maradt; a protestáns főurak, miután sérelmeik orvoslását hasztalan sürgették, a Miksához hű felvidéki megyékből is kimaradtak, a többiek nagy része pedig, Balassával és Dobóval együtt, gyanu alatt állottak és nem nagy kedvük lehetett Bécs közelében megjelenni. Azért ez ünnepélynél az örökhű magyar főuri családokból is, mint az Erdődyek, Pálffyak,

Széchenyiek - alig találunk egy-kettőt; ellenben erősen volt képviselve az osztrák, cseh és horvát főnemesség, a Salmok, Schwarzenbergék, Schwendiek és Rüberek; mindannyian magas katonai vagy udvari tisztségeket viselve; ott volt a két horvát bán, Draskovich György és Zluny Ferencz; Magyarország egyházi és világi főhatalmát is a szláv származású jeles történetiróban és főpap személyében, Verancsics Antal esztergomi érsekben látjuk egyesítve, kit éppen ez időben nevezett ki Miksa király Magyarország helytartójává. Magyar részről a fölkapaszkodni vágyó középosztály néhány hivatalos viselő férfiai s a főúri osztály fiatal nemzedéke, mely mintegy bemutatás végett és jobb jövő reményében jelent meg az udvar előtt.

Annál nagyobb fényvel igyekezett megjelenni a bécsi udvar, mely a harczterén szenvedett kudarcait és a magyar főnemesség csekély voltát udvara és a hadsereg fényes kiállításával igyekezett ellensúlyozni: ugyanazokkal, kiknek bárgyúsága és nem egyszer rosszakarata miatt, hazáért és trónért hasztalanul véreztek el a történelem világra szóló hősei: egy Zrinyi, Losonczy, Szondy és Tury György. Azután fényesen volt képviselve a külföld is: a választófejedelmek többnyire személyesen jelentek meg, a több európai udvarok pedig fényes követségek által helyettesítették magokat. Maga a császári és királyi család, a spanyol ágat leszámítva, teljes számban volt képviselve mindkét nemből.

Az ódon szent Mihály-egyház öreg harangjai már korán megzendültek, mire a pozsonyi négyszögletes vár bástyáin megdördültek az ágyuk, az utcákat és a díszesen elkészített koronázási domb terét nagyszámu német és vallón katonaság lepte el, visszaszorítva a bámuló néptömeget az utcák és terek széleire.

Nem sokára volt is mit bámulni. Ezüst-, arany-szerszámu ágaskodó paripákon, drága kövekkel rakott öltönyű főúri ifjuság bandériuma indult meg a királyi várból, lassan vonulva a főegyház felé; utánok az országgyűlés tagjai mentek lóháton vagy nehéz hintókban; ezután a többnyire helyettesített zászlós urak, a már csak név szerint bírt magyar melléktartományok lobogóival s utánuk az ifjú főherceg, a megnyerő külsejű, de inkább tudománszeretetről, mint harczias és politikai képzettségéről híres Rudolf, kit egész csoportban nagybátyjai, tyroli Ferdinánd és steyeri Károly és fiatalabb testvérei, Mátyás, Miksa, Albert és Ernő főherczégek követtek. E nagyfényű csoportot a császári családhoz tartozó hölgyek hosszú kocsisora zárta be, nehéz és körülüveges hatlovas hintókban, melyek után a választófejedelmek és követségek hintóinak hosszú sora vonult; az egészet az udvari hivatalnokok, hadvezetők és császári testőrség fényes csapata zárta be.

Megtörtént az egyházi szertartás, a királyi eskü letétele és az újon koronázott királynak szent István pallosával a királydombon megjelenése s a világ négy tája felé irányzott kardcsapása; az „éljen”-ek fölharsogtak, a harangok kongottak, a vár ágyúi dörögtek s a helyettesített tárnokmester szórt a nép közé a fényes ezüst dénárokat az újon választott király előtt.

Igy vonult vissza a díszes koronázási menet; és a feszességnek és fénynek elég erős ellentétéül szolgált a dénárokat felett dúlakodó utcagyerekek egymáson hentergő csoportja és a nép legszegényebb osztályának verekedése elébb a háromszinű posztó fölötti osztakozása közben, mely a királydomb körül volt leterítve, majd a Dunaparton felállított sült ökrök és teli hordók körül, honnan sok enni vágyó szegény ember vitt el örök emlékü - kék foltokat.

Ezalatt odafenn a pozsonyi magas várban már megtörtént a fényes királyi lakoma; az asztalokat is szétszedték, hogy a tágas ebédlő-palotában helye legyen a király előtti bemutatásoknak és szokásos udvari bálnak.

A szertartásos ebéd végeztével, hol fényes udvari hivatalos viselő főúrak, a főtárnokmester és főpohárnokmester szokták az újon választott magyar királyt kiszolgálni: egyszerre föltárltak az ajtók s minden oldalról fényesen öltözött, idősebb és fiatalabb növendékek s a még dél-előtti pompáikon megbámult előkelő ifjuság özönlött be a terembe, mialatt az udvar és leg-

előkelőbb vendégei néhány percre a belső termekbe vonultak, hogy azután, a mint a fényes csillárok világa a termeket megtölté és a karzaton a zene rázendült, újra megjelenjenek a terem elő részén, hol számukra lépcsőzetes emelvény állott, aranyozott vörös bársony karszékekkel.

A kor divatja szerint a táncz a lassu lengyellel kezdődött, mert a francia divat még nem volt uralgó Európában. A lassu lengyel, valamint az azt követő magyar palotás-táncz is, inkább csak a párok feltüntetésére szolgáló sétatáncz volt, melyet idősb férfiak és hölgyek is járhattak; sőt maguk a fejedelmi és egyházi személyek is részt szoktak benne venni, az utóbbiak nem kezét, csak zsebkendőjét fogva meg a tánczosnőnek.

A lassu lengyel a később feltalált minéhez hasonlított, melyben a párok minden második lépés után összenéztek; a magyar palotás valamivel délcezegebb és eleve nebb, lassu fordulókkal és a tánczos részéről összevert sarkantyú-bokázással. Az elsőben az ifju főherczegek is résztvettek, az utóbbit a magyar főurak és ifju daliák mutatták be a királyi családnak és a külföldi vendégeknek.

Midőn a két táncznak vége volt, Várday Mihály, a főpohárnokmester, meghajolt az öreg király előtt s mélyen meghajtva magát, ekként szólt:

- Felséges császárom és apostoli királyom! Egy előkelő ifju rokonom óhajtáná felségtek előtt a magyar solo-tánczot bemutatni, mely Magyarországon is ritkán látható, mert igen nagy testi ügyességet igényel.

- Vendégeink - mondja a császár - bizonynyal szívesen fogják a mutatványt megnézni; hisszük, hogy az urhölgyeknek is tetszeni fog.

Várday mély tisztelettel hajolt meg s jelt adott a karzaton lévő cigányoknak, kiket e fényes ünnepélyre az ifju Nádasdy hozott fel Vas megyéből s felöltöztetett - mint akkor nevezték - vörös angliaposztó dolmányokba, arany paszománttal ékesen.

Mintha egyszerre valami eddig lekötött szellem szabadult volna el, melyet az ünnepély szigorú szabályai fogságban tartottak, akként harsant fel a barna cigányhad ropogó zenéje, hol a hegedű és bőgőhurok hangjai közé a klarinét és tárogató riadó harsogása kezdett vegyülni. Még a nem magyar ifjuságban is sebesebben kezdett lüktetni a vér, a magyar urak ajkairól pedig harsány „éljen” kiáltás zendült fel, míg a kamarások helyet csináltak a terem közepén a magyar solotánczos számára.

A magyar népies elem felvillanyozó betörése volt ez a szertartásos, pedáns udvari körbe; az első, melyet történészeink a Habsburg-család idejéből följegyeztek, s egyszersmind az utolsó is, egész a legujabb időig.

A néptömeg háttéréből egyszerre fiatal lovag szökkent elő, ki már megjelenésével azonnal az összes közönség figyelmét magára vonta. Keskeny szakállgyűrűvel körített, csaknem nőies lágyságu és szépségű arc, magas értelemre mutató, erősen kifejlett homlok, büszke sasorr és villogó kék szemek, mindez körüllebegve gazdag és göndörségre hajló aranyszőke fürtöktől; az erős daliás termet, fényes ezüstszővetű dolmányba szoritva, gyémántos övvel és gombokkal és zsinórzat helyett nagyszerű keleti gyöngyökkel, melyek komoly fénye nemesen enyhítette a csillogó szövet vakító viszsugárzását. Égszínű nadrág és arannyal gazdagon kivarrott sárga topánok, hatalmasan pengő aczélsarkantyukkal egészítették ki az ifju lovag öltözetét, ki egyszerre, mintegy beleugrott a zene ütemébe, s azon toborzó tánczba, mely az egész társaságot felvillanyozta; hol kigyózó lépésekben, hol mesterileg szétvetett és újra összerántott lábakkal oly daliás és mégis művészi tánczot járt el, mely közbámulatot idézett elő. E táncz menetei mindig előretörők voltak egészen a trónmenyezet utolsó lépcsőjeig s

azután újra visszavonulók, délczegen és daliásan és az ütemet kiverve a sarkantyú pengésével, úgy, hogy a zenének egyetlen hangja sem veszett el a tánczosra és nézőre nézve.

Midőn az ifjú tánczos, mutatványát befejezve, Maximilián császár előtt mélyen meghajolt: általános taps és éljenzés hangzott fel az egész teremben, minden szem az ifjú kipirult arcára volt szegezve és kivált a nővilág oda volt a tetszéstől és ámulattól.

- Most érkezett el a percz, valamit tenni a szerencsétlen ifjuért, - mondja Károly főherczeg, a ma koronázott Rudolffhoz lépve; a császár jó kedvében van és nem fogja kérésedet megtagadni.

Rudolf király helyeslőleg intett bátyjának s atyja, a császár elé lépve, mély fejhajtással szólalt meg:

- Felséges atyám, a szép ifju, ki tánczával tetszésedet megnyerni szerencsés volt, Balassa János főispán fia, ki sulyos vádak miatt van perbe fogva; könyörgök, mentsd fel atyját és társait az életüket és szabadságukat fenyegető vádak sulya alól, kegyelmi uton, a mai nap emlékére. Meg vagyok győződve, hogy e kegyelmednek az összes magyarságra nézve igen kedvező hatása fog lenni.

- Legyen meg! - mondja a császár kegyteljesen; add tudtára atyja és társai felmentését.

Az új király lement a trón lépcsőin Balassához.

- Ön atyjának és társainak, kiket a közvádoló sulyos perbe fogott - mondá - atyám, a császár ő felsége, kérésemre s a mai nap emlékére, megkegyelmezett. Reméljük, hogy mind atyja, mind ön, állandó hűségök által fogják ezt meghálálni.

- Felséges uram! - mondja Balassa fölindulástól remegő hangon - míg egy csepp vér lesz bennem, az folyton édes hazám és Felségtek trónja szolgálatára álland.

E közben Károly főherczeg lassu hangon mondá a császárnak:

- Jó lesz az ifjut Egerbe, Ungnád Kristóf keze alá küldeni, kinek hűségében megbizhatunk; ott a törökkel szemben legkönnyebben bebizonyíthatja Felséged iránt való hűségét.

A császár helyeslőleg intett fejével s lemenve a lépcsőkön, fia által bemutatattatá magának Balassát, ki féltérdre ereszkedett.

- Atyádnak megkegyelmeztünk - mond a császár - téged pedig hadnagygyá nevezünk ki Egerbe, Ungnád Kristóf hívünk keze alá, hol hűségedet vitézség által leghamarább bebizonyíthatod.

Ezzel kíséretestől tovább ment, hogy körsétáját tegye a teremben.

Az egri szép napok.

„Egriek, vitézek, végeknek tüköri,
Kiknek vitézségét minden föld beszél!”

Balassa.

- Már kedves öcsém - mondja Várday Mihály, midőn éjfél után szállásukra visszaértek - én arról, hogy a dolog nem mindenben úgy ütött ki, a hogy óhajtottuk volna, nem tehetek. Valaki, a ki a te szép kis herczegnőd iránt interesszus, neszét vehette a te esteli látogatásaidnak és - hinc illae lacrimae; ebből származhatott, hogy téged Bécs helyett jobbnak látnak híres Eger várába helyezni el, hol ugyan szép herczegnőt nem látsz, de török és bikavért ihatol eleget.

Pedig a ravasz főúr maga is rajta volt Bálint eltávolításán, nehogy az ő nagysága turpisságának nyomára jöjjenek és a szép Anna Máriától őt is bellebbezzék in partibus infidelium, a hitetlenek országába.

Bálint nem volt kétségbe esve sorsának eme váratlan fordulata fölött; bécsi mulatása úgy tűnt fel előtte, mint egy tündérálom, melyet ő egészen akaratlanul s a fiui érzések kényszere alatt élt át. Célját elérte: atyját megmenté és most megjelent előtte annak képe, kit ő költeményeiben Juliának nevez, s kinek közelébe bizony nem érezte nagy szerencsétlenségnek számkivetésbe menni.

- A felséges hatalmaknak, nagyságos bátyám uram, nem parancsolhatunk - mondja félig-meddig tettetett bánkódással - már most csak arra kérem, adja elő a dolgot és mentsen ki a mi drága kis herczegnőnk előtt, kinek visszatérésemet és örök rabszolgaságomat ígértem.

- Jó, jó öcsém, ezt eligazítani az én dolgom; a sors hatalma ellen senki sem rugódozhatik, külömben pedig régi magyar közmondás: „Ember tesz fogadást, Eb a ki megállja.” Hanem már most nekem is van egy kérésem hozzád: a Bécsben látottakról és hallottakról soha egy szót se bocsáss ki ajkadon senki előtt, legkevésbé pedig feleségem, Krisztina előtt, ki édes atyjával utnak indult, de az öreg úr annak hallatára, hogy az egri kapitányságot elvették tőle, rosszul lett s betegen fekszik Galgócson, hol meglehet, találkozni fogsz velők. És most, Isten veled, öcsém, mindketten fáradtak vagyunk s neked már reggel indulnod kell, mert a felség parancsa halasztást nem tűr. Üdvözzölj nevemben édes atyádat; mondd meg neki, hogy igen örülök e szerencsés kimenetelnek.

- A melyben kedves bátyám uramnak legnagyobb része van és miről örök hálával fogunk megemlékezni.

A két atyafi összeölelkezett és ekkor látták egymást utóljára. A nagy egri Dobót sem látta többé egyik sem, mert a hős férfiut utjában kora sirba vitte a megaláztatása miatt érzett bánat.

Bálintra nézve életének legszebb korszaka következett be. Annak közelében élhetett, kit először és valóban szeretett életében, kinek áldott emléke soha sem törlődött ki szívéből, kinek köszönhetette mind azt, mi szép és nemes volt életében és gondolatában, az ő költesztének és imádatának tárgya: Losonczy Anna mellett.

Szíve repesett örömében, midőn az egri határt elérte és énekelni kezdett, mint a dalos madár, midőn a tavasz első melegebb napsugárait kezdi érezni. Azok a szép dalok tértek vissza emlékébe, melyeket Julia nevére írt s melyek már akkor szerteszét hangzottak az országban.

...Julia két szemem, olthatatlan szenem, véghetetlen szerelmem.
Julia vig kedvem s néha nagy keservem, örömem és gyötrelmem
Julia életem, egyetlen egy lelkem, ki egyedül bír velem.

- Hej, urfi, urfi! - mondja az öreg János, a fiatal lovag idős huszára - nem szeretem, hogy az urfinak olyan nagy kedve van péntek napon; majd szomoru lesz a vasárnap!

- Sohse aggódjál azon jó öregem - mondja Bálint - szegény atyámat kiszabadítottuk bajából és ott, a hova most megyünk, abban a híres Eger várában, nem érheti nagy baj a magyar katonát.

- No a mi igaz, igaz - mondja a huszár, széles bajuszán egyet törölve - hogy régebben, mikor magam is itt katonáskodtam, mint az egri püspök ő nagysága huszára, nem ment rosszul a dolgunk. A piros borból volt elég; a menyecskék takarosak voltak és nem nagyon tartottak reá; a mi pedig a dicsőségből kellett, azt a magunk jó kardjával megszereztük magunknak.

- Ne busulj jó öregem - mondja Bálint - úgy lesz az most is - és azzal tovább füttyörészte kedvencz dalait s csak a városba érve hallgatott el; de annál inkább szoritotta Rárót, hogy minél előbb láthassa azt, kinek látásáért szíve már oly rég óta epedez.

A kapunál álló őrség már élénk éljenzéssel fogadta jól ismert vitézi lantosát, kinek értékét most még jobban emelte az előttük, hogy kilétét is megtudták.

Előre kijelölt szállására érve, Bálint alig várta, hogy öreg huszára a mentéjét kiporolja, azonnal sietett a parancsnoki palotába.

Ungnád Kristóf - baljóslatu neve daczára - ama jó fajtájú német származású emberek közé tartozott, kik sokszor rendületlenebb hazafiakká válnak a tősgyökeres magyaroknál. Terem ilyen, hála Istennek, még most is elég, - kivált a Szepességen. Ezenkívül a főparancsnok megnyerő külsejű, nyílt és lovagias jellemű férfiú volt, kiben a határozott jellem bizonyos patriarchalismussal, bizodalommal az emberekben és valódi ős-német kedélylyel párosult. Tisztjei és katonái szerették; készek is voltak érette és mellette tűzbe-vizbe rohanni. Külseje is olyan volt, mint jelleme: öles termet, nyílt és férfias arc, szabad homlokkal és átlátszó kék szemekkel, hatalmas fejlett mellel és karokkal, melyek jobbra mindig készen állott a kézszorításra.

A parancsnok Balassát is szokott nyíltsággal és derűltségével fogadta.

- Isten hozott, öcsém - mondja, nagyot csapva a magát bemutatott ifju tenyerébe, már megkaptam Erneszt főherczeg stafétáját ide való kinevezésedről, a minek nagyon megörültem és azonnal elhatároztam, hogy egyenesen magam mellé veszek, mint segédtsiztet. Nagy szükség van az ilyen pennás emberre, a ki ne csak parancsokat tudjon írni, hanem, ha kell, lelkesítő, vitéz éneket is.

- Köszönöm jó véleményét, parancsnok úr - mondja Bálint szerényen meghajolva.

- Így négyszem között csak hívjuk egymást öcsémnek, bátyámnak, - mondja élénken a parancsnok - mert hiszen szegről-végről atyafiak is vagyunk... No jer, most mindjárt bemutatlak a feleségemnek!

És az ifju lantost karonfogva, bevezette neje, a szép Anna szobájába, ki még semmit sem sejtett Bálint megérkeztéről, hanem ott hímzett nyugodtan valami veres bársony takarón, finom aranymunkával, férje számára, az egyik ablakmélyedésben.

- Ime, kedves feleségem, bemutatom neked, kit hirtől amugy is ismersz, Balassa Bálintot, jövődöbeli segédtsiztemet és ajánlom őt gazdasszonyi gondodba és atyafiságos szeretetedbe; mert ő mátol kezdve nálunk is fog lakni és étkezni, - egyszóval, családunk új tagjaként tekintetted.

Könnyü pír futott át a szép asszony lehelletfinomságu arczán, miközben hímzőrámájától felállott, míg Bálintnak minden vére szívére irányult s arcza halvány lett, mint a lilium.

Ungnádne azonban gyorsan összeszedte magát és nyílt, angyali tekintetét férjére irányozva, ezüst hangja megzendült:

- A költő Balassát, a sok szép dal szerzőjét, melyik nő nem ismerné ez országban? Különben mi személyesen is ismerjük; pár napig felvidította a mi gyászos családi magányunkat Somoskőn.

- No, annál jobb - mondja bizonyos szeles nyíltsággal, mely természete volt, Ungnád - legalább lesz miről beszéljetelek egy rövid negyed óráig, a míg nekem valami török foglyok átvételére távoznom kell. Egy ifju menyecske, ki szereti a költeményeket s egy fiatal költő csak találunk tárgyat együtt a társalgásra. Hát a viszontlátásig! - fejezi be Ungnád, ott hagyva Balassát, ki még süvegét szorongatá kezében, - és nehéz, sarkantyus léptei végig koczogtak a szomszéd termeken.

Bálint térdei megtörtek a szép hölgy előtt, kinek előbb kezeit - s hogy ezt nem engedé - köténye aranszegélyét csókolá.

- Anna, egyetlen Annám! Meg tudsz-e nekem bocsátani? - kérdi esengve.

- Mit bocsássak meg? - kérdi az, nehezen palástolt keserüséggel - kinek van itt megbocsátani valója? Gyermeki csalódás volt az egész, milyenen nem egyszer esünk át az életben. Keljen fel, kegyelmed! A jó Isten másképen akarta; és azt hiszem, egyikünknek sincs oka a történeteket megbánni.

- Oh, ha tudnád, mennyire van? Legalább nekem van okom megátkozni balsorsomat, mely megfosztott attól az egyetlen boldogságtól, mely a földön várakozott reám! Hányszor öntöztem könnyeimmel párnámat s hányszor sirtam el fájdalomaimat a Julia nevére, mely alatt a te angyali alakod rejtőzködik!

- No lám! - mondja könnyü megrezzenés után a szép hölgy - én azt hittem, hogy kegyelmed valóban kapott magának egy kedves Juliát és látja kegyelmed, én meg örülni tudtam boldogságán. De mire a visszahozhatatlan elmúltakról beszélni? Üljön le kegyelmed arra a karosszékre és beszéljessünk nyugodtan, míg én engedelmével folytatom hímzésemet. Mert, lássa kegyelmed: ha az isteni akarat állotta útját vonzalmunknak, akkor az ő szent végzésén meg kell nyugodnunk; ha pedig kegyelmed akarta úgy, a hogy történt, - akkor kegyelmed még előbb megnyugodott, mint én.

- Oh, dehogy nyugodtam! - kiált föl keserűen Balassa - az erdők s a mezők gyakran hallották kiáltásaimat, melyekkel szerencsétlen esetemet átkoztam és az a kis kendő, melyet még ma is szivemen hordok, sokat beszélhetne fájdalomaim nagy voltáról.

- Hagyjuk el e dolgot és ne beszéljünk többé róla, mert az emlékezet nemcsak kegyelmednek, de nekem is fáj. Én megnyugodtam sorsomon: tegye azt kegyelmed is.

- Oh Anna - mondja az ifju kezeit tördelve - nem hiában, hogy Ungnádne lettél, mert szívedben nincs kegyelem számomra!

- Nem mondom, hogy ha kegyetlenségről van szó, nem engemet, de valaki mást érhetne a szemrehányás - mondja megindultan Anna.

- Oh eleget bűnhődtem hibámért; a pokol minden kinja gyötrötte végig lelkemet - kiáltja kétségbeesetten Bálint.

- De mire vezetne ezekről már most beszélni? - folytatja Anna, szemeit angyali nyíltsággal szegezve az ifjura. - A föld közönséges boldogságát a sors elrabolta tőlünk és e tekintetben a

földnek különböző két végpontjára helyezett; de hiszen kegyelmed költő, ki tud másként gondolni és érezni, mint a közönséges emberek. Hát nem lehet érzelmeket táplálni önzés és földi salak nélkül? Hisz kegyelmetek, poéták, beszélnek erről legtöbbet!

- Hát megengeded, hogy tovább is szeresselek? - kérde az ifju hévvel és ujjabb kísérletet téve a szép asszony kezének megragadására, melyet azonban az ujból visszavont.

- Kegyelmed azt állítja, hogy a távolban is folyvást szeretett; most sorsunk egymás közelébe hozott, mindennap láthatni és hallhatni fogjuk egymást: hát nem javulás-e ez az előbbi állapothoz képest? Lássá kegyelmed, nekem végtelenül jól esik, hogy ujból láthatom, hangját hallom és közelében lehetek; miért kívánnánk ennél többet, holott ezeken túl minden lépés már csak boldogtalanná tenne mindkettőnket?

- Oh Anna! - kiált fel szenvedélyesen az ifju - olvastál-e valamit a görög mythologia Tantalusáról, ki arra volt ítélve, hogy éhtől és szomjútól epedő ajkai előtt lássa és érezze az izletes gyümölcsöt és a csermely vizét, a nélkül, hogy ajkaival érinthetné?

- Kegyelmed elfelejti, hogy oly Tantalus, ki akarattal választotta magának e sorsot; én pedig Ungnád né vagyok, hittel és becsülettel kötelezve arra, hogy férjemen kívül mást még gondolatban se boldogítsak? Ha kegyelmed, *a férfi*, nem érzi magát elég erősnek arra, hogy közelenben lemondjon minden földi vágyról: óh, akkor fusson e helyről, mert én ime ujból esküszöm, hogy igaz testvéri vonzalmon kívül, mást kegyelmednek nem nyújthatok!

És midőn ezt mondá, a szép nő fölemelkedett himző munkájától és úgy állott ott, mint egy égből alászállott cherub, fölmagasztosult női önérzetében, angyali arczával s égre emelt tekintetével és jobbájával. A háta mögött lévő ablakon beözönlő napsugarak valódi dicssugárt vontak e gyönyörű alak körül és egész megjelenését oly fenségessé tették, hogy a fiatal költő ujból féltérdre rogyott és bűnbánólag emelve reá tekintetét, felkiáltott:

- Igazad van!... Tied a dicséret és dicsőség; enyém a píróság és bánat! Legyen úgy, a hogy te mondád: egy földi gondolat se merje megközelíteni a te szent valóságodat; csak annyit engedj meg az én összetört szívemnek, hogy itt közeledben te légy tárgya imádságának, mint az egykori lovag viselhessem színeidet és meghallhassak hazám és a te védelmedben.

- Amen! - mondja remegő ajkakkal a nő, miközben szépen csendesén visszahelyezkedett előbbeni helyére és, mintha semmi sem történt volna közöttük - barátságos társalkodó hangon szólott a szenvedélyét legyőzött ifjuhoz:

- Pozsonyból visszatérőktől hallottuk azt a szép sikert, melyet kegyelmed ő felségeik előtt előadott solotánczával elért. Itt mi közöttünk még nagyobb dicséret tárgya volt *a fiu*, ki atyja megszabadítására oly merész lépéshez folyamodott, mint maga a bámulatra méltó szép táncz és *az ügyes tánczos*. Ugy-e bár, egykor, ha a mi vitézeinkkel valami szép győzelemről hazatérnek, nekünk is megmutatja kegyelmed azt a híres tánczot?

Balassa még jobban bámulta e nagyszerű nő rögtöni mérsékletét, mint előbbeni nemes fölindulását; ő még alig tudta indulatát annyira legyőzni, hogy a könnyű társalgási hangon odavetett kérdésre hebegve válaszoljon:

- Oh minden bizonynyal, hogyne, ha nagyságtoknak öröme telik az ilyesmiben... Talán még nekem is lehet valamikor tánczos kedvem.

A visszatérő férj már mindkettőjüket nyugodt és derült társalgásban találta; de most Ungnád Kristóf maga volt egy kissé kuruczos kedvében.

- Csak képzeljétek - kiáltja - a törökök arczátlansága már annyira megy, hogy portyázóik a hatvani várból egész idáig eljárnak! Tegnapelőtt Makláron a hetivásárt verték fel s azonfelül, hogy a várost több helyen fölgyújtották, két-háromszáz főre való jámbor népet, nagyobbára

nőt és gyermeket, hajtottak el! Huszárainknak egy csapatja, mely esetleg arrafelé portyázott, behozott ugyan néhány foglyot, kiket a rablott borból elázva az utczákon talált: de ez csak nem elégtétel egy egész vásár felverésével szemben. Ideje, hogy Hasszán uramnak, a hatvani bégnek derekasan a körmére verjünk. Mit gondolsz, Bálint öcsém?

- Én nagyságodnak, bátyám uramnak, köteles hű szolgája vagyok és követem akárhova, még a bizonyos halálba is! - felelt határozott hangon Bálint.

- No lásd, kedves Annácskám, az ilyen fiatal embert szeretem én - mondja Ungnád, katonásan Bálint vállára ütve. Engedelmesség és mindenkori készség a vitéz katona katekizmusa! Ugy-e bár jól választottam?

- Mindenesetre jól, - mond Ungnádné nyájas mosolylyal - mert a kegyelmed új hadnagya nemcsak karddal, hanem ha kell, lanttal és énekkel is megveri az ellenséget, mint a hogy azt valahol a görögök Tyrteusáról olvastam.

- No hát csak elő azokkal a vitézi énekekkel, öcsém. Mert itt van az ideje, hogy mint híres vitézi énekedben mondád:

„Ellenség hírére
Vitézeknek szive
Gyakorta ott felbuzdul,
Sőt azon kívül is
Csak jó kedvéből is
Vitéz próbára indul.”

A költő szeme felvillant.

- Hát már nagyságod is ismeri az én hitvány versemet? - kérdi szerényen.

- Már hogyan ismerném, holott Egerben az utolsó gyermek is éneklí? Hallanád csak, midőn öreg huszáraink ellenségre menésük közben dörögő vastag hangon, de vitézi tartással éneklí:

„Az jó hírért, névért
A szép tisztességért
Ők mindent hátrahagynak;
Emberségről példát,
Vitézségről formát
Mindeneknek ők adnak.”

Bizony, édes öcsém, török legyen ám az, a ki ilyenkor meg mer állni előttük; és ha mégis megáll, bizonynyal mondom, vagy ott hagyja fogát, vagy tisztelettel emlegeti meg az egriek nevét!

- És minő tervei vannak nagyságodnak a közelebbi időkre? - kérdé élénken Bálint.

- Szent-Mihály napig valami nagyobb próbát nem teszünk és csak azért járkalunk ki a végekre, hogy egy-egy kis összecsapással őket is s a mi vitézeinket szintén a harci munkához szoktassuk; de Szt.-Mihály napra, mikor török uraiméknak már fázni kezd a plundrájuk, vissza akarom nekik adni a maklári tromfot. E tájban vásár szokott lenni Hatvanban és ennek örve alatt majd magunk is ott leszünk és amugy huszárosan részt veszünk a vásárban. Addig te is jól begyakorolhatod magadat a csetepatékban, milyenek itt a végeken mindennap fordulnak elő.

Bálintnak nem is kellett sok biztatás, hogy részt vegyen az egri vitézek kirándulásaiban, hol mind vakmerő bátorságával, mind ügyességével nagy mértékben kitüntette magát. A keze alá adott vitézek, kiket dallal és tettel egyaránt tudott lelkesíteni, odaadó ragaszkodással viseltettek ifjú hadnagyuk iránt s az egész vidéket betöltötték vezérok dicsőségével, melyről egy későbbi utóda így énekel:

„Tizenegy bajt egy nap vítt erős fegyverben
Annyiszor részesült a győzelmekben
És annyi kópia-vitéz törésekben.”¹

Bálint elég fogékonysággal birt a harci dicsőség iránt is: de sokkal kedvesebb volt szívének az a nyájas mosoly, melylyel harci kalandjai után bájos urnője fogadta.

Életének ezek voltak legszebb napjai. Érzelmeiben nem volt semmi földi salak; mély imádattal határos érzelem volt az, melyet Ungnádné iránt érezett, ki szintén sok jelét adta iránta való igaz vonzalmának, kiről tudta, hogy szeret és szenved, mint ő, habár a martyrságot, közönséges nők szokása szerint, sohasem szenvedte.

Egész kis gyűjteménye volt már a költőnek az imádott nő apró adományaiból, melyek legdrágább jutalmi voltak vitézi tetteinek; de a „Juliához” írott versek is egész halomban hevertek; meghallgatta azokat nem egyszer az est óráiban, férje oldala mellett ülve, Anna is, és a szép szemeiben megjelent pár köncsepp elárulta, hogy tudja, kihez vannak intézve az édesbús dalok és érzi azt szívének minden húrja.

Volt-e sejtelve Ungnádnak e gyöngéd érzelmekről, nem lehetett tudni; de ismerte neje jellemét, azt az igazat és szentet - és jól tudta, hogy nincs a világnak olyan férfi-szépsége, mely az ő angyalát egéből alárántsa.

¹ II. Balassa Bálintnál.

A szerelmes Fatime.

„Bezzeg nagy bolondság volt a balgatagban
Cupidót ki irta gyermek-ábrázatban
Mert nem gyermek, a ki bir mindent világban.”

Balassa.

A régi szép idők!

De vajjon szebbek voltak-e a mostaniaknál? A midőn szent István palástja három részre volt szakítva: a gallérja a német császár tulajdona volt: a jobbik és szebbik uszálya a töröké; a kisebbik, a bal, az erdélyi fejedelemé? Aztán, ha háboru volt, pusztították egymás földjét, ölték egymás népét *kötelességből*; ha pedig békesség volt, felgyújtották egymás falvait és városait, felverték szüretjét és vásárját, csupán *hadgyakorlatból és mulatságból*. És az a föld, melyet pusztítottak, minden részen a drága magyar föld volt; és a nép, melyet kiöltek, meg-raboltak, mindenütt újra a magyar nép. Akkortáiban ez volt a divat; az emberek természetesnek találták, a költők megénekelték. Hiszen nem is olyan régi divat ez: Európa most, a mi időnkben, adja vissza a kölcsönt Törökországnak s a Mahomed próféta köpönyegén éppen úgy osztozkodik boldog, boldogtalan, mint akkor Magyarországon.

Az egri várparancsnok is beváltotta szavát Hasszán hatvani parancsnok garázdálkodásaival szemben, és visszaadta a kölcsönt a mamlúkai vásár fölveréseért.

Hatvan nem régi foglalása volt a töröknek és az erőd, melyet odaállított, inkább csak rögtönzött elővédjét képezte a szolnoki és budai váraknak. Akkoriban nem igen csináltak nagy dolgot az erődök építéséből s nem is fordítottak reá milliókat, mint ma. Leszámítva azt a néhány régi országos várat, melyek keletkezése még a mongolok betörése idejére esik, az e korban szereplő várak akként készültek, hogy valamely kiválasztott s ha lehet, kimagasló pontot a köznépnek reáhajtott kényszermunkájával, földsánczokkal vették körül; azután ugyanazon munkaerővel levágatták a közelebbi erdőt, behordatták felvágatva s a gerendákból hatalmas palánkfákat készítettek a sánczok háta mögé és a bejárókhöz, ugyanaz a szegény nép korbácmunka alatt végezte el a legközelebbi folyónak csatorna általi összekötését a vár sánczaival, és ime, készen volt a vár. Így készült a Zagyva egyik ága mellett a hatvani vár is, hasonlóan a szolnokihoz, székelyhidihoz; és innen van, hogy miután idők fordultával e sánczokat egyszerűen bevonták, ma már a régi erődöknek, hol egykor annyi vér folyt el, nyomait is alig találni meg. Az ilyen erődök néha az egész várost körülkerítették, mint ez Szigetnél vagy Ecsednél történt, de közönségesen a város kívül esett a tulajdonképeni erődtésen s ilyenkor csak könnyű futó-árkokkal, deszka- vagy tövispalánkozattal kerítették be, inkább csak portyázó haramiabandák betörése ellen, mert ilyenféle vállalkozó csapat is volt az időben elég.

A török hódoltsági városokban, a mint a viszonyok valamennyire rendezve lettek, az ipar és kereskedelem is lábra kapott, úgy a hogy, és kivált béke idején, a szokottas vásárokat megtartották. Sőt bizonyos tekintetben e vásárok élénkebbek voltak a maiaknál, a mennyiben a kezdetleges iparcikket áruló magyar gazdák és iparosok között az új gazda, a török is megjelent és ponyva- vagy cséregesátorokban kirakta fényes keleti szöveteit, köves ékszereit, fegyvereit és déli gyümölcsét. E szerint nem volt éreketlen kép a rátartó magyar csizmadia vagy nyelvés magyar kofa mellett ott látni a turbános, kaftányos törököt, egykedvűen keresztbe vetett lábakkal és komoly méltósággal árulgatva czikkeit.

Különösen élénk szokott lenni ilyenkor a baromvásár; mert a török had lovai nagyrészt ilyenkor szerezte be, és a félszázados érintkezés folytán az idősebb török katonák és lókupeczek már megértették és folyton beszéltek egymás nyelvét; török és magyar urak még többre vitték ezt, mert képesek voltak levelezést is folytatni egymással a két nyelven.

Még kora reggel volt; a vásár megnyitására még nem is doboltak, de már meglehetősen mennyiségű nép nyüzsgött mind a külső, mind a belső vásárban.

Szép száraz őszi nap volt és a különböző irányból jövő utak, Pest, Jászberény, Gyöngyös és Eger felől csak úgy porzottak a vásárra hajtott marhák, lovak és egymást érő szekerektől.

Utak alatt természetesen nem olyan korunkbeli rakott utakat kell érteni, minő Hatvan vidékén még ma is kevés van, hanem amolyan mezei utcsapás félét, melyet akkor is kerülni szoktak, mikor sár van, akkor is, midőn szárazság; kerülgetve hol a sárt, hol a port.

- Ugy látszik, hogy nagy vásárunk lesz - mondja Hasszán aga, a hatvani vár parancsnoka, a mellette álló öreg Feruz bégnek, kivel együtt nézték az északi szegletsánczról azt a változatos és mozgalmas képet, mely lábaik alatt elterült.

- Legkivált Pest felől özönlik a népség és úgy látszik, hogy igen sok lovat hajtanak.

- A biz a, - mondja Hasszán, tekintetét az irány felé fordítva - olyan nagy port vernek fel, mint egy lovas sereg; ha Eger felől jönnének, azt hinném, hogy az egri hitetlen kutyák gondoltak ki megint valamit.

- Amarról minden csendesebb - felel az öreg bég; - a végbeli helyekről még vásárra sem igen szívesen jönnek ide.

- Nem is nagyon szívesen látom őket - mondja a parancsnok - mert ennek a gyaurnak az a természete, hogy mindent megámul-bámul és könnyen kikémelik a vár gyöngye oldalát. Hanem ha már annyi lovat hajtanak Pest felől, magam is lenézek, mert Gödöllő, Aszód tájékáról néha napján csinos állatokat szoktak hozni.

Hasszán, semmi rosszat nem sejtve, alásétált a sánczról és a vár-udvarra érve, lovát kérte elő; példáját nemcsak az aga, hanem a török tisztok és a néhány száz főnyi közkatona népek is annyira követték, hogy a várban szokott mindennapi őrészen kívül alig maradt valaki. A nőket természetesen nem értve ide, kik a kisebb-nagyobb, többnyire kerítés közé épített lakásokban a külvilágról legfőlebb annyit tudtak, a mennyit keresztény cselédeiktől hallottak, vagy pedig azokon a kis fecskefészszerű függő erkélyek sűrűn rostélyozott ablakain át láthattak.

Hej pedig jó lett volna Hasszán uramnak ezen a napon egy kissé figyelmesebbnek lenni! Mert azok az egri kutyák nem kutyák voltak ám, hanem ordas farkasok, kik éjnek idején mintegy öt-hatszázan az egri utról a gyöngyösi uton keresztül átkullogtak abba a kerek kis erdőbe, mely egész a pesti utig ért le; itt virradatkor felverték a hatvani őrség legelő lovait és azok legszebbjeit pányvára vetve vitték be a hatvani vásárra, de nem eladás végett, hanem, hogy minél gazdagabb zsákmánnyal megterhelve szállítsák őket Egerbe.

Mintegy kétszáz darab fiatal nyalka huszár, az egriek javából, Balassa Bálint vezérlete alatt képezte az előcsapatot, kik után mintegy kétannyi nehéz vasas németet vezetett maga Ungnád Kristóf, az egri vár kapitánya.

Ezek voltak azok a „lókupeczek,” kiknek fölvert porát Hasszán az éjszaknyugoti bástyáról megpillantotta volt.

- Hej urfi, mondja az öreg Pál, ki éppen Hasszán két gyönyörű vezetéklóval Bálint mellett ügetett, - bezzeg, ha ez a mai próbánk sikerül, kijut ám az egri szép menyecskéknek és leányoknak a részök a köves fülbevalókból, a drága selyem viganóból, meg az aranyos papucsból.

- Azt hiszem magam is - mondja Bálint fölemelt hanggal - csak arra vigyázzatok fiuk - folytatta, szavait az egész csapathoz intézve - hogy egymástól a zsákmányolás közben se szakadjatok el távol és hitfeleinket, a keresztény szatócsokat lehetőleg kiméeljétek. Most pedig azon legyünk, hogy előbb érjünk be a vásárba hirünknel; szorítsátok azt a pejkót; kard, buzogány kéznél legyen!

Mint a nekizudult vihar tört előre a jól gyakorlott huszárcsapat, mely elől bámulva és rémülten tért jobbra-balra a vegyes népség; a megrémült törökök átkot, a magyarok áldást kívánva a vakmerő válllathoz.

Pár perc alatt már le volt sujtva a városkerítés kapujánál lévő egy pár török őr, és a következő pillanatban ott állt az egész nyalka csapat a vásártéren, jobbra-balra osztogatva a kard- és buzogánycsapásokat, a hol csak egy kaftányos és turbános törököt látott.

Képzeltetni azt az iszonyu jajveszékelést és zavart, a mely, az ugyszólva égből cseppent lovascsapat megjelenésére az egész városban keletkezett. A török és görög szatócsokat bezzeg most elhagyta szokott egykedvűségük; hátukra szedték, a mit hirtelen fölragadhattak és menekültek, a mint csak lehetett, fülsiketítő jajveszékeléssel.

A vásárban szerteszét lézengő várbeli katonaság keleti szokás szerint magával hordta ugyan oldalfegyverét, de annyi ideje alig volt, hogy azt használhassa, annyival kevésbé verődhetett tömegbe, hogy az ádázul vagdalkozó tömeges huszárságnak ellentállhatott volna.

Mig Balassa huszáraival a vásártért barangoló be, Ungnád a vasasokkal egyenesen a várkapunak tartott, megkísérlelni, hátha egy ügyes megrohanással azt hatalmába is ejthetné; ha pedig nem, legalább a városban levőket elzárni az ide menekülhetéstől és a várbelieket a segélynyújtástól.

Itt azonban kemény ellentállásra talált; a régi tapasztalt janicsár-örség viasztorította a lovasokat és erős küzdelem közben felvonta a dobogót; a tüzéség is megjelent a sánczokon és ágyuival kezdte lödözni Ungnád lovasságát, habár kevés sikerrel.

Egy rövid óránegyed időköz alatt Bálint teljesen kitisztította a tért és összehordatta a roppant zsákmányt a piac közepére. Azután maga ment öreg huszárával jelentést tenni Ungnádnak, kivel akként egyeztek volna meg, hogy annak pihentebb és erősebb lovu csapata vegye magához a közös zsákmányt, s az elvonulókat, a netalán utánok rohanó ellenségtől, Bálint és huszárai fedezzék.

- Te csak arra figyelj, édes öregem, hogy azt a kezedben lévő fehér mént, mely tiszta arabs vér és felér hat pasa fejével, ki ne bocsásd a kezedből; mert ez lesz az én összes részem a zsákmányból - mondja Balassa öreg huszárának.

A terv teljesen sikerült; a kaland közben két-háromszáz török katonát a huszárok összevagdaltak, néhány tisztet fogságba ejtettek és számításba véve a hatvani örség elhajtott lovai értékét, a vásári sátrak ékszer-, szőnyeg- és szövettartalmát, a zsákmány pár százezer forintba volt tehető, mely az akkori időkhöz mérten igen nagy összeg volt.

Már Ungnád nehéz vasasai messzire jártak a jól felpakolt zsákmánynyal, Bálint huszárai is menetkészen állottak a hatvani piacon, de a hatvani várban még nem látszott mozgalom az üldözésre; hihetőleg a künrekedt Hasszán és a többi tiszt, kiknek sikerült a támadás alkalmával a vásári tömeg között utat veszíteni, csak későre és kerülő utakon juthattak fel az erősségbe. E szerint a huszárok egész nyugodtsággal indultak neki a fedezeti utnak, mely, hogy annál biztosabb legyen, a város végén lévő házakat is felgyújtották.

A csapat két vezetője között az volt a megállapodás, hogy Ungnád vasasai a zsákmánynyal minél gyorsabban haladjanak, nehogy valami ellenséges csapat elvágja őket Egertől; ellenben Balassa huszárai minél csendesebb lépésben menjenek, hogy a netalán üldöző ellenséget minél távolabb tartóztassák fel amazoktól.

Egymás között tréfálva és a Hatvanban friss jó borral megtöltött kulacsokat kézről-kézre adogatva, haladtak a Balassa fene-gyerekei, az egri fiatal huszárok, ellenségnek sehol se hire se hamva.

Egyszerre valami fülhasító sivitás vagy füttyentés hangzott végig a sikságon. Balassa sejtve e jeladás célját; azonnal rákiáltott a huszárokra:

- Vigyázzatok a vezetékllovakra!

De már késő volt; több mint tiz-tizenöt legnemesebb fajta ló hirtelen kiragadta a kötélzárat új gazdája kezéből, és ezek között az a gyönyörű fehér arabs mén is, melyet Balassa többre becsült volt hat török pasa fejénél. A nemesvérű lócsoport visszafordult régi gazdái tanyája felé, vezetve éppen a fehér méntől, az egész környékben híres Alitól, Hasszán legkedveltebb harci lovától.

- De már azt nem engedem, hogy az a gyönyörű állat így repüljön ki körmeim közül, kiáltja Balassa, kurtára fogva Ráró lova kantárját - ti néhányan, kiktől a vezetékek elszaladt, kövesetek; a többiek csak haladjanak Eger felé!

Mindezt csak futtában kiáltotta vissza, mert a Ráró már nyomban volt a megszökött lócsoporthoz s mind neki, mind gazdájának látható ambíciója volt a szép arab mént utólni.

Ez a dolog azonban nem ment oly könnyen, mert az arab sikon növekedett Ali versenyzett a puszták szelével és ha ifju tüze és birtokvágya Balassát el nem ragadja, könnyen beláthatta volna, hogy az üldözés hasztalan és a jóval külömb futó lovaknak, a szerényebb származású magyar fajta nehezen ér nyomába.

A lovak oda száguldottak vissza, a honnan felfelve voltak, Pest felé eső kerek erdő alatti legelőre; de a fiatal üldöző és társai nem gondoltak még azzal sem, hogy a hatvani vár a hátok megett marad és ők, milyen kevés számmal vannak, könnyen ki lehetnek téve az elfogatás veszélyének. Csak a zsákmány és a szép lovak birtoka lebegett szemeik előtt.

Pedig csakugyan úgy történt a dolog; még mielőtt a kerek erdőt elérték volna, egyszerre hatalmas „Allah” kiáltás zendült meg annak árnyából és több mint száz török lovas nekieresztett kantárral rohant rájuk, pihent lovaikkal csakhamar körülfogva az üldözésben kifáradt lovakat.

Ekkor azután volt ne mulass! Bármilyen hősieken védték magukat, nem volt többé menekvés; Balassa maga több könnyű sebet kapott, huszárai közül kettőt levágtak, a többi pedig vele együtt foglyul szállították be a hatvani várba.

- Jaj beh szép ifju, jaj beh gyönyörű ifju! - suttogták egymás között Hasszán paradicsomának virágai, a mint a foglyokat az udvaron felállították, hogy a parancsnok megsejmelje és sorsuk fölött rendelkezék.

- Csitt! - mondja Fatime, a parancsnok legkedvesebb háremhölgye - ne beszéljetelek róla, mert ha az öregnek besugják, hogy itt a rostélynál álltatok, midőn a keresztény foglyokat hozták, zsákba varrat és mind befulladásra a Zagyvába. Jobb lesz ha eltakarodtok innen a rostélytól.

- De bezzeg te ott maradsz! - mondja szemrehányólag Zulejka, egy georgiai szépség, szemrehányólag és egyszersmind irigylve.

- Nekem lehet - mondja Fatime - az öreg engemet szemefényének nevez és az ember a saját szemeit akarattal ki nem szurja.

A hölgyek visszavonultak s Fatime egyedül maradt a sűrű farostélyu kis ablaknál. Nehéz volna leírni, minő volt az érzelem, melylyel a gyönyörű cserkesz nő az esetleg vele éppen szemközt álló ritka szépségű magyar vitézt szemlélte.

Még gyermekkorában ejtették foglyul és vitték el a sztambuli vásárra; ott megvette egy öreg pasa, ki nem kivánt tőle egyebet, mint hogy két éven át toll-legyezőjével délutáni álmait őrizze. Mikor a jámbor öreg ur meghalt, Fatime másodszor került vásárra és ekkor vette meg, mint már viruló szüzet, az ötven-hatvan év közötti Hasszán; el is zárta a világ és emberi szemek elől úgy, hogy Fatime nem látott egyebet életében, mint hatalmas ura beesett arczát és ősz szakállát, rabtársnőit és nőcselédeit.

Most először állott ifju férfival szemben, az ő korához illő gyönyörű ifjuval, kire egy eddig soha sem érzett vágygyal és kéjjel tekintett, valami ahhoz hasonlóval, minővel a paradicsomban teremtet első asszony nézhetett Ádámjára, kinek oldalából kivéttett.

Hasszán urnak rossz napja volt, nemcsak azért, hogy a mai napon oly sokat veszített, hanem mert attól is félt, hogy a budai pasa kegyetlenül meg fogja lakoltatni vigyázatlanságaért. Nagyon nyomorultnak tartotta azt a kárpótlást, melyben emberei a néhány huszár elfogásával részesítették; de azért sokkal tapasztaltabb róka volt, mintsem észre ne vegye, hogy az egyetlen Balassában értékes foglyot nyert.

- Mi a neved, ifju gyaúr? - kérdi egészen Bálint közelébe lépve. - És miféle hivatalt viselsz a hitetlen ebek között?

- Nevem Gyarmathy Bálint, - mondta Balassa ismeretes családi nevét eltitkolva, mert tudta, hogy az sorsát csak nehezíteni fogja. - Egy kis lovas csapat vezetője voltam az egri várban. Kérlek, nemes aga, szabd meg illendő váltságdíjamat, szegény szülőim igyekezni fognak, hogy azt a föld alól is kiteremtsék.

- Ha mindnyájan aranyból volnátok is öntve, akkor sem kárpótolhatnátok a mai veszteséget, ti rabló kutyák! - mondja dühösen a parancsnok. - No, de majd megtanítom én azt az egri veszett ebet emberségre - teszi fenyegetve hozzá.

E párbeszéd Hasszán és Balassa közt török nyelven folyt, melyet Balassa még atyja török foglyaitól megtanult volt s mely után rövid szünet állott be.

- Vigyétek ezeket az ebeket a pinczebörtönökbe; ezt az egyet itt pedig ide fel a kastély tornyába - parancsolá a körülálló tiszteknek; ha jól laktak a mai vásári lakomában, majd következik bőjt is reá elég.

Ugy történt, a hogy Hasszán parancsolá; Balassát a parancsnok mind a négy oldalon zárt lakóházának kis tornyába vezették fel, melyből ugyan elég szép kilátás nyilott a vidékre, de a melyet fényűző butorozással éppen nem lehetett vádolni, nem lévén benne egyéb, mint egy földre terített gyékény és egy vizes korsó. Ugy látszik, hogy rendesen efféle uri foglyok számára volt az alkalmazva.

Az éj csendesen tölt el; az ifju a fáradságos nap után édesen aludt el; a természet nem engedi el adóját.

Még csak alig szürkült a hajnal, midőn az övével szemben fekvő kis toronyból valami olyan zümmögő imadalféle hangzott át, minőt a mohamedánok az éj bizonyos óráiban énekelni szoktak. Bálint figyelni kezdett, mert a hang kellemesen csengő és annyira lágy volt, mint egy édes álom, melyből az ember rosszkedvűen serken föl. Most úgy tetszett neki, hogy a lassu

dallamból kivehető szöveg válik ki, mely annyira meglepő volt, hogy Bálintot kemény szőnyegfekhelyéről azonnal felugrasztá. A mesterkéletlen költemény így hangzott:

„Te szép magyar ifju! Ha engem szeretnél
Mihelyt én akarnám, te szabad lehetnél
Elmennénk messzire, a tenger szélire
S élnénk mint boldogok, mint páros galambok.”

Bálint fölkapaszkodott nagy bajjal addig a kis, rostélyos ablakig, mely szobája gyér világát adta és onnan a szemben fekvő torony ablakára elláthatott. Csak azon csodálkozott, hogy a szép török hölgy a hasonló magasságu toronyban miként tud a kis ablaknál állást foglalni, hol ő csak a kiálló deszkavégekre kapaszkodva, csak úgy lógva, függve állott; azt persze nem tudhatta, hogy Hasszán „szemfénye” a nappali mulatóhelynek minden butorát egymás tetejére rakta, hogy magas állását elérhesse.

Hanem azt látta Bálint, hogy az ő énekesnője szép, mint egy tündér, és édeshangú, mint egy csalogány.

Azért nem is késett a válaszzal:

„Te szép török leány, hogyan szeretnék,
Szeretlek én mindig, a meddig csak élek;
Szabadíts meg s fussunk a tenger partjára
Hol boldogságunknak nem lészen határa!”

Egy sötét éjszaka, miután tervöket a suttogó dallamokkal már tökéletesen kifőzték, Balassa egyszerre toronyszobája ajtajának kulcsnyikorgását hallá és a következő pillanatban a szerelmes Fatime volt karjai között.

- Csak siessünk, meneküljünk! - sürgeti Balassa, kinek más gondolata alig volt az óhajtott szabadságnál.

- Te háládatlan! - suttogja édesen a szerelmes hölgy - te csak a magad szabadságára gondolsz és nem reám!

E vád igaz volt, de Bálint ki tudta magát menteni.

- Rosszul mondd, kedves Fatime, éppen arra a veszedelemre gondoltam, mely tégedet nálam fenyeget.

- Látod - mondja az - én meg éppen erre nem gondolok. Nekem boldogság lenne a halál is a te karjaid között - folytatja és szenvedélyes hévvel karolta az ifjut kebelére.

- De hát ha elkésünk és elszalasztjuk az alkalmas percet szabadulásunkra?

- Semmit se félj; ellenkezőleg, várunk kell a futással, míg szürkülni kezd. Csak akkor hajtják ki a várból a lovakat, melyeken menekülhetünk, és akkor nyílik ki a külső udvar sorompója, melyben a várból kivezető alagut nyílása van, melynek kulcsát itt hordom keblemben.

- Nem jó lenne, ha addig legalább e börtönhelyiséget elhagynók? - kérdi az ifju türelmetlenül.

- Óh te rossz ember, hátha hónapokig és évekig kellett volna itt senyedned!

- Igaz - mondja Bálint - de minden perc egy öröklétnek tetszik a fogoly előtt.

- Hát rövidítsd meg - taníts meg engem igazán szeretni - mondja szenvedélylyel a szép hölgy.

- A szerelem csak a szabadság fáján terem; csak akkor fogom azt tőled megtanulni.

- Ha nem tudod, hát megtanítlak én. Megtanultam én azt a páros gerliczétől, a bájos énekü bülbül-madártól, melyeknek szerelmes játékait annyiszor ellestem... - suttogja Fatime s az ifju nyaka köré fűzve karjait, szenvedélyes csókokkal halmozta el.

- Hallod a mennydörgést; látod a villámot? - kérdi Balassa - Isten haragszik... Ilyenkor mi keresztények imádkozunk...

- Hát imádkozzál! - mond sértve Fatime s a terem tulsó szögletébe vonult...

Az őszi köd, mely a vidéken, mint szürke hullámozó tenger terült el, segítette a szerelmes pár szökését.

Fatime Bálint számára is turbánt és kaftányt hozott magával Hasszán ruhatárából, és az egyik cselédnek, kik a kora reggeli órában az ifju párral találkoztak, távozásuk legkevésbé sem tünt fel.

Balassa lelkében utközben erős harcz keletkezett a fölött, mitevő legyen már most szabadtójával, a szegény Fatimével?

Ha magával viszi Egerbe, mit fognának a kastélyban mondani? Léphetne-e Ungnádné elé arczpirulás nélkül? Vagy hova rejtse el? Mi lesz a szegény gazdátlan török nő sorsa? Csak nem viheti vásárra, hogy háladatosságból jótevőjét, szabadító angyalát eladja: ámbár a háremhölgyek fogalmai szerint az nem valami rémitő dolog.

Végre is abban állapodott meg, hogy Fatimének hasonlithatatlanul jobb sorsa lesz itt eddigi helyzetében, mint bárminő másban, melyet ő nyujthatna neki; mig másfelől őt oly kedvezőtlen helyzetbe hozná, melyet lelke alig tudna elviselni.

Érezte, hogy van ez eljárásban valami hálátlanság, de ki lett volna helyében, ki szabadulása egyetlen utját ne használja?

S végre is azzal fizessen, hogy ez önfeláldozó nőt még mostani helyzeténél is szerencsétlenebb sorsra juttassa?

- Nem, nem! - legjobb az egyenes ut; neki fogalma sincsen a jövőről, a helyzetről; én őszintén fölvilágosítom őt arról!

Néhány percz mulva már künn állottak a szabadban s előttük legelészett a várbeliek ménese, melyben Bálint jó szemei a hófehér Alit csakhamar fölismerték.

Most azonban Bálint hirtelen megállott és komoly hangon szólott Fatiméhez:

- Bocsáss meg, kedves Fatime, mert én téged megcsaltalak; a szabadság után való vágy követtette el velem e kárhozatos cselekedetet. De a hibát nem akarom bünnel tetézni és szivednek még nagyobb csalódást okozni. Még innen visszatérhetsz, a nélkül, hogy életedet és helyzetedet veszélyeztetnéd, mi később lehetetlenség lenne. Halld: *engem ölelő karok várnak odahaza Egerben!*

Fatime elhalványult, de még volt szívében egy kis reménység.

- Csak vigy magaddal - mondja esdeklőleg fonva össze kezeit - ha nőd nem lehetek, leszek rabszolgád.

- Nem jól ismered a keresztények szokásait - felel Bálint, a mi vallásunk és szokásaink nem türik meg a nők mellett rabszolgánők tartását sem.

- Oh, akkor jaj nekem, ki bepillantottam a hetedik égbe - mond Fatime kétségbeesetten - és most, mint egy bukott angyalnak, vissza kell esnem a nyomorult földre! De jaj neked is, te hitetlen, csalfa ifju, ki elraboltad szívemet! Így fog téged is megrabolni az, kit legjobban szeretsz!

- Jól van, Fatime - mond az ifju - hát más ajánlatot teszek neked. Említetted, hogy a cserkesz földről, a szabadság hazájáról raboltak volt el és tettek megalázó áruczikké a sztambuli vásáron, hol mostani gazdád megszerzett. Hát ime, én nem akarok háládatlan lenni irányodban életem megmentéseért, melynek ez volt egyetlen lehető eszköze; a szabadságért, melyet életemnél is magasabbra becsülök. De meg tudom becsülni a te áldozatod mértékét is és Isten őrizzen meg engem attól, hogy életemet és szabadságomat esetleg életed árán vásároljam meg. Halld tehát, mire határoztam magamat: hitegetni, megcsalni nem akartalak, mert ez gyalázatos hálátlanság lett volna és a csalódás reád nézve annál keserűbb; ime e helyett e perczen elhatároztam magamat, hogy, kerüljön bár életembe, adósságomat veled szemben leróvom; járjon bármily veszélylyel, magam szállítalak vissza hazád szabad bérczei közé és visszaadom szabadságodat épp úgy, mint most te nekem.

- És ott maradsz velem, ugy-e? - kérdi a szép leány, karjait hévvel az ifju nyaka köré fonva.

- Már mondám, hogy azt nem tehetem; a magyar nem képes magát más hazában otthon érezni, mint saját honában.

- Akkor mit csináljak én ott, a hová visszavezetni akarsz? - kérdi a szép cserkesznő. - Minket mint bimbókat szakítanak le hazánk földéről, virágházakba zárva nevelnek föl, hogy a vásár értékes tárgyaivá tegyenek, és a mint mi elfeledjük az ősi bérczeket: hazánk, szüleink, testvéreink, épp úgy elfeledkeznek rólunk. Kisértsd meg, ültess el a leszakított nyíló rózsát bármily kedvező talajba, sohasem fog az felvirulni többé. Azért, ha nem jöhetsz velem, vigy magaddal, mert engem ugyan e várban nem fenyeget semmi veszély, ha visszatérek, de nélküled élni nem tudok, nem akarok. Légy az enyém - esdeklett újra, az ifju keblére dobva magát.

- Azt nem tehetem, - mondja az ifju - mert én már másé vagyok.

- Hát ha enyém nem akarsz lenni, ne légy másé sem! - kiált szenvedélylyel a háremhölgy és övéből finom smaragd-markolatu tört rántva ki, egyenesen az ifju szíve felé szúrt, ki egy ügyes mozdulattal a halálos döfést kikerülte úgy, hogy a tör bal vállán akadt föl.

- Most már nem sokkal tartozunk egymásnak! - kiált az ifju - mert a mit adtál jó kedvedből, ime, vissza akartad venni szenvedélyes haragodban.

Bálint megragadta a vihogó Ali kötőfékét és magát könnyedén a nemes mén hátára vetve, elszárguldott a sűrű ködben Eger felé.

A szegény Fatime, kinek végtelen ügyességébe került, hogy féltett kulcsait Hasszántól megszerezze és egy gyémántköves kőöntőjébe, hogy háremőrért megvesztegesse, még idejében visszakerült a várba, megnyugtató a háremőrt, kitől csak egy rövid sétára kéredzett volt ki. Még idejében el tudta intézni a kulcsok dolgát is, úgy, hogy boszuval és bánattal szívében térhetett vissza szokott fekhelyére, és hogy hajnali kalandjáról, az életével játszott háremőrön kívül, senkinek sem volt sejtelve.

Annál nagyobb volt a meglepetés, midőn Balassa őrei a fogoly bezárt kalitkáját üresen találták. Hiába fürkészett a dühöngő Hasszán foglya szabadulásának lehetősége után, semminek sem volt képes nyomába jutni, és utóljára is ama babonás török hitben nyugodott meg, hogy a keresztény ifjut az éjjeli ördögök, a dzsinek szállították ki a kulcslyukon.

De még nagyobb volt az öröm Egerben, midőn a halottnak vagy legalább fogolynak vélt közszeretben álló hadnagy, drága török kaftányban s Hasszán gyönyörű arab ménén, a vár dobogóján bevágtatott. Riadó „éljen” kísérte mindenfelé; az örömhírre, hogy a kedves dalnok

és hadnagy visszatért, minden egri asszony ablaka megnyilott, s a rózsákat, rozmaringszálakat csak úgy futtában szórták a lovag felé.

De ő csak egyet emelt fel a sok virág közül és tűzte oda zöld selyembársony dolmányára, hogy ott hervadjon el szive fölött és egygyel növelje azon hervadt virágok számát, melyekből már egész gyűjteménye volt.

Ez az egy szál rózsza az volt, melyet Anna dobott ki eléje a kastély ablakán.

Erdély bércei között.

„Immár sólymocskádat, kedves madárkádat, kit karodon hordottál
Klárizsokkal rakott szkófiummal varrott lábzsínóron tartottál, -
Bocsásd el békivel, szegényt hadd menjen el, reá ne haragudjál.”

Balassa.

Lehet-e szeretni remény nélkül? Van-e emberi sziv, mely le tudjon rázni magáról minden önző hajlamot, és csupán azért szeressen hosszú időközön keresztül, mivel ez érzélem már magában nemesít és boldogít?

Nem állítjuk, hogy ily érzélem nem lehetséges, hiszen példák vannak reá az életben és történelemben, de a valódi szerelem, természeténél fogva, tárgyának birtokára tör és igaz nagyságában csakis akkor jelentkezik, midőn viszonzva és kielégítve van.

Ama halvány szerelem sem nem alkot, sem nem rombol, csak föl-fölcsillan, mint rekkenő nyáron a láthatári villámfény; a valódi hasonlít a villámterhes felhőhöz, mely megtermékenyítő szikráit szórja a földre és a vidéket jótékony esővel árasztja el. Amannak nyoma sem látszik a kiaszott vidéken, emennek nyomán élet kel és virulás.

A mi jó lantosunk is azt hitte, hogy ha szive választottjának közelében lesz, egy nyájas szó és egy jótékony tekintet orvosolni fogják azt a mély sebet, melyet azon saját balsorsa és könnyelműsége ütött. Minő csalódás! Az emberi vágyak hasonlítanak a pajkos gyerkőcökhöz, kik folyton hosszabb és hosszabb létrákat igyekeznek megkeríteni, hogy kívánságuk tárgyát, a gazda viritó gyümölcseit, bármily magas kerítésen át is elérjék. A viritó gyümölcs közelléte nem apasztja, csak növeli a gyermekek vágyát; a gátul szolgáló kerítés magassága pedig minél magasabb, annál vakmerőbb vállalkozásokra és kísérletekre ragadja őket.

Bálint most nem először csalódott önmagában is; azt hitte, hogy mikor szive asszonyának költeményekkel és apró ajándékokkal kedveskedik, csak saját vonzalmának ad kifejezést, minden további célzat nélkül; pedig hiában, a csalfa szív ravasz számítása volt azokban és az az eltitkolt remény, melyet önmagának sem vallott be: hogy hátha utóljára is Anna szive meglágyul és hajthatóbb, engedékenyebb lesz iránta.

De Annában asszonyára talált, ki egy lépéssel sem ereszté tovább, mint azt az illem korlátai megengedék, és a ki ugyan sohasem volt hideg, vagy visszataszító iránta, de tudott parancsolni saját érzelmeinek és egy perczet sem szállott le női öntudata magaslatáról.

Hasztalan szóltak a panaszos, esdeklő dalok: *Anna* átvette és elolvasta azokat, titokban talán könyezett is fölöttük, de *Ungnádné* sohasem vette tudomásul s az azokra vonatkozó célzatokat elbocsátotta füle mellett.

Hasztalan vitt becses ajándékokat urnőjének, köztük egy násfát, mely saját vérét ontó pelikánt ábrázolt: Annának első dolga volt azt megmutatni férjének és pedig éppen Bálint jelenlétében, és csak akkor fogadta el és akasztotta hófehér nyakára, midőn férje megengedte.

Igy telt el egy hosszú év, és a szép ifju dalnok, kinek máskor és máshol a szerelem istenkéje akaratlanul is kínálhatta legszebb rózsáit: Annával szemben egy év alatt oda érkezett, a honnan elindult volt.

Hasztalan volt minden tettetés, minden bölcselkedés: e szerelemnek csak töviseit érezte, rózsához nem juthatott; szívét előbb kinos epekedés, majd ki-kitörő fájdalom és utóljára életunottság lepte meg, mely arcza rózsáit kezdé hervasztani s melyből csak egy menekülést látott: belerohanni a dicső halálba.

Szerencséjére a János Zsigmond halála által megüresült erdélyi fejedelmi trón felett Báthori István, a porta és Békéssy Gáspár, utóbbi Miksa császár által pártfogolva, harczra szálltak, s Rueber kassai kapitány felhívót küldött az egriekhez is, hogy legalább pár száz lovassal Békéssy táborozásában vegyenek részt.

Bálint elhatározta, hogy e csapat vezetését elvállalja.

Bucsuzása Annától igen érzékeny volt. Mindketten érezték, hogy jobb nekik a világ különböző sarkain lenni, és a megválás, talán örökre, mégis mindenkinek fáj.

Bálint nem tudta megállani, hogy szemrehányásokat ne tegyen és szíve fájdalmait egészen ki ne öntse. Imádottságát kegyetlenséggel vádolta, és most az utolsó bucsuzásnál esdekelve kérte, hogy legalább adja jelét iránta való vonzalmának, ha nem egyébbel, - egy kézszorítással, egy testvéri csókkal.

Szegény Losonczy Anna, ki maga is igen meg volt hatva - mert hiszen első szerelme tárgyát sohasem tudta kitörölni szívéből - az esdeklő utolsó kérésének nem tudott ellentállani: búcsúra kezet nyújtott neki és midőn az ifju azt megcsókolni lehajlott, azokat a megaranyozott szőke fürtöket megérinté testvéri csókjával.

E kettős villamos érintés azonban kiugratta a lázongó Balassa-vért rendes futásából, és Bálint mindenről megfeledkezve, átkarolta a gyönyörű nőt, miközben felkiáltott:

- Enyém vagy, Anna, enyém vagy!

De Ungnádné nála alig feltételezhető erővel taszította el a szerelmes ifjut és villogó szemekkel mutatott az ajtóra.

Bálint megszágyenülten omlott térdeire s miközben a haragjában még felségesebb hölgynek köténye szegélyét csókolta, esdekelve suttagá:

- Bocsáss meg, Anna, bocsáss meg!

De Ungnádné mint szobor állott egy helyben, folyvást az ajtóra mutatva.

- El! Távozzék el! Sohasem akarom kegyelmedet többé látni!

Balassa roskadozó léptekkel távozott, miközben alig hallhatólag suttagá:

- Nem, Anna; élve nem többé, soha!

Midőn Bálint az ajtót bevonta maga után, Anna pár lépést tett utána ösztönszerűleg és önkéntelenül, mintha vissza akarná tartani; egyszerre azonban erőt vett magán és visszafordult szokott helyére, munkaasztalához, hol fejét karjaira támasztva, forró könnyekkel áldozott első szerelmének.

- Talán rossz voltál, édes mama, hogy úgy sirsz? - e szavakkal verte fel Anna Mária, az egyetlen kis angyal, ki erős kapocscsal kötötte életéhez.

Az anya magához tért s könnyűin át mosolyogva gyermekére, ölébe ragadta fel és csókjaival halmozta el.

- Igen, rossz voltam, gyermekem, és azért sirok; de azt mondom, a mit te szoktál mondani, hogy sohasem leszek többé, *csakhoggy én azután meg is tartom, nem mint te!*

Bálint pedig „hozzá hasonló jóruhás legényekkel” nem sokára Erdély felé járt; Pribék István hadnagy társával s a deli magyar huszárokkal bevonultak a székelyek földére, hogy ezeket, kik Báthorinak amugy is ellenségei voltak, szép szóval és példával minél általánosabb felkelésre ösztönözzék.

Ez sikerült is, kivált Bálint gyönyörű hazafias dalai által, melyek közül „a magyar nemzetnek romlott állapotjáról” szóló a székelyek között csakhamar szájról-szájra járt.

Melyik elkeseredett székelynek is ne tetszett volna, midőn e verseket hallotta:

„Oh szegény megromlott s elfogyott magyar nép,
Vitézséggel, névvel hirrel vagy igen szép:
Kár hogy tartatol úgy, mint senyvedendő kép,
Előmenetedre nincs egy utad is ép!”

És midőn leírja a magyar nép elhagyatott és megvetett voltát, eme felkiáltással rekeszti be a hazafias elkeseredés e megható költeményét:

„Oh kedves nemzetem hazám, - édes felem!
Kivel szerelmetes mind tavaszom, telem!
Keseregj, sírj, kiálts Istenedhez velem;
Nálad, hogy szeretlek, legyen e vers jelen!”

Buzdult és lelkesedett is a székely és jókora csapatok kezdtek érkezni Székely-Udvarhelyre; csakhogy a nagy távolság miatt nem oly könnyű volt az egész népségnek összeverődni, egy tizedrésze sem jött össze a készülődő csapatoknak, midőn a vett hírekre a Maros mentén megjelent Báthori elé kellett indulni.

Békéssy éppugy, mint a vele tartó székelyek, az időben elszámították magukat; nem ismerték Báthori Istvánt, kinek hadvezéri tehetsége éppen abban nyilatkozott, hogy gyorsan össze tudta szedni erejét s rendszerint készületlenül lepte meg ellenségeit.

Midőn a székelyek kiindult része Vásárhelyhez ért, Báthori már ott volt a Maros mellett, Radnót tájékán, szemben Békéssy csapataival, ki akarattal kerülgette az ütközetet, hogy a székelyek zömét bevárhassa.

Ezek siettek is, de egy nappal mégis később érkeztek, mint kellett volna; Báthori Kerelő-Szt.-Pál-nál Békéssy csatára kényszerítette s egy elhatározó ütközetben tönkre tette.

A csata éjszakáján, melynek kimeneteléről még Bálinték semmit sem tudtak, a Mezőség felől közeledett az egri huszárcsapat a csatátér felé.

Borongós éjszaka volt, a hold most eltűnt, majd kibukkant az uszó fellegek közül.

A szélső jobb szárnyat képező kis lovas csapat gyorsan haladt az uttalan uton előre, midőn egyszerre számban körülbelül egyenlő lovasságot látott magával szembe ügetni.

A Kornis Gáspár zászlóalja volt, a huszti várkapitányé, ki szintén megkésve érkezett Báthori segítségére.

A két pihent lovasosztály egyszerre kiáltotta el a „Jézus”-t és „Hajrá”-t, a kivont kardok megvillantak, a menték libegtek, a forgók usztak az éji szélben.

Pár percz mulva már csattogott a kard, hangzott a káromlás és a halálra sebesültek jajkiáltása; de az egriek nem szégyenítették meg hősi nevöket, erősen nyomták hátra Kornis csapatát, ki maga első sorban vivott az ifju hadnagyokkal.

Előbb Bálint vivott meg a híres kapitánnyal, de jobb karján könnyű sebet kapva, kénytelen volt a viadallal fölhagyni; ekkor Pribék István ugratott Kornis elé s e híres bajnok, egy pillanat alatt lefegyverezte a hatalmas főurat, kinek fejére kemény vágást mért.

Kornis egy jalkiáltással hanyatlott le lováról s az egri vitézek nagy ujjongással fogták körül, a vezér estével befejezettek vélvén a diadalt.

De e pillanatban ezer meg ezer ajakról hangzott körülöttük a „hajrá” kiáltás s az egri vitézek körülfogva látták magokat minden oldalról.

Báthori hadvezérének, Hagymássy Kristófnak lovas serege volt az, mely Békéssy szétszórt csapatainak üldözésére indult ki a csata színhelyéről.

Az egriek vitézül küzdöttek; sebeket vettek és osztottak, de a nagy tömeg végre is elnyomta őket, a huszárok egy részét levágta s a megsebesített két ifju hadnagyot fogságra ejté.

A halál torkában.

„Csak Tereád hagytam
Életemet Uram!”

Balassa.

Báthori István véres bosszút állott legyőzött és elfogott ellenfelein: hirtelen összehívott fejedelmi tanácsával az uri rendből való foglyok mindannyiát halálra íteltette, a közrendet pedig arra kárhoztatta, hogy sors szerint minden tizedik fülét, orrát veszítse.

A vérpad a kolozsvári piacon volt felütve, a gyönyörű agg góth-egyház és a fejedelmi lábasház között, mely alatt nyílt árucsernokok voltak.

Fenn a nagy palota emeleti ablakában ült a „nagy lábunak” gúnyolt, de egyszersmind nagyeszű fejedelem, szigorú tekintetét az alant hullámzó tömegben jártatva, melynek főfigyelme most a magas fekete állványra és annak hátterében álló ölmagas bakóra volt irányozva, ki testhez álló vörös ruhájában és bozontos szakállával egykedvűen állott ott, nehéz és tükörfényes pallosára támaszkodva.

Báthori Istvánnak csak tekintete volt a térre függesztve; hallérzékeit a tekintélyes ítélőmester, Wesselényi Miklós felolvasása vette igénybe, ki sorban olvasá a legelőkelőbb családok tagjainak nevét; azután hosszabb szünetet tartott, hogy időt adjon Báthori megkegyelmező szavainak, ki azonban szemhunyorítás nélkül mondá minden név után:

- Jól van, jól van!

Mig odafenn a halálhozó névsort olvasták, a néptömeg az Ó-vár felől szétvált és a halálra és megcsonkításra ítélt foglyok hosszú sora párosával bevonult azon négyszögbe, melyet Báthori dárdás gyalogosai a nép előtt elzárva tartottak.

A halálra szánt főuri foglyok többnyire ifju vitézek voltak; mindnyájan kisebb-nagyobb mértékben megsebesülve, de azért fejüket mindannyian magasan hordották, büszke halálmegvetéssel lépdelve az utolsó utra, melynek végén a sír mélye tátong.

Balassa Bálint, társával, Pribék Istvánnal, csaknem az utolsók között vonult fel. Bal karja fel volt kötve, homlokán már beforradt a könnyű kardvágás, mely ifju szépségét még érdekesebbé, felőtlobbé tette.

A foglyok felvonultak és szemben állottak fel a fejedelmi lakkal és azon házsorral, mely azt az Óvártól kezdve a hid-utczáig kiegészíté.

E házak ablakait többnyire előkelő hölgyvilág foglalta el; bizonyosan nem azzal a szándékkal, hogy a kivégzéseket végig nézze, hanem csak az elítéltek felvonulásának s az előkészületeknek szemléletére.

A Csáky-palotában, közvetlen a fejedelmi lakás mellett, a rémülettel vegyült kíváncsiságot kifejező arccal, két ritka szépségű ifju hölgy könyökölt ki az egyik ablakon: a palota gazdájának, Csáky Ferencznek, Borbála leánya, egy tündéri szőke szépség, s rokon barátnéja, a házuknál fölnevelt tüzről pattant Bebek Judit; akkoriban Kolozsvártt a legszebb leányok voltak ezek.

- Gyerünk már a hátulso szobákba és bocsássuk helyünkre a férfiakat - mondja Borbála - én már gondolatától is irtózom annak, hogy ezek a fiatal, előkelő urak ma egytől-egyet meghaljanak.

- Várj csak egy perczig - mondja az élénkebb Judit - nézd csak, ki lehet az a gyönyörű fiatal ember, kinek bal karja felkötve és homloka is megsebesítve? Milyen szép ifju vitéz, de kár az ilyennek meghalni!

- Én nem tudom - felel Borbála - nekem is csak most tűnt szemembe először. Istenem, tehát egyáltalában nincsen irgalom?

- A mint én Báthorit ismerem - mondja Bánffy Gergely, egy magas, szőke férfi, ki a hölgyek mögött állott - ez urak egytől-egyig meghalnak. Különben a ti ifjakat, kedves hugaim, jól ismerem: Balassa Bálint az, a híres kobzos, kinek párja nincsen az országban.

- Lehetetlen! - kiáltja mind a két ifju hölgy kétségbeesett rémülettel.

- De kár érte! - mond Bethlen Pál, egy nyulánk ifju ember, szép arczán a részvét kifejezésével - én már sok poéta versét olvastam, még a régi jó Tinódy Sebestyén lantos uramét is, melyeknek minden sora „valá”-val végződik: de olyan szép dolgokat, mint a milyeneket ez a fiatal Balassa irt, sohasem hallottam.

- És valjon tudja-e a fejedelem, hogy ki az, a kit kivégeztetni akar?

- Én azt hiszem - felel Bánffy Gergely - hogy nem. Talán nem is saját igazi neve alatt van beírva ez az ifju ember, mert a székelek, a mint hallom, csak Kobzos Bálintnak hívták, ő maga pedig Gyarmathy Bálintnak adta ki magát. Pedig a fejedelem, de különösen Báthori Kristóf mód nélkül szereti a „pennás” ifju embereket; és fogadni mernék reá, hogy ha megtudná, kiről van szó, semmi esetre sem hagyná ezt a szép ifju embert megölni.

- Ha én most leány volnék, ki ismeri Balassának szép szerelmes leveleit, melyeket Juliájához irt: azonnal általrohannék a fejedelemhez, vagy Báthori Kristófhoz s lábaihoz vetve magamat, addig esdekelnék, míg meg nem kegyelmezne neki - mondja Bethlen Pál.

- Gondolja Pál bátyám, hogy ez megtörténhetnék? - mondja Bebek Judit, Bethlen Pál karját megragadva s könyükkel telt nagy fekete szemeit a deli ifjura emelve.

- Miért ne? - mond élénken Bethlen - szép nők könyűi sokkal többet is kivívtak már! Éppen most látom a téren átrohanni a szegény özvegy Pókayné, amott abban a gyászruhában, ő is bizonyosan halálra ítélt fiaért akar esdekelné a fejedelem előtt.

Judit megragadta a mellette álló Borbála kezét, kinek arczaín már rég peregetek a könyük alá.

- Jerünk, kérekedjünk el édes anyádtól! Talán sikerül meglágyítani a fejedelem szívét.

- Én is veletek megyek - mond Bánffy Gergely, a tekintélyes főúr - ő nagysága az én szavamra is ad talán valamit.

A két szép leány néhány percz múlva csakugyan a fejedelem szobája ajtaja előtt állott, melyen éppen abban a perczben rohant ki félörült arczczal a gyászos Pókayné, remegő hangon tördelve e szokat:

- Én válaszszak közölök?... Kegyetlen ember! Melyiket válaszszam? Holott nekem mind a kettő egyaránt kedves!

E rémjelenettől még izgatottabb hangulatban rohant be a fejedelemhez Bánffy Gergely kíséretében a két leány és sirva vetette magát a fejedelem lábai elé, alig tördelhetve e szót:

- Kegyelem, kegyelem!

- Mit akartok? - kérdi Báthori idegenül és sűrű szemöldeit összevonva - már mindenkinek megkegyelmezzek, a ki csak életemre tört?

- Balassa Bálintért, a poétáért könyörögnek, nagyságos uram, ki azokat a szép hazaszerető poémákat szerzette, melyeket bizonyára nagyságod is hallott már és a ki nem is volt tulajdonképpen jelen a szentpáli csatában.

- Balassa Bálint? - kérdi a fejedelem. Ily név nincsen is az elítéltek sorában.

- Itt Erdélyben Gyarmathy Bálintnak nevezte magát, nagyságos uram; és igaz, hogy a csatában nem vett részt, de nagy részt vett a székelyek felbuzdításában.

- Mindegy - mondja Báthori Kristóf, ki fejedelmi bátyja mellett állott - de Balassa nem alattvalód, bátyám, és így nem lázadó, hanem egyszerű hadi fogoly. Azonkívül is *az énekes madarakra nem szokás vadászni!*

A fejedelem habozott egy pillanatig; azután úgy látszik, jobb érzelme vett rajta erőt és engesztelten mondá:

- Igazad van, öcsém. Vitézt sokat kaphatunk ez országban: de a valódi poéták száma kevés. Törölje ki kegyelmed nevét a halálra ítélték sorából; az ifju egyszerű hadi foglyunk marad. Ti pedig, kedves gyermekek, adjátok tudtára, hogy nektek köszönheti megkegyelmezését, - folytatja a leányokhoz nyájasan - majd meglátjuk, szívével, kezével melyiteknek hálálja meg?

A leányok kipirult arczczal csókoltak kezét a fejedelemnek, s Bánffy Gergely kíséretében örömmel siettek tova.

Balassát visszavezették börtönébe s azután, - mint a krónikák fenhagyták, - megjelent Wesselényi, az ítélőmester és szemeiben könnyükkel olvasta fel a kivégzendő hazafiak névsorát az állványon.

Majd az óriás termetű bakó munkája következett, mire a nap is felhők mögé vonult, hogy ne lássa a szörnyű munkát, miként gázol hazafi az ifju honfiak vérében.

Az ezrekre menő közönség a szörnyű jelenetek után rémülettel szívében hagyta oda a tért.

A beteg költő.

„Elme csak tévelyeg szerte kétségében,
Mint vasmacska nélkül gálya az tengerben.”

Balassa.

Abban az időben, midőn az emberi szenvedélyek teljes vadságukban jelentkeztek, nem volt szokásban sokat gondolni a legyőzött fél foglyaival és az azokkal folytatott bánásmód mindent előbb tanusított, mint emberszeretetet. „Jaj a legyőzötneknek!” ez volt a jelszó és azoknak, kik hadi foglyul estek, még jóval később is a legrondább földalatti börtönökben s nemcsak szigorú, de rendesen kegyetlen bánásmódban kellett részesülniök. Az ugynevezett „tisztességes fogságot” csak egy századdal később találta fel Péchy Simon, és Erdélyben még az állambörtönök is, hová főrangú politikai foglyokat zártak, nyomorult pinczehelyiségek szoktak lenni.

Sebláztól gyötörve, az óvári nyomorult pinczebörtönök egyikének rothadt szalmáján, távol minden orvosi segélytől és emberies bánásmódtól, feküdt az ifjú költő. Sebláza valódi hágy-mázás állapotba ment át és ilyenkor elhagyta eszmélete, mely, ha visszatért, a nyomor és undor e fekhelyén csak átkozta a kegyelmet, mely az életet meghosszabbítá számára.

Mire is jó neki már ez az élet? Hiszen annak boldogságát egyetlen igaz szerelmével együtt eljátszotta; a hadi dicsőségből már volt elég része, hazája s ezzel együtt saját sorsának emelkedését pedig, ha csak nem valami csodálatos uton, egyáltalában nem várhatta.

A testileg-lelkileg egyaránt szenvedőnek alig volt egyéb vigasztalása, mint az, hogy szenvedése nem tarthat sokáig; ifjú életének erői napról-napra hanyatlottak, arcza rózsái hervadoztak.

E nyomorult állapotában kereste fel börtönét egy napon az öreg Bánffy Gergely, ki a természet által is jó szívvel volt megáldva, de a fiatal költő iránt különösen is érdeklődött. Meglehet, hogy az öreg urnak még sem jutott volna eszébe megtenni e látogatást, de távoli rokonai, a két szép ifjú leányka, addig sürgették, míg megszerezte az engedélyt Báthoritól.

Bánffy Gergely, ki még soha életében nem volt e „torony”-nak nevezett börtönhelyiségben, maga is elrémült annak ronda és elhagyott voltán, s midőn a meredek s penésztől fedett lépcsőkön, kísérve a kezében lámpát hordó börtönőrtől, az ifjuhoz leért, ősz szemöldeit összevonva, mély, részvétteljes hangon kérdé:

- Nos, édes öcsém, hogy érzed magad?

Az ifjú a megszólításra felemelkedett s félig aléltnan szegezte meggyengült szemeit a kérdezőre.

- Reménységem van, uram, hogy nem tart sokáig ez a komédia! - felelt keserűen.

- De hiszen neked ő nagysága a fejedelem megkegyelmezett?

- Meg uram; láthatja kegyelmed, hogy miképen! Amugy meghaltam volna egy csapásra, így lassu kínnal és szenvedéssel ölnek meg.

- Légy jó reménységgel, barátom - mondja az öreg ur elérzékenyedve - a fejedelem ő nagysága, kinek hirt fogok vinni helyzetedről, bizonynyal jóvá fogja tenni a dolgot. Azonkívül sok jóakaród is van és a kik megmentettek a hóhérpallóstól, nem engedhetik meg, hogy itt nyomorúságban senyedj el.

Balassa visszaesett szokott kóros kábultságába és egyáltalában nem tudta volna megmondani, mennyi idő telt el, míg újra eszméletre tért...

Puha és tiszta ágyon találta magát, dagadó fehér párnák között; a boltozatos szobát, melyben feküdt, finom rezeda-illat töltötte el és a körülötte álomszerűen feltűnő tárgyakra rózsaszínű függőlámpa vetette világát.

Ágya közelében két angyali szép gyermekleányka ült, kik, hogy álmát ne háborgassák, suttogva beszélgettek egymással. A leánykák mindenike egy-egy hosszú szalagot himzett; a barna aranszövetre sötétvörös virágokkal, a szőke vont ezüstre égszínké virágokkal.

- Majd midőn mindketten készen leszünk - suttogja a barna - addig ő is csak jobban lesz, azután eléje tesszük mind a két lantszalagot szabad választásra.

- Hát aztán? - kérdi a szőke. - Abból semmi sem következik, akármelyiket választja, ha mesternőjét egyiknek sem ismeri.

- Addig majd megismer. Mig ő szegény egészen magához tért, talán ki is tavaszodik.

E szóváltás a Csáky-háznál történt, hova a házigazda kérésére és felelősségére Báthori a fogoly és beteg költőt áthozni megengedte. Itt virrasztottak azután a családnak tagjai egymást felváltva heteken át, míg Balassa lassankint magához tért.

- Most már késő idő van - mondja Csáky Borbála - édes anyám azóta vár; majd beküldjük vagy Morghay Katát vagy Dorka asszonyt, hogy a szegény ne maradjon magára.

- Hogy hívnak téged, te kedves angyal, ki ritka türelemmel virrasztasz egy boldogtalan lantos mellett? - kérdi Balassa egy napon, midőn már valamennyire magához térve, ágyfüggönyén keresztül sokáig szemlélte a szép Bebek Juditot.

- Én Bebek Judit vagyok - felel a leányka - se apám, sem anyám, árván élek a világban.

- A ki oly szép és jó, mint te vagy, az sohasem árva, mert az angyalokon mindig rajta függ az Isten szeme.

- Beh jó szive van kegyelmednek és az édes szó úgy csepeg ajkáról, mint lépesméz a méhkasból.

- Tudok én még annál különbet is mondani - felel bágyadtan mosolyogva a beteg költő - csak jó kedvem legyen hozzá. Háladatosságából, hogy olyan hosszan és szívesen ápoltál, szép leány, ime mondok egy szép verset, melynek bekezdő betűi a te szép nevedet, a Bebek Juditét fogják hirdetni.

- Oh, milyen szép lesz az - mondja kis kezeivel tapsolva a szép leány.

És a költő még az napon elmondá versét, mely így kezdődik:

„Beteges lelkem ismét én nékem most új szerelemtől” - és a szép leányt dicsérő költeményi tiz strophájának elején lévő betűk csakugyan kiadták Bebek Judit nevét.

- Ugy-e, kedves bátyám, le fogja ezt kegyelmed irni nekem? - kérdi esdekelve a szép gyermek - nem most, majd ha jobban lesz!

- Hogyne, ha eszembe jut, mire irni tudok, akkor minden bizonynyal.

- Hogy fogják irigyelni a többiek! - kiált fel gyermekes örömmel Judit.

- Kik azok a többiek? - kérdi kíváncsian az ifju.

- Azok, a kik velem együtt virrasztottak kegyelmed mellett, míg olyan nagy beteg volt; a házi urunk leánya, Csáky Borbála és ennek nemes játszótársnője, a háznál nevelt Morghay Kata.

- No hát, hogy ne irigykedjenek, majd nekik is csinállok.

- De nem olyan szépet, mint nekem, ugy-e bár? - mond elpirulva a leányka - talán bizony nem is szokott kegyelmed minden leányt olyan érdeme felett megdicsérni.

- Az attól függ, hogy milyen kedvem van és milyen alakban jelen meg előttem az én múzsám, kihez tulajdonképen minden versem szól.

- És hogy hívják a kegyelmed muzsáját? - kérdi szorongva a szép barna leány, míg szemei égve függöttek az érdekes beteg ifju arczán.

- Egyiknek sem *kilencz közül*, kedves húgom; az én múzsám egy tizedik, kit az angyalok egymás között „Juliának” neveznek s kihez szerelmes költeményeim mindenike szól.

- És él-e az a kegyelmed Juliája?

- Él-e, meghalt-e? - mondja szomoruan az ifju, miközben bágyadt fényű szemeibe könnyük fakadtak fel, - azt én nem tudom. *Nekem élt* egykor; de reám nézve nemsokára meghalt mindörökre, - másért és másnak - él talán.

Judit elérzékenyedett és könnyű szemekkel készült választ adni, midőn háta megett egyszerre megjelent a két szép szőke leány, Csáky Borbála és Morghay Kata; Bebek Juditot kétfelől megölelve, e szép leánycsoport valóban úgy állt ott a költő előtt, mint a három grácia.

Judit eldicsekedett a nevére írott verssel s a költő kénytelen volt ismételni ígéretét, hogy a más két leány nevére is írni fog - és be is váltotta szavát.

A titkos szabadító.

„Bizony nem vethetek senkire egyébre, -
Csak magam eszére...”

Balassa.

Azalatt, míg Bálint hosszú fogságát és még hosszabb betegségét átélte, nagy változások történtek, melyekről az ő füleihez alig jutott el valami. A mi reá nézve kedvezőtlen és gyászos volt, gyöngédségből elhallgatták előtte; annyit meghallott, hogy mind atyja, mind a török folyvást sürgették kiadását, de ezt sem Báthori István, ki időközben lengyel királylyá lett, sem ennek öcsce, Kristóf nem akarták teljesíteni.

Ő tehát tulajdonképen a Csáky-háznál is fogoly volt, mely előtt fejedelmi őr állott s gazdája, az öreg Csáky, életével és vagyonával volt kezes a házához vitetett fogoly költőért.

Hosszu és kinos másfél év után azonban végre ifju természete erőt vett lázas betegségén; sebei behegedtek úgy, hogy fenjárt és ablakán akként tekintgetett ki, mint repülni vágyó madár kalitkája rácsai között.

Ily helyzetében találta Báthori Kristóf parancsolata, ki maga elé idézteté.

- No öcsém, ez jó jel; - mond az öreg Csáky, midőn e hírt védenczének tudtára adá - mert Báthori Kristóf szelid lelkű férfiú, ki csak akkor siet valami hiráddal, ha tudja, hogy az az illetőnek örömet okoz. Valószínűleg szabadságod napja érkezett el.

Mindent csak akkor tanulunk meg igazán becsülni, midőn már elvesztettük. Így volt Bálint saját szabadságával és egészségével is.

Most, hogy mind a kettőt visszanyerte, ismét örülni kezdett annak az életnek, melyet korábbi kétségbeesett helyzetében értéktelennek tartott. Ha nem akarta volna is, eszébe jutott, hogy hiszen még ifju, erőteljes ember, kire hazájának szüksége van és ki előtt nevének és tehetségének fogva minden pálya nyitva áll.

Báthori Kristóf, ki kedélyesebb, de egyszersmind erélytelenebb természetű volt bátyjánál, a fiatal költőt nagy nyájassággal fogadta.

- No lám - mondja a kedélyes öreg úr, miközben jobbját az előtte mélyen meghajolt Balassa vállára tette - ime, elég szépen megépültél, édes öcsém, akár azonnal leánykérőbe indulhatsz. Tudtam én, hogy az efféle poétás embernek csak az kell, hogy szép asszonyi kezek simogassák: azután még talán a karja is kinő, mint a ráknak az ollója.

- A nagyságod kegyelmének köszönhetem - mondja hálás tekintettel az ifju.

- Na, mondhatom, hogy volt is veled bajunk elég; annyi felől formáltak just hozzád, édes öcsém, hogy alig tudtunk saját magad számára megtartani. Az első, ki kiadásodat nemcsak kívánta, de parancsolta, a török volt. Valaki beárulta, hogy Hatvan alól, azonkívül, hogy ott a töröknek iszonyu kárt tettek, fogságodból kiszökvén, elhoztad a pasának egy főlovát, melyet egyenesen a szultán ő felsége számára nevelt.

- Ezt csak Fatime tudhatta! - szalasztá ki hirtelen ajakán Balassa.

- Te egy török nő nevét említéd, bizonyos Fatimeét?

- Igen, nagyságos fejedelem.

- Nos hát, beszélnek, hogy midőn a hatvani bég vörös zsinórt kapott, a kivégzettnek vagyonával egy Fatime nevű szép hölgy is a budai pasának, Musztafának birtokába jutott.

- Ez lesz az! - mondja Balassa.

- Nos - mondja komolyan a fejedelem - ez az asszonyosság, édes fiam, igen sokadban áll neked; mert a mint beszélnek, a rendkívül szép és ravasz nő teljesen hatalmába keríté a budai pasa szívét s Musztafa nemcsak vele érez, hanem az ő fejével gondolkodik is. Ha ő tudta a te dolgot: tanácsára történhetett hogy a szultáni fermánok egymást érték itt nálunk, melyeken tégedet élve vagy halva kiadatni parancsoltak. Nagy bajunkba került, hogy részben betegséggel, részben kigondolt ürügyekkel mentetetődzve, e veszélyt fejedről el tudtuk háritani.

- Áldani fogom nagyságodat érette mindhalálomig.

- Nem azért hoztam fel, édes öcsém - folytatja még komolyabban Báthori - hanem, hogy saját sorsoddal megismertesselek. Mert nehogy azt hidd, hogy ennyivel be lehetett kötni a dolgot; sokkal rosszabb történetek is származtak ebből. Szegény édes atyád, miután pénzt, kincset hasztalan ígért éretted a töröknek, kinek parancsára, azt hívé, ki fogunk szolgáltatni: hogy nevezetes foglyokra tehesen szert, a budai pasa egy igen nagy csapatát Divény alá csalta és számtalan foglyot és zsákmányt ejtett benne. A török, miután kiadásodat nálunk hasztalan sürgette: akképen adta vissza a kölcsönt, hogy atyád két legnevezetesebb várát és uradalmát, Divényt és Kékköt elfoglalta és szegény atyádat bujdosó mazullá tette.

- Szegény édes atyám - mond az ifju meghatottan.

- Többé nem szegény; - mond tompán és részvéttel a jószívű fejedelem, - miután kárpótlásért Bécsben hasztalan zörgetett, elment oda kárpótlást keresni, hová mindnyájan elébb-utóbb eljutunk - az égbe.

- Meghalt! - kiált szívéhez kapva Balassa s fájdalma sűrű könnyűket fakasztott szemeiből.

- Ez előtt pár héttel vettük szegénynek halálhírét. De az éretted folyt zaklatás még atyád halála után sem szünt meg és most már Bécsből intéztettek hozzánk kemény hangú követelések, melyek téged, mint ő felségének, a császárnak hívét, kikértek. Részemről ennek sem akartam engedni mindaddig, míg saját magadnak vissza nem adhatlak, attól tartván, hogy egyik fogságból csak másikba jutsz; sőt miután mind a két fél oly hevesen követelt, még utóljára a diplomatáinak lesz áldozatává. Ernestus főherczeg ugyan biztosított, hogy ki nem ad a töröknek, sőt ki sem bocsát Bécsnek városából.

- Susanne! - siklott ki Balassa ajkain a szó.

- Szóltál valamit? - kérdi a fejedelem.

- Nem, nagyságos uram, csak egy név siklott ki ajkaimon.

- Én tehát még ennek sem engedtem - mondja Báthori Kristóf - de tegnap végre megjelent itt udvarunknál *valaki*, ki még egyfelől igen nagy szolgálatokat tett nekünk ő felsége, a német császár udvaránál - meghozván részünkre fejedelemségünk elismerését; - ezzel szemben csak a te szabadon bocsátásodat kívánta; kívánta pedig akképen, hogy teljesen vissza légy adva saját akaratodnak és meless a merre tetszik. Ily módon nem lehetett kifogásom a követelővel szemben, és ime, öcsém, téged ezuttal teljesen szabadnak nyilvánítalak.

- És kinek köszönhetem nagyságodon kívül szabadságomat?

- A jó Istenen kívül egy szép fiatal özvegynek -

Balassa elhalványult és egy perczig nem tudott szóhoz jutni. A Losonczy Anna, az Ungnádne képe állott előtte.

- És ki volt ez özvegy? Oh bocsánat nagyságos uram, fejedelmem - szabad-e nevét tudnom?
- Nem! - mondja mosolyogva Báthori Kristóf - ezt határozottan megtiltá nekünk.
- Erről ismerek reá - kiáltja Balassa. - Merre ment? Szabad-e őt követnem?
- Kolozsvárról csak egy ut vezet Magyarország felé, - te pedig szabad vagy.
Elbocsátólag intett kezével.

Fergeteges márcziusi idők jártak, esett is a havas eső, a mint tőle tellett, de mindez nem gátolta Bálintot sem a készülésben, sem az elindulásban. A mi értékes holmit még megmenthetett, azon nagy hirtelenében lovat vásárolt magának; szerzett egy jó báránybőr ködmönt is, mely megmentse a megfagyástól és érzékeny bucsut véve a Csáky-családtól, melynek életbenmaradását köszönheté, a fejedelemtől nyert utlevéllel kikoczogott a város Hidkapuján és ment, haladt mindenütt kérdezősködve a szép asszony nyomán.

Csak hogy annak, úgy látszik, jobb lovai voltak, mint neki és másfél nappal volt előnyben.

Rengeteg erdőkön, öreg husárja eleste miatt csak egymagának kellett a hazájában bujdosó vitéznek áttörni a Szilágyság felé, hol Somlyón a Báthoriak várnagyától szívesen fogadtatva, azt a tudósítást vette, hogy egy szép gyászos özvegy éppen egy nap előtt ment át kíséretével Somlyón, honnan, mint cselédeitől hallá, Tasnádon keresztül Szabolcs vármegyén át, Tisza-fürednek veendi útját. A várnagy biztatá Bálintot, hogy majd ott a tiszamenti töltéseken a feneketlen sárban könnyen elérheti a hatlovas hintót is; kivált ha lesz annyi bátorsága, hogy a Tiszának valamelyik kanyarodásánál átusztat és a révre kerülő asszonyságot a tulsó parton megelőzi.

Balassa megköszönte a jó tanácsot és nemcsak egészsége, de élete koczkáztatásával is követte azt.

Hogy mit jelentett azon időben késő ősszel, vagy tavaszi olvadáskor utazni Magyarországon, arról a mai kornak fogalma sincsen.

Egyre ázva és mindig fázva, sokszor szabad ég alatt, máskor nyomorult viskókban és csárdákban tanyázva, végre elérte a Tiszát, mely akkortájt nem folyó szokott lenni, hanem egy hol mozgó, hol álló helyzetben létező víztömeg, egy valóságos tenger, melynek csak a tornyok hegyéből lehetett megítélni határait.

Mint egy nagy sötétsárga narancs hanyatlott alá a nap nyugaton, a Tisza által elárasztott síkság szürke szennyves vizébe merülve.

A Tisza jobb partján emelt töltésen néhány lovas által nehéz hintót vonszoltak előre az eléje fogott ökrök. Még így is nehezen tudott az haladni s hol emelkedett, hol alább szállt, vagy jobbra, balra dűledezett, mint valamely vihartól hányt csolnak.

A Tisza balpartján is keményen igyekezett egy lovas párhuzamot tartani az előre törekvő hintóval, mely valahol korábban átszállt a réven, melynek fölkeresésével ő nem akart időt vesztegetni.

A hintóban a titokteljes szabadító ült, a halálra fárasztott erdélyi szürkén pedig Balassa Bálint, ki elfelejtett minden nyomorúságot, mióta a hintót, habár fél mértföldnyi távolban is és a Tisza tulsó partján, de mégis szemről-szemre látta. Ugy okoskodott, hogy végre is a nap már a láthatárig ért, annak a hintónak csak meg kell állani valahol éjszakára és az éjszaka elég hosszú lesz arra, hogy ő odáig átjuthasson.

De bizony már késő szürkület volt, midőn azt látta, hogy a hintó végre egy rozzant utszéli csárdafélénél csakugyan megáll és ökreit kifogják.

Most tehát az volt a feladat: a Tisza innenső partján egyenlő magasságig fölmenni és ott az akadályokon, bármi áron és módon történjék is, egyenes vonalban áttörni.

Ifjuság és szerelem külön-külön sem igen ismernek akadályokat, együtt véve pedig a lehetlenséggel is szembeszállnak.

Balassánál ez utóbbi volt az eset. Utolsó aranyát, mely még tarsolya fenekét verte, odaadta egy öreg révésznek, ki átszállította a fő Tiszaágon; a mellékágakon a sokat szenvedett szürkének kellett e hasznos szolgálatot teljesítenie.

Meg is tette szegény, a mig birta; átvitte mind magát, mind farkába kapaszkodott gazdáját.

Ne mosolyogjon a nyájas olvasó; még egy századdal később is Kemény János, az erdélyi fejedelem követe és ennek kísérőiekként szálltak át a Bodrogon.

Hanem az utolsó és legkeményebb Tiszaágnál, mely már egészen a mondott csárda közelében állt, a jó erdélyi szürkét elhagyta utolsó ereje; nyihogva bucsuzott el gazdájától és merült alá a hullámokba. Balassának saját erején kellett a partra kikászolódnia s a fagyos víztől teljesen átázva, mint egy földönfutó közeledett a csárdához, melynek nagy, lompos ebei barátság-talanul fogadták a jövevényt.

Csak nagy bajjal tudott odáig vergődni, hol a bérese az összeszedett nádból, megrabolt csárdakerítésből hatalmas tüzet kondítottak.

Ezek csodálkozva néztek reá, de miután félig-meddig megismertette sorsát s rokonnak állította magát a csárda egyetlen belső szobájába vonult urnóval, tiszteletteljesen adtak neki helyet a tűznél, hogy ruháit megszáritsa, s egy pár vállalkozott arra is, hogy lovát felkeresik és arra podgyászolt holmiját elhozzák.

Bálint pedig alig várta, hogy ruhái valamennyire megszáradjanak s rohanva sietett be a csárda szoba kisajtáján, hol pislogó mécs világánál gyászba öltözött karcsú alakot pillantott meg maga előtt.

- Annám, megmentő angyalom! - kiáltja, a magas küszöbön csaknem átesve.

- Igen, én vagyok: megmentőd, holtig hű Krisztinád - hangzott a válasz, miközben az ifju ajkait lángoló, forró csókok özönével halmozta el - *Dobó Krisztina*, a most már özvegy Várday Mihályné.

Az élet prózája.

„E rossz, csalárd világ
Ki merő hamisság
Engemet, jaj, mint veszte!”

Balassa.

A Tiszától a Zagyvág hintóban és szép asszony mellett ülve, Bálintnak természetesen kellemesebb utja volt az előbbinél. Dúlhatott odakinn a fergeteg, dülönghetett a hintó jobbra-balra, nem nagyon érdekelte az többé a bennülőket.

Bálint, a titkos jóltevőt illetőleg, igaz, hogy csalódott. De az ilyen csalódást a legtöbb férfi e világon baj nélkül elviseli és bele találja magát új helyzetébe. Az ő vére, a Balassa-vér, pedig egy Krisztinához hasonló rohamnak annyival kevésbé tudott ellenállani, mert az régi, édes emlékekhez volt kötve, melyekhez most még a megszabadításért érzett hála is vegyült.

Bizony, nyájas olvasónő, hasztalan jelentkezik a gúny szép ajkaid szélén: a költők is csak emberek, az ő vérok sem viz, - az ábrándok költészetének csillagos leplét odább fújja a szél és a mit alatta találunk, a való: az élet prózája.

Hozzájárult ehhez Krisztina ravasz kacérsága, ki a titokteljes szabadítás által Bálint vágyait még jobban fokozta.

Sok férfit ismerünk, ki csatatéren bátran szembenéz a halállal, ki daczol a férfiak hatalmával alá és fölfelé, kit meg nem renditenének becsületében, jellemében a világ minden rangja, kincse és ígéretei: de egy csábos nő csókjának, ölelő karjának nem tud ellentállani, habár előre látja is, hogy a csók lángja után a pokol tüze következik.

Midőn a nehéz hintó a sárospataki vár kapuján, mely akkor Krisztina bátyja, Dobó Ferencz birtokában volt, a hatodik estén begördült: Krisztina aranyprémes bársonybundájából kirázva magát, e szavakkal sietett bátyja ölelésére:

- Beváltottam szavamat, ime elhoztam leendő férjemet! - s e közben mosolyogva mutatott Bálintra.

- Ásó, kapa válaszszon el benneteket! - kiáltja derülten Dobó Ferencz; azonban a mint hugát megölelte, folytatólag fülébe sugá: - hanem azután Sárospatakról s a „leánynegyedről” szó se legyen ám többé!

Dobó Ferencz édes testvére volt ugyan a nagy Dobónak, de egyetlen vonásáról sem lehetett volna benne a nagyhirű egri hős öcscsét fölismerni. 45-50 év közötti s már őszbe vegyülő férfiú volt, a közepesnél is kisebb termettel: keskeny ajka, hunyorgó szemei, melyek bozontos szempillák sötétéből villogtak elő, kellemetlen benyomást tettek a vele érintkezőre. Csupán magának élő, önző és vidékszerető ismeretes zsugori ember volt. Igaz, hogy volt is gyermeke elég.

Mindezek dacára Bálintot látszó örömmel és vendégszeretettel fogadta.

- Isten hozott, kedves öcsém! - kiáltja az ifjút megölelve - vitézi dalaidról már ismertelek, sőt, ha jól emlékszem, mint gyermeket édes atyádnál is láttalak. No lám, milyen derék ifju vált belőled!... A mi a házasságtokat illeti, igaz, hogy Krisztina egyidejű vagy talán még valamivel idősebb is lehet nálad, de hiszen az ifjúság és szerelem az ilyen csekélységeket könnyen átugorja. Igaz az is, hogy egy kissé közel rokonságban is vagytok, első unokatestvérek, és az

ily házasságokat hazai törvényeink nem igen ismerik el; no, de ha egyszer megtörtént és az *atyafiak közül senki sem mondott ellent*, azután kinek mi köze hozzá, ugy-e?

- Ha egyszer te bele egyeztél, kedves Ferencz bátyám, - mondja Krisztina, mintegy Bálint helyett - senkinek sem lehet többé beleszólása. Egy hét múlva letelik az én özvegyi évem, a szegény Várday Mihály halálának évfordulója és ha nincs ellenedre, másnap megesküszünk és elmegyünk lakni az én házamba, Egerbe.

- Okosan gondoltad ki, kedves Krisztina hugom - mondja az öreg ur kezeit dörzsölve - hanem már most tegyétek itthon magatokat; úgy is mindjárt hozzák az estebédet, addig foglaljunk helyet ott a kandalló mellett, mert hiszen atyátok helyett én vagyok atyátok s egy személyben leszek örömapa és kiadó násznagy.

Minden úgy történt, a hogy Krisztina tervezte, a ki még időt sem engedett Bálintnak, hogy ez egész életére határozó lépés fölött hosszabban gondolkozzék; a sárospataki templomban elmondták a „holtomiglan-holtodiglan”-t és másnap estére mint férj és feleség vonultak be Krisztinának első férje után örökölt egri házába.

A muzsa elhallgatott: együttélő madárpár nem igen szokott énekelni.

Csakhogy mint mindennek, a mézes heteknek is vége szokott lenni; és ha a *férj* nem is hagyta volna oda a boldogság puha párnáit, oda kellett azt hagyni nemsokára a fia jövőjeért gondoskodó *atyának*.

Krisztina egy kis fiuval ajándékozta őt meg, kit nagyatyja nevére Jánosnak kereszteltek, e szerint már most ideje volt a kis fiu részére valami örökséget is összeszedni, mert, mint említettük, Bálint édes atyjának javai, a divényi és kékkői uradalmak, török kézre estek és a mi részbirtokai voltak is Felső-Magyarországon, hűtlen kezelés miatt azok jövedelme is elkallódott, sőt a valódi tulajdonos joga is kétség alá lett vonva.

Bálint tehát egy szép tavaszi reggelen Hartyáni Imrével, örökbe fogadott hűséges írődeákjával lóra kerekedett, hogy atyja részbirtokait az ország északnyugati részében felkeresse és fia részére biztosítsa.

Mielőtt utra kelt, fölkereste Dobó Ferenczet, ki éppen nálok mulatott, kezében egy bekötött iratcsomaggal, mely költeményeit tartalmazá.

- Kedves bátyám - mond a bizalom hangján - nekem hosszabb utra kell távoznom s ember nem tudhatja, nem ér-e valamely baleset.

- Egészen elrémissz öcsém - mondja Dobó Ferencz, de arcán a mondott rémületnek egyetlen vonása nélkül.

- Én teljesen megbízom Krisztinámban, át is adtam neki kulcsaimat, de ime, itt vannak ezek a poémák - régebbi és közelebbi dátumokról. Haszontalan irkafirkák ezek, egy pár istenes zsoltáréneken kívül, de mégsem akarom eldobni, annál kevésbé szeretném, hogy asszonykézbe kerüljön, mert könnyen balra magyarázhatná a bohóságokat. Azért arra kérlek, vedd magadhoz és vidd magaddal Patakra; ha a jó Isten visszavezérel, majd elhozatom vagy hozom tőled.

- Szívesen! - mond Dobó Ferencz a köteget átvéve - ne félj, ha én a vasas ládámba bezártam, nem látja senki, csak az, kinek én megmutatom.

- Köszönöm, megszolgálom.

- Nincs mit megszolgálj, öcsém - mondja Dobó Ferencz, miután az iratokat ládjába gondosan elzárta. - Adjak róla írást?

- Oh uram, hogy gondolsz illet, nincs ennek értéke, semmi!

És Balassa visszatért szobájába.

- Dehogyan nincs! - mond fenyegető hangon Dobó Ferencz - ha szükség lesz rá, megmutatom én, hogy ez nekem is, neked is, *igen drága!*

Balassa atyjának voltak birtokai mind Magyarországon, mind az ezzel határos lengyel földön; mert az akkori magyar urak a török hódítások által mindinkább szorongatva és néhol még a bécsi vagy erdélyi udvar foglalásainak is kitéve, igyekeztek a legvégsőbb esetre is gondoskodni magokról és családjokról.

Balassa először lipcsei városi jószágát kereste fel, de ebben egy bérlőt talált, valami Göppel nevűt, ki azt állítván, hogy a jószágot Bálint atya, Balassa Zsigmondnak adta vagy ajándékozta el, még szállóhelyet sem akart neki adni saját udvarházában.

Bálint keményen bánt az emberrel; összeszidta, sőt veréssel is fenyegette, de végre is, miután sem pénzzel, sem erővel nem rendelkezett, amaz pedig „birtokon belül” volt, kénytelen volt magát megadni sorsának.

Szállást vett egy paraszt háznál és ekként szólott íródeákjához, Hartyáni Imréhez:

- Édes öcsém, írd egy levelet sógoromhoz, Dobó Ferenczhez; add elő, hogy jószágaimhoz per nélkül nem juthatok, - ahhoz pedig pénz kell. Küldjön akár feleségem pataki jussából, akár az őt megillető leánynegyedre egy pár száz forintot; becsülettel megiszolgalom ő kegyelmének.

A deák megírta a levelet, el is küldték azt egy felfogadott lovas legénytől, ki Dobó-Ruszkáról már Ozdinba, Balassa másik jószágába hozta meg a választ.

Hosszabb volt annak czime, mint a szövege, mely így hangzott:

„Nem tartozom én, kedves öcsém, nektek semmivel; mert Krisztina a leánynegyedről élő szóval lemondott, még mielőtt hozzád férjhez ment volna. A mi pedig Patakot illeti, legjobb lesz, ha soha szóba sem hozod, mert erősen megbánthatod. Maradok stb.”

E korszaknak igen jellemző vonása volt a mások javai után való kapkodás; a Balassa Menyhért korszaka volt ez, a politikai pártváltozások, árulások, hamis végrendeletek készítésének, természetellenes házasságoknak s több effélének korszaka: de a Dobó Ferencz fellépése még e korszakhoz mérten is visszariasztóan hatott Bálintra. Megtagadni a leánynegyedet saját testvérétől és még fenyegetőzni, midőn tőle a bitoroltat kérve-kéri - ez már kihozta Balassa Bálintot türelméből. Írt Dobó Ferencznek egy olyan levelet, melyet, mint mondani szokták, ez bizonyosan nem tett ablakába.

Különben ingerültségének legfőbb oka abban állott, hogy a felkeresett ledniczi jószágot, melyet atyjának e történet elejéről ismert árulkodó uradalmi tisztje, Szkárosy György kezelt, szintén elzárva találta maga előtt.

Szkárosy azt állította, hogy e részjószágot Balassa János legkisebb fiára, Ferenczre hagyta és ő annak nevében kezeli.

Be sem bocsátotta Bálintot az ősi kuriába, mi ezt annyira kihozta türelméből, hogy Szkárosynak szemére vetette egykori árulkodásait, nem igen válogatta a czimzéseket, sőt az öreg urat egy párszor meg is lökdöste.

Mindezeknek azonban csak annyi eredménye lett, hogy őt mind Göppel, mind Szkárosy perbe fogatták, erőszakoskodás és becsületsértés bűnének czime alatt.

Végre Hibén, egy kis tót városcában állapodott meg, hol a becsületes tót parasztgazda nagy tisztelettel fogadta. Csakhogy itt a Balassa-kuria és jószág nagyon gyarló állapotban volt.

Mindez arra határozta Balassát, hogy itt várja be a további fejleményeket és különösen kérő és sürgető leveleinek eredményét.

Legnagyobb súlyt helyezett arra a két levélre, melyeket Bécsbe intézett, egyiket gróf Battyányi Zsigmondhoz, ki a mellett, hogy igen befolyásos ember volt az udvarnál, neki távoli rokona és igen nagy jóakarója is volt; másikat pedig Mária Annához, a Tifingrál-utczába. Mindkettőben azt sürgette, hogy tekintve mind atyja, mind pedig az ő érdemeit, kik királyért és országért többször ontották véreket: a töröktől elfoglalt divényi és kékkői uradal-mak helyébe, eszközöljenek ki az ő és fia részére valami kárpótlást.

- Most már édes öcsém - mondja Hartyányihoz - neked magadhoz kell felnyergelned a szürkét és Bécsbe elvinned ezeket a leveleket, melyektől az én és fiam sorsa függ. Itt van három arany utiköltségedre; járj el hűségesen és ha e dolgoknak, a mint hiszem, kedvező eredménye lesz, a jó Isten segítségével te sem vallod kárát.

A fiatal íródeák elment; el is járt hűségesen a dologban; huszonkét nap múlva meg is hozta a válaszokat.

No azokban ugyan nem volt köszönet.

A Mária Anna illatos levélkéjébe finom női vonásokkal csak e pár sor volt írva:

„Jöjjön fel Ön ide Bécsbe és éljen azok között, kik még mindig szeretik és szeretni fogják. Odalenn Magyarországon *ugy sem szereti Önt senki. Itt védve lesz minden bajtól, mely Önt ott fenyegeti.*”

- No hiszen ez furcsa válasz, mondhatom - kiált fel Bálint, öklével olyant ütve az előtte fekvő levélre, hogy az arany porzó mind lehullott róla - csak az kellene még, hogy házas ember létemre idegen szép asszonyok köténye mögé bújjak! És hogy itt nem szeret senki? Ugyan honnan tudják azt Bécsben? De lássuk a másikat.

A Batthyány Zsigmond levele a szokott czimzés után ekként hangzott:

„Megvallom, kedves öcsémuram, nagy mértékben consternálódtam jószágot és recom-pensatiót sürgető levele által.

Hát ennyire nem tudja kegyelmed, hogy mennyire be van idefenn feketítve? Ugyan ki merészelne kéréssel fellépni a felséges udvarnál ama Balassa Bálint mellett, ki keresztény hitét elhagyva, pogány vallásra tért át és egyetlen kisleányát is török szokás szerint „Musztafa” névre iratta be? A ki az egész országot elárasztotta erkölcstelen „virág-énekekkel” és ezekkel több előkelő kisasszonyt compromittált? De a mi legfőbb, hát nem tudja kegyelmed, *hogy közel atyafiságba házasodása miatt, saját sógora, Dobó Ferencz vérbűnért feljelentette és a felségtől elkobzandó javait maga és gyermekei számára impetrálja?*

Mindezekből láthatja, kedves öcsémuram, hogy mig mindezekből, valamint az erőszakoskodásai miatt indított pörei alól ki nem mosódik: itt ugyan érette semmit sem tehetünk.”

Hartyáni nagy zuhanást hallott a szomszéd szobában és midőn berohant, szeretett gazdáját összerogyva és életjel nélkül találta a földön.

Sok időbe került, mig Balassát újra életre hozhatta.

A kísértés.

„Mi hasznod benne,
Hogyha veszélyre
Jutok kétség miatt.”

Balassa.

Az érzelmek között egy sincsen, mely e név alatt annyi különböző elemet foglalna magában, mint a szerelem. A nap erős fénye az az ő tisztaságában; de éppen mint amaz magában hordja a szivárvány összes színeit. Néha a gyengének ragaszkodása az erőshöz; majd anyagi érdek, hála, vagy ösztönszerű ragaszkodás; néha csak megszokás, melynek ereje holtig tarthat, ha soha sincsen kísértés alá vetve. Az a szerelem, mely a lélek és anyag együttes rokonszenvéen, a kölcsönös tiszteleten és ragaszkodáson alapul, a legritkább; leggyakoribb, de legmulékonyabb is, mely csak a vér szenvedélyének kielégítéséből származott.

Dobó Krisztina az utóbbiak közé tartozott; Krisztina szenvedélyes nő volt a lélek minden nemessége nélkül s Balassában csakis a *szép ifjut* szerette meg, anélkül, hogy ennek nagy szellemi tulajdonai fölfogására képes lenne.

Futott, fáradott is érette; áldozott is, hogy kiszabadítsa börtönéből; most, miután vágyai célját elérte, Balassát birta, az ily természetű nők szokása szerint, szenvedélye leíróján alább-alább szállott, s midőn férje hosszu, kétes utra indult, már nem nagyon esengett utána.

Hetek, hónapok teltek Balassa távozta óta és a szép szalmaözvegy - mint az oly nőkkel történni szokott, kiknek lelkök, szivük szellemi elfoglaltatásra képtelen - unatkozni kezdett.

Egy gondos nő száz apró foglalkozást talál házában, kertjében; egy valódi anyának gyermeke képes lelkét egészen betölteni; de Krisztina nem tartozott ezek egyikéhez sem. Jánoskáját szerette ösztönszerűleg; a gazdasszonyi teendőket mindig terhes kötelességnek tartotta; lelke ahhoz volt szokva, hogy mindig legyen valaki körülötte, ki hiuságának hizelegjen, vele foglalkozzék és nem éppen kifogástalan vágyait betöltse.

Különösen jellemző, hogy az ily szövetű fiatal hölgyek rendesen naphosszant házok utczára nyíló ablakában szoktak ülni; mutatja, hogy lelkök nem azzal foglalkozik, a mi a családi szentély körén belül van, hanem kívül az utcán, a nagy világban tévedez.

Krisztinát is ott látták az egri vitézek ablakában, kémelve az utcán járókra, bírálgatva azok rangját, korát, viseletét s nem egyszer vágygyal nézve egyik-másik csinosabb távozó tiszt után.

Itt találta őt nagybátyja, Dobó Ferencz is, ki miután Balassa fenyegető levelét megkapta, eljötnék látta az időt, hogy a kezében lévő fenyegetett jószágok megtartása érdekében sötét tervét megindítsa.

- Hát kedves hugám - mondja Dobó Ferencz, miután hugát atyafiságosan homlokra csókolta - még mindig magadra vagy? Bálint öcsém még mindig oda van? Hiszen ugy hiszem, már van három hónapja, mióta elment hazulról.

- Bizony már negyedik, kedves bátyámuram.

- Hm, hm! - zümmög Dobó Ferencz aggályos arczkifejezéssel - és hol jár, miben jár olyan sokáig?

- Ugy írja, hogy jószágai és instantiája ügyében a felséges császári udvarnál.

- Jóság, instantia; azóta fél Magyarországot be lehetett volna utazni. Nem gyanítasz valami egyebet?

- És bátyám gyanít? - kérdi megütődve Krisztina.

- No hiszen, én nem mondom, de hát a világ sokat beszél. És azt szokták mondani, szél fuvatlan nem indul. Nem vetted észre, hogy úgy egy kissé elhidegedett volna irántad?

- Azt nem, de miért kérdi azt bátyám? Egészen elrémit.

- No tudod, ezek a poéták emberek egy kissé könnyüvére a szerelem dolgában. Azt tartják: „Gyöngyház; ha leszakad, lesz más!”

- Bátyám! - mond Krisztina, bátyja kezét megragadva - van e beszédnek valami értelme, alapja?

- Azt sem mondhatnám, hogy nincs, azt sem, hogy van.

- De hát beszéljen az Istenért!

- Én nem rémitgetlek, szegény asszony - mond Dobó tettetett részvétellel - de hát szeretlek s közel atyafiságomnál fogva engem is bánt, hogy míg te idehaza, mint egy párja vesztett gerlicze sorvadozol, azalatt ő kegyelme virágról virágra száll, mint valami himes pillangó...

- Azt csak nem teszi talán?

- Én nem mondom. De ime nézd, kezembe jutottak valahogy saját kezeirású versei és itt annyi virágének van - és *pedig házas kora óta is* kivált valami „*Juliához*”, hogy az ember, ha tréfára veszi is, megbotránkozik az ő szívében. A versfejek betűjében ott találsz mindenik nevét, - pedig hát azok élő személyek. Léha fráter volt ő kegyelme úgy látszik teljes életében és még most sem jött meg az esze; pedig tudhatná, hogyha *téged megbánt*, olyan pört akaszthatsz a nyakába, hogy nemcsak elválasztják tőled, de mint vérbűnöst fejével és jószágával lakoltathatják.

- Hogy-hogy? - kiált meglepetve Krisztina.

- Azt bizony csak úgy, édes hugom, hogy oly közel rokonságban vagytok, mely házasságokat *vérferőzéssel* bélyegzi és fej-, jószágvesztéssel bünteti országunk törvénye szerint.

- De hát igaz ez?

- Szent igaz. Ha tetszik, hivasd el még ma Nagyváthy Ezékiel uramat, a helybeli derék prédikátort és az be fogja neked bizonyítani.

- Hát akkor miért egyeztél be házasságunkba?

- Mert halálosan szerelmesnek láttalak Bálintba és mert már akkor egy hétig együtt utaztatok édes hugom... már ha tudniillik emlékezel reá.

- Istenem! - mond sirva Krisztina. - Akkor hát fiunk sem törvényes. Hogy eskethetett össze bennünket a sárospataki káplán?

- Haj, haj! Sokamba került az nekem, - mondja Dobó Ferencz kopasz fejét törülgetve.

- De hát akkor mi lesz belőlem? - kérdi kétségbeesetten Krisztina.

- Azért jöttem, hogy tanácsoljalak; de hiszen van ahhoz eszed neked is elég. Ha meggyőződtél, hogy férjed urad rossz fát tett a tüzre: csak egy szavadba kerül és elválasztanak tőle.

- De hát azután? Mi lesz én belőlem?

- No bizony; csak az a baj? - kérdi Dobó egyet kacsintva - állj a tüköröd elé kedves hugom és az megmondja. Szép asszony vagy te még s elég kövér hal van, mely horgodat bekapja.

Krisztina akaratlanul is a tükörbe tekintett. Bizony szépnek találta magát, kivált úgy könnyű szemmel és ajkán mosolygással.

- Igazán? - kérdi kaczerul és csipőre tett kézzel állva meg bátyja előtt.

- Biz igazán ám. Csak most az uton is találkoztam egy szép ifju emberrel, gersei Pethő Gáspár öcsémme. Szép egy szál legény, jó gazda és van hárommannyi birtoka, mint Balassának. Itt Egerben valahol meglátott téged s kifogyhatatlan volt dicséretedben... Annyit mondhatok, hogyha nem poéta is, de embernek különb Balassa Bálintnál.

- S gondolja bátyám, hogy elvenne?

- Ha ma elválsz, holnap oltárhoz vezet.

Krisztina elgondolkozott; de nem határozott meggondolatlanúl. Megnézte Bálint rejtegetett költeményeit és bátyja szavát igazaknak találta. Elhivatta Nagyváthy Ezékiel uramat is, ki igazolta a kegyetlen kánoni törvényt... Végre bemutatta bátyja a szép ifjú Pethő Gáspárt.

És ez döntött.

Egy hét múlva meg volt kezdve a válóper, Dobó Ferencz által a bünper...

Gersei Pethő Gáspár pedig mindennapos látogató lett Krisztinánál.

Az idegen.

„Az én busult lelkem, én nyavalyás testemben
Tétova bujdosik, mint madár a szélvészben.”

Balassa.

Jól sejtette azt Balassa Bálint, hogy házassága az ő életében fordulópontot fog képezni; nem is jó szántából ment bele abba; a véletlen sodorta bele, mint első kalandjába Krisztinával. Akkor is érezte, hogy e nő balvégzete, de a szívében uralkodó igaz szerelem daczára nem tudott menekülni e „ravasz, szenvedélyes nő elbűvölő hatalma alól. Ha nem látta, ha nem volt közelében, lelke szárnyára kelt, mint a szabadban: de ha közelében volt, fogva érezte magát, mint szárnyas a kalitkában.

Megkötött házassága által az egész világ átváltozott körülötte. Eddig bárhova fordult, férfi- és nővilág örömmel, rajongással fogadta; házassága óta rokonai, ismerősei elidegenedtek s bármerre fordult, hidegséggel találkozott. Nagyobb baj volt ennél, hogy saját lelkében is meg hasonlott; nemcsak azért, mivel valódi, igaz szerelmét e lépése által végleg megtagadta, hanem mivel vallásos nevelésénél fogva *saját lelkében is kétely támadt az iránt, hogy unokatestvére elvételével vérbűnt követett el.*

Most végre úgy tetszett neki, mintha a veszedelmek árja összecsapott volna feje felett. Vagyonából kipusztítva, minden oldalról perrel fenyegetve: a fiskus fellépése házassága ügyében, meghozta reá a végső csapást, mely lelkét összetörte és ezt csakhamar követte a test erejének lehangolása is.

Veszélyes lázbetegségbe esett, mely ágyhoz szegezte és több hónapig tartá fogva azon a nyomorult helyen, a hol meglepte. Hű deákja, Hartyányi gondozása nélkül bizonyynyal elpusztult volna.

Ez a szegény ifju nem elégedett meg még a hű ápolással sem, hanem gazdája nevében kérő levelekkel kereste fel mindazokat, kiktől valamit remélhetett. Részben elutasító, részben kitérő választ kapott minden oldalról: a sülyedő hajóhoz senki sem akarta kötni a magát. Csak az új horvát bán, Ungnád Kristóf részéről kapott biztatást, ki közbenjárását ígerte.

A hű ifju nagy örömmel vitte gazdája elé ez egyetlen biztató levelet.

- Az én jó angyalom, az én Annám áldott kezére ismerek, - mondja a beteg meghatva, midőn Hartyáni előtte a bán levelét felolvassa. - De hát Krisztina, az én drága feleségem, semmit sem ír és nem siet beteg férje ápolására? - kérdi az ellentétbe ugorva át: a hála érzetéből a szemrehányásába.

Az ifju félrefordult, nehogy gazdája olvasson az ő arcvonásaiból.

- A mi asszonyunk, jó uram, - mondja szavakat keresve - úgy látszik, maga is nagy beteg, vagy nem kapta meg leveleimet, mert mind ez ideig semmi választ nem küldött. És Hartyáni elpirult, mert a jámbor gazdájának nem mondott igazat, mert Dobó Krisztina írt, csakhogy a levelek teli voltak szemrehányással és vádakkal férje könnyelműségeért; ezért nem tartotta helyesnek, hogy azokat beteg gazdájának bemutassa.

- Különös - mond Balassa félkönyökre támaszkodva - ha maga nem írhatott, irathatott volna és tudósíthat vala legalább egy pár sorral kedves gyermekünkről.

- Nyugtassa meg magát kegyelmed, jó uram, - mondja részvéttel az ifju ember - Eger messze van ide és háboros idöket élünk, a midőn a levelek érkezése nem biztos.

- Már több mint egy éve, hogy távol vagyunk hazulról; most már, hogy a tavasz beköszöntött, erőmet én is visszatérni érzem, ha fölkelhetek, első utunk Egerbe lesz.

- Igaz, de -

- Nos, mit de? Csak látnom kell végre feleségemet és gyermekemet! - mondja indulatosan a beteg.

- Ne induljon fel kegyelmed, jó uram, de azt gondoltam, hogy az Egerbe utazás nem igen válnék javunkra, miután a fiskus mindenütt keresteti kegyelmedet.

- Mit bánom én? - kiált fel a beteg tőle most alig várható erélylyel - ha a velencei ólomfedelű börtönökbe vetnek is! Nekem látnom kell kis fiamat, ha mindjárt halálom is következne utánna!

Hartyáni egy sóhajtással hagyta oda a szobát, mert belátta, hogy gazdája erős szándékát meg nem változtathatja.

Nem is változott az meg; pár hét múlva, a mint Balassa annyira felépült, hogy lóra ülhetett, már utban voltak Eger felé.

A tornáczon egy kis, két-három éves fiucska játszadozott; falovát, a melyen ült, erősen biztatta rohamra, a török ellen.

Balassa azonnal felismerte, hogy az az ő kis Jánoskája, vagy Musztafája; mint a gyermeket tréfából nevezé. (Ebből csinálták ellenségei a török vallásra nevelés vádját.)

Balassa a kis fiut ölébe vette, össze-vissza csókolgatá, miközben egyre kérdezgette tőle:

- Hát már nem ismersz, édes kis fiam, kis Musztafám? Hiszen én vagyok a te édes atyád!

A kis fiu húzódozott a meghagyott bozontos szakállu és beesett arczu férfiu elől; az ő rövid emlékezetéből egy hosszú év minden vonást eltörlött.

- És most vezess, gyermek, édes anyádhoz. Ugy-e beteg szegény és szomorú?

- Nem szomorú biz az - mondja a kis fiu - az a Gáspár bácsi van nála, a ki nekem ezt a szép falovat vette. Azt ígerte - folytatja a csacska gyermek - hogy csak nőjjen meg, majd veszen olyant is, a melyik futni és nyeríteni tud.

- No csak vezess be - mond Balassa elkomorodva és a gyermeket kézen fogva.

Beléptek a vendégszobába, melyet a beköszöntött est már alig világított meg.

Az egyik ablakfülkében ott ült Dobó Krisztina egy kifent bajuszu, délczeg ifjuval bizalmas közelségben.

- Mama! - kiáltja a gyermek - ez az *idegen ur* azt mondja, hogy ő az én édes atyám.

A turbékoló galambpár felállott és Krisztina néhány lépést tett Balassa felé. Arcza egyszerre vörös lett az indulattól s szemöldökei összevonultak.

- Nem jól mondja, gyermekem; a te atyád régen eljátszotta atyaságát - mondja szenvedélyes hangon Dobó Krisztina.

- Krisztina! Az égre, minő beszéd ez? - kiált fel tántorogva Balassa.

Még gyöngé volt s a hosszú ut is megviselte; egy karszékhez kellett fogódznia, hogy el ne essék.

- Bocsánat asszonyom - mondja az ifju ember süvege után nyulva - itt nehezen lesz reám szükség.

- De csak maradjon kegyelmed Pethő Gáspár uram - mond indulatosan Krisztina - nincs reá semmi okom, hogy a mi dolgunkat épen kegyelmed előtt eltitkoljam. Az én kis fiam igen jól fejezte ki magát: ez az ur csakugyan *idegen* ebben a házban és nincs itt többé semmi keresete!

- Oh Krisztina, te tudsz mondani ilyesmit?! - kiált fel Balassa mély megindulással.

- Nem én mondom; az egész ország mondja - folytatja indulatosan a szép asszony; - mondja a törvény, mondja a bíró!

- Ha vétkeztem, csak benned és általad vétkeztem - mond Balassa tompán és lesütött fejjel.

- Ugyan ugy-e? - kérdi gúnyosan Dobó Krisztina. - No mindjárt mutatok én kegyelmednek egy csomó dokumentumot, melyek ellenkezőt bizonyítanak s melyeket el nem tagadhat, mert mindenik a *saját keze írása*.

Ezzel gyors léptekkel sietett a mellékszobába, honnan nemsokára gyertyával és egy iratcsomaggal tért vissza. Ez utóbbit mérgeesen csapta oda Balassa elé.

Ime itt vannak a kegyelmed szép poémái, melyeket titkon Ferencz bátyámnál hagyott volt: ezek közül csak egyetlen egy van a Dobó Krisztina nevére; ellenben igen sok szól a „szép Juliákhöz”, Annákhöz, Coeliákhöz, Zsuzsánnákhöz és Isten tudja kikhez, a kiket kegyelmed még házas korában is versekkel, ajándékokkal keresett fel, drága kövekkel kirakott arany nászfákat és kereszteket küldözgetett nekik, míg a saját familiáját tönkre juttatta!... Nos hát, van-e még kegyelmednek valami szava hozzám?

- Egyetlen szavam sincs! - mond Balassa az iratcsomagot magához véve - mert hogy a költő és az ember két különböző lény: azt nem adatott mindenkinek megérteni. Nekem nincs több helyem e házban: de gyermekemet viszem, az az enyém! - fejezi be határozottan.

Dobó Krisztina karjára ragadta a kis fiut.

- Gondolja meg kegyelmed, hogy *üldözött vad*, kit a vármegye vagy törvényszék első embere bármely pillanatban börtönbe hurcolhat. Mi lenne mellette e gyermekből? A gyermek hét éves koráig törvény szerint az anyjáié; tisztítsa ki kegyelmed magát, míg a gyermek odáig nő, legalább a főbenjáró bűn vádja alól: és ha el tudja kegyelmed tartani, én e gyermeket visszaadom. A válópert megindítottam; azokat a híres verseket a szent szék olvasta már; bátran elviheti és dicsekedhetik vele kegyelmed!...

- Elmegyek asszonyom és biztosítom, nem térek e helyre vissza... Mindenben igazat adok... Csak egyszer engedje még megcsókolni kis fiamat!

A mindenről lemondó kétségbeesésnek és bánatnak e megrendítő képe még Dobó Krisztinát is meghatotta. Elbocsátá a kis fiut s míg annak atyja egy hosszú néma csókban vett búcsút gyermekétől, felkiáltott.

- Oh Balassa Bálint! Hogy mind ennek ekképen kellett megtörténni!

Balassa némán bocsátá le kis fiát s roskadozó léptekkel távozott. Az ajtóból azonban visszafordult és komoly, jó hangon így szólt Pethő Gáspárhoz:

- Jól meggondold öcsém, a mikor *ehhez az asszonyhoz* szerelmes szívvvel közeledel! Mert az első urát megcsalta én érettem; te éretted megcsalt engem; s egy negyedikért hűtlen lesz majd te hozzád is!

- Sohase gondoljon vele kegyelmed Balassa Bálint uram - felel Pethő Gáspár - mert én megbecsülöm az asszonyt, a mig megérdemli; ha pedig hűtlen lesz, meg tudom büntetni!...

Balassa elbúsulva hagyta oda felesége házat.

A bujdosó.

„Jobb hát a darvakkal
Vagy más madarakkal
Elbujdosnom messzire,
Elbujdosnom messzire.”

Balassa.

A királyi fiskus üldöző parancsát, melyben Balassa Bálintot fej- és jószágvesztő váddal terheli, megkapta minden vármegye. Az egykori kedves lantos-költőt, atyafiak és nem atyafiak, személyt és vagyont illető perekkel támadták meg és annyi rokon és szerető szív közül egyetlen egy sem akadt, a ki védelmezze.

- Így van az - sóhajtott fel a hibe rozzant udvarházba visszaérkezett Balassa - jól énekelte azt az egykori római költő, hogy a kit boldog korában sokan szeretnek, balsorsában ott hagyja mindenki.

- Kegyelmednek, nagy jó uram, jószágai vannak Lengyelországban - mond nagy részvéttel Hartyáni - talán jó lenne általmennünk oda, a míg itt lecsendesedik a zivatar.

- Hej, édes öcsém, ha olyan könnyű volna magyar embernek az édes hazáját odahagyni! - kiált fel keserűen a költő - csak hogy látod, én legalább úgy érzem, hogy sokkal többet ér ezen a földön, melyen atyáink csontjai porlanak, melyért saját vérünket ontottuk, meghalni, mint az idegenben élni!...

És mégis meg kellett lenni, mert még e beszélgetés napján finom hajtású, illatos, de aláírás nélküli levélke érkezett Bécsből, mely biztos eredményű közbenjárást ígér, de azt tanácsolja, hogy egy időre hagyja el Magyarországot.

Balassa beszólítá íródeákját.

- Édes öcsém, Hartyáni - mondja ennek indulattól remegő hangon - levelet vettem Bécsből, melynek tanácsára még ez éjjel bujdosásra kell indulnunk. Azért, édes öcsém, azonnal fogj a podgyászláshoz; a peres ügyekre vonatkozó iratokat rakd be a málhákba, a többi pedig hagyd idekinn az asztalon, *mert azokat elégetem.*

- Azokat a szép vitézi énekeket is, jó uram, meg azokat a szép szerelmi dalokat, melyeket ország-világ dalol? - kérdi megütközve a fiatal ember.

- Azokat legelőször, édes fiam; ezek szereztek nekem legtöbb szégyent és bánatot!

Hartyáni fejcsóválva távozott és hozzá látott a munkához.

Balassa Bálint pedig leült íróasztalához és ugyanazon órában, midőn költeményei elégetését elhatározta, írta meg legszebb búcsúkölteményét.

Hű íródeákja, ki darabonként hordotta be a tüzre szánt iratokat, meg-megállott költői bánatában elmerült gazdája háta megett és egy-egy versszakot leolvasott a halhatatlan elmeszüleményekből.

Az elsőben hazájától bucsuzik.

„Oh én édes hazám, te szép Magyarország!
Ki kereszténységnek viseled paizsát
Viselsz pogányvérrel festett éles szablyát
Vitézlő iskola, immár Isten hozzád!”

Igy kezdődött a szép költemény, melyet költője nagy kerek betűkkel vetett papírra.

Midőn Hartyáni újra visszatért, a költeménynek utolsó versszakát is olvashatá:

„Ti pedig szerzettem átkozott sok versek,
Búnál kik egyebet nékem nem nyertetek,
Tűzben mind fejenként égjete, veszszetek,
Mert haszontalanok, jót nem érdemeltek!”

Egy később írott költeményben, mely Krisztinához volt intézve, Hartyáni ezt olvasá:

„Szenvedj te is értem, hogyha én szenvedtem,
Verjen meg az Isten méltán is érettem,
Ne csalhass több szívet,
Itten érjen véget
Álnokságod értem.”

- Szíts tüzet a kandallóba, édes fiam, Hartyáni! - kiáltja az ifjura, midőn az újra a szobába lépett. - Hadd hányjam tűzre ezt a sok haszontalan papirost!

- De hát, édes jó uram - veti ellen az ifju - miért égessük el ezeket a szép verseket? Hiszen csak ir kegyelmed, a mint látom, ezután is!

- Ne okoskodjál, édes fiam. Én tudom, mit művelek. Szítsd fel csak azt a tüzet a kandallóban, *ha mondom!*

Hartyáni felszította a tüzet és azután eltávozott, de pár percz mulva visszatért jelenteni, hogy minden készen van az elutazásra. Valami csomagot rejtegetett rókaprémes mentéje alatt.

Balassa összenyalábolta az asztalon lévő iratokat.

- Nesze fiam, vesd oda a tűzre, mondja, könnyező szemekkel - ne olvassa őket többé rágalmazó világ.

Hartyáni átvette az iratokat, de a mint letérdepelt a kandalló elé, a költeményeket kicserélte a hóna alatt becsempészett haszontalan iratokkal s ezeket dobta oda a lángok közé.

- Így! - mondja Balassa, bánatosan tekintve a hamvadó papirokra, - most már indulhatunk a jó Isten nevében!...

Hittérítő és lelkipásztor.

„Csak egyedül nékem
Nem szabad megfélnem
Örömöm hajlékában.”

Balassa.

Elment, elvándorolt, elbujdosott...

Menekült az élet viharai elől és elment egész Danczkáig, innen Krakóba tért vissza, hol a magyarokat Báthori István uralkodása óta igen rokonszenvesen fogadták, hol közelebb lehetett édes hazájához és könnyebben vehetett hirt arról.

Itt értesült Ferencz öccse haláláról is, kit egy hadikaland alkalmával a tatárok összevagdaltak.

Jól mondják azt, hogy a csapás nem jön egymagában; rohamosan szokták azok egymást követni, kivált ha, mint Balassánál történt, egyetlen téves lépésre vihetők vissza.

Még csak egy érintetlen birtoka volt: vallásos meggyőződése, hite, melynek alapját oly rendületlenül rakta volt le, még gyermekkorában hű lelki pásztora: Bornemissza Péter. Most már ez utolsó kincse után is kinyújták kezeiket ellenségei. Bécsből több névtelen s részben *igenis neves* levelet kapott, melyekben figyelmeztették, hogyha protestáns marad, ügyében nem várhat semmi javulást; míg, ha katolika hitre tér át, jószágait legalább fia számára megmentheti. Hála Istennek, még ma is sok vallásos és keresztény érzelmű ember van Magyarországon: annál kevesebb a szenvedélyes felekezeti érzelmű. Három század megtanította a nemzetet, hogy Jézus vallásának valódi elve éppen az egymás iránti szeretetben fekszik; és a dogmák apróbb eltéréseiért, kivált egy kis nemzet tagjainak, egymást gyűlölni nemcsak hiba, hanem valódi nemzeti bűn. Egész világra kiható, elvitathatlan dicsősége a magyar nemzetnek e vallásos türelem. Balassa korszakában mindez másként volt: akkor több volt a felekezeti és kevesebb az igazi vallásos ember; harczra lehetett vinni testvért testvér ellen, fiút atyja ellen a dogmák egyetlen betűjeért; míg a valódi benső vallásos érzelem nagy mértékben alászállott és mindenütt kereste kielégítését, csak ott nem, a hol keresni kellett volna: *az emberszeretben*. Mindezt csak azért kellett röviden megemlítenünk, hogy megérthessük Balassa küzdelmét az újabban fölvetett kérdésben.

És most e vallásos meggyőződés szembe lett állítva azzal az atyai érzelemmel, melyet egyetlen kedves gyermeke iránt táplált. Föl volt vetve a kérdés: választania kellett. Vagy felvenni most élte delén egy oly felekezet hitvallását, melyet eddig utolsó betűjében is folyvást ostromolni hallott: vagy végkép lemondani arról, hogy gyermeke örökölje ősei vagyonát és ne legyen saját hazájában földönfutó.

Balassa lelke oly tévelyekbe jutott, melyekből önerején nem érezte magát elég erősnek kivergődni. Sokáig tündődött, mitevő legyen, míg végre eszébe jutott, hogy él még egy férfiú, kinek nevét ajkai mindig tisztelettel szokták fölvenni; kitől ifjusága egész szelleméletét öröklé, egykori nevelője, a most már agg lelkész, Bornemissza Péter. Gyorspostát küldött tehát hozzá egy levélben, melyben lefesté lelke hánykódásait és Istenre kérte, hogy ha még érez magában annyi erőt, jelenjen meg az általa kijelölt lengyel határszéli faluban, hogy mielőtt magát végleg elhatározná, tanulságot merítsen bölcs tanácsaiból. Szerencséire az agg lelkész, a mint ő maga is tudta, felső Gömörben mulatott és így nem volt nagy a távolság, mely akadályozta volna, hogy a kedvező tavaszi időben kívánságát teljesíthesse.

Megszállva a kijelölt, meglehetősen nyomorult hegyaljai helységben, minden este kísért a Krakó felé vezető országútra, hol kellemes emelkedésű halmon, néhány óriási fenyő állott; alólok gyönyörű kilátás nyílt a Kárpátok egész vonalára, melyek ormai, mint óriási kerítés választották el hazájától. Itt szokott ülni egész addig, míg az éj beköszöntött, várton-várva lelkének megbizottját, ki az uttalan pusztából, melyben gondolatai tévelyegtek, megmutassa neki a vezércsillagot, mely után indulnia kell.

Egy ily kirándulása alkalmával oly sokáig maradt ott, hogy a telihold már fölkelte a Kárpátok hóborította ormai közül és bűbájos fényével árasztotta el a regényes vidéket.

Ott ült kedvencz nyugvóhelyén gondolataiba mélyedten és szemeit az utra szegezve: midőn egyszerre úgy tetszett neki, mintha a hold sugarai által körülárasztva, fáradtan ügöző nehéz lovon egy óriási alak közelednék, mely minden lépéssel nagyobb és nagyobbá vált előtte, a mint sötét öltönyével ellentétben válláig aláhulló ősz fürtei és ezüst szakáll, mint valami glória ölelték nemes arcát körül.

Ő volt; ki is lehetett volna más; az agg szónok és költő, a tiszteletreméltó Bornemissza Péter.

Örömteljesen ugrott fel fekhelyéről és sietett az utra alá, hogy régvárt vendégét lováról le-emelje.

Az öreg ur meglepetve kiáltott föl:

- Te vagy, valóban te vagy, édes fiam Bálint?

- Én vagyok, atyám, oly régen és epedve várlak - mondja Balassa - ha nincs ellenedre és elég erőt érzesz pár száz lépést gyalog tenni meg a faluig: szolgád bevezetheti a lovakat, mi pedig gyalog tehetjük meg e rövid utat, a kellemes tavaszi est hűsében.

- Te mondad! - felel vidáman a lelkész, miközben Balassa segélyét alig véve igénybe, öreg paripájáról leszállt és Balassát karjaiba zárta. - Oh, még nem vagyunk annyira, hogy pár száz lépést gyalog meg ne tudnánk tenni. János, menjen kend előre, - folytatja öreg legényéhez. - Kend ugy is tud lengyelül, megkérdeheti, hogy Balassa uram melyik házban van szállva.

- Könnyen megkapja kend, János gazda - mondja Balassa - az egyetlen zsindegyházzal fedett ház az e nyomorult községben.

A lovak tovakoczogtak és Balassa magára maradt egykori nevelő-atyjával.

- Oh, mennyire háladatos vagyok, kedves atyám, hogy e fáradságos utat megtetted érettem! Ne ítélj meg érte, a haldokló kapkod fűhöz-fához és az én lelkem haldoklik, mint az őszi széllevél, melyet helyéről leszakított a vihar és tétova forog a levegő égben. - A fenyőfák alatt megállottak és Balassa röviden előadta azokat a kísértéseket, melyeket közelebbről hite ellen intéztek, számítván atyai szíve gyöngeségére.

- Érzem, atyám és nem is tagadom el bűnös voltomat - folytatja azután a teljes lelki megalázkodás hangján. - Gyermekkorom óta két egymással ellenkező természetet ismertem fel magamban, melyek egyike jóra intett, másika rosszra vezetett. Földi kincsek után nem igen áhitoztam; a más jószága után nem igen nyújtám kezemet; és ha néhanapján ki is tört belőlem az ilyen bűnös birtokvágy: volt elég lelki erőm, hogy azt meg tudjam fékezni. Őseimnek és atyámfiainak hajlandóságát e tekintetben nem örököltem; sőt más emberek boldogulásának, dicsőségének sem valék irigye soha.

- Nem is emlékezem, hogy ifju korodban ilyesmiben kaptalak volna - mondja utángondolva az agg lelkész.

- Főhibám - folytatja Balassa - melyet talán nem is atyámtól, hanem egyenesen Ádám apánktól öröklék, hogy szívem gyenge volt; a szépet mindig szerettem és mint amaz őünk egykor a paradicsomban, az asszonyi csáb szavainak nem igen tudtam ellentálni.

- Megkapta büntetését az is, midőn kiüzetett vala a paradicsomból - mondja a tiszteletreméltó Bornemissza.

- Nem akarom, atyám, szépíteni a dolgot: gyöngé és hibás valék, de talán mérték felett is megszenvedék érte. Azt hiszem, hibásabbnak is látszom, mint a minő valósággal vagyok; mert azokba a szerencsétlen viszontagságokba, melyekbe hánykodó életemben az isteni végzés besodort, nem mindig önszántamból jutottam... Emlékezhetel, szent atyám, hogy még gyermekifju valék akkor, midőn atyám szigorúsága miatt elhagyám a szülői házat. Vándorlásom útja Somoskőre vezetett és itt láttam meg először Losonczy István özvegyének leányát, Annát, ki jó és szép volt, mint bármely mennybeli angyal.

- Ne vétkezzél, e földön csak emberek laknak.

- Ez a kedves leány ragadta meg először szívemet, melynek igaz hajlandósága, szerelme, még ma is tart, midőn sokat szenvedett fejem hajszájai őszülni kezdenek. Őt énekeltem meg „Julia” név alatt száma nélküli versemben: de mint ezekben, ugy szívemben sem volt, talán egyetlen esetet kivéve, vétkes gondolat ő irányában soha. E titkos érzéssel szívemben hagytam el a somoskői várat, hogy bár álnév alatt atyámfiát, a híres Dobó Istvánt fölkeressem és neki szolgálatomat felajánljam. Bár sohase mentem volna oda; mert itt jutottam mint tapasztalatlan ifju ember annak a gonosz asszonynak körmei közé, ki még megérkezésem éjjelén csábító szerelmével körülhálózott és ekképen életem szerencsétlenségének lett okozója.

- És te nem ismeréd Dobó Krisztinát, unokatestvéreidet?

- Nem atyám, egyikünk sem ismerte a másikat; én legalább, ki mindjárt a következő napon nehéz betegségbe estem, csak több hét múlva tudtam meg azt, hogy ki ő, midőn már minden késő volt. Ekkor megdöbbsentem s lelkem mélyében elhatározám, hogy menekülni fogok a csábító asszonytól, de nem is volt szükség a menekülésre, mert atyám balsorsa, kit fejvesztő perbe fogtak, hozzá és innen Bécsbe szólított fel, hol éppen Krisztina férje, Várday Mihály, azon feltétel alatt, hogy atyám életét és vagyonunkat csak úgy menthetem meg, egy második ritka szépségű nő karjaiba vetett, kinek nagy befolyása volt az udvarnál és kit Susanne hercegnő czimen ismertem meg. Nem tagadom, hogy az atyámért hozott áldozat nem okozott nagy fájdalmakat nekem, mert ez a bizonyos hercegnő olyan szép volt, hogy hozzá hasonlót alig láttam életemben.

- Szegény atyáért tetted - mondja engesztelékeny hangon az agg lelkész.

- Ne légy túlkegyelmes, atyám. Én nyíltan bevallom, hogy egy ilyen szép nő közelsége mindig bűnös lángba hozta véretem s habár sohasem indultam meg magam a csábításra, mindig elég gyöngé voltam arra, hogy magamat elcsábíttatni engedjem. A pozsonyi koronázás alkalmával és valószínűleg csakugyan a hercegnő befolyásával megmentvén édes atyámat, Egerbe, Ungnád Kristóf keze alá küldöttek le és itt, mint ennek hadnagya, ki időközben Losonczy Annát vette nőül, emberül vitézkedtem számtalan csatában a törökkel, míg végre a hatvani vásárfelveréskor fogságra jutottam. Egy szép török leány, Fatime nevű, mentett ki onnan, ki engem megpillantván, belém szeretett: szégyennel vallom be, én is engedtem a szép szónak, de csak addig, míg a várból kijutottunk; akkor őszinte vallomást tettem előtte, hogy nem szerethetem s magammal sem vihetem. Sajnáltam a derék leányt; viseltem is lelkemen érte a szemrehányást; de később megtudtam, hogy a budai basa háremébe jutott, hol talán fölhalálta boldogságát. Visszajutván Egerbe, nem tudtam elviselni az én drága Juliám közelségét, ki annál veszélyesebb volt szívemre nézve, mivel angyali jósága kifogyhatatlan volt irányomban; ellenben szerelmemnek még gondolatát is visszautasította. Békesy erdélyi

hadjáratahoz csatlakoztam tehát és itt, mint tudod, halálra voltam ítélve s a pallostól három szép leány, Csáky Borbála, Bebek Judit és Morghay Kata menték meg szegény fejemet, kiknek nevét énekeim között szintén feltalálhatod. Bár ne tették volna; mert fogságomból szándékos kaczársággal és titokban újra Dobó Krisztina mentett ki, kit én Ungnádnénak vélvén, élet-halál között üldöztem a Tisza egyik révéig, hol helyette újból Krisztinát találtam s ennek csábító karjai közül ki nem tudék többé szabadulni, míg Dobó Ferencz beleegyezésével, sőt sürgetésére a sárospataki templomban össze nem eskettek. Ime, ezek voltak az én viselt dolgaim, atyám, melyekből láthatod, hogy gyarló voltam, mint ember, de gyarlóságom nagyobb volt bűnömnél.

- Bizonyynal mondom, nehéz dolgok ezek, édes fiam - mondja az agg Bornemissza Péter övig érő szakállát végig simítva - az Isten sokszorosan próbál meg téged, mint az egykori Jóbot.

- Mit tegyek? - kérdi Balassa, míg szemeibe könnyek gyűltek. - Nem elég, hogy magam földönfutóvá vagyok téve, a kaján irigység most szegény gyermekemre veti ki hálóját.

- Fiam - mond az agg lelkész megindult hangon és jobbát Balassa vállára téve - az Isten nem rontja el a töredezett nádat; megszámitotta titkon hullatott könyeid minden cseppjét és felold téged mennyei hatalmával minden vád alól, ha a természet ösztönét követve, mint atya cselekszel.

- És elhagyjam hitemet, meggyőződésemet - kérdi idegenül Balassa.

- Azt nem; de megmented gyermekedet. A hit és meggyőződés keblünkben mélyen elásva fekszik, mint az ércz a hegyek gyomrában; és ha szentül megőrizted ott, az ördög hatalma annak erején megtörik. De te ellenségektől vagy körülvéve minden oldalról és bűnöd nem lesz nagyobb, mint Péter apostolé, midőn az urat megtagadta. Ő csak félelemből tette azt, mit te atyai szeretetből fogsz megtenni és később mégis ő lett az az erős köszikla, melyen a hit vára fölépült. Van erő és hatalom, mely előtt a gyöngé embernek meghajolni kell, mint tölgy meghajlik a szélvész előtt, de hogy azután fejét annál büszkébben fölemelhesse. Csak egyre figyelj, édes fiam: ravasz ellenséggel van dolgod; jól köss vele, hogy jól oldhass; különben hasztalan tennéd meg ezt az áldozatot.

- Oh mily nagy súlyt vettél le lelkemről, drága atyám! - mondja Balassa áradozva - lelkem már maga előtt látta az örvényt, és egy oldalról sem mutatkozott a menekülésre ut!

- Hozd meg ezt az áldozatot fiadnak és szolgálj szived szerint szerencsétlen hazádnak: az Ur belát a vesékbe és nem ítél a külső után, melyet balsorsod vas kényszerűsége szabott reád.

- Köszönöm, atyám - mond megkönnyebbülten Balassa - lelkemet adtad vissza s én azt fiam és hazám javára ide s tova az Ur kezébe teszem le, szentül és megtisztulva.

- Amen! - mondja ünnepélyesen az agg lelkész és a hazai dolgokról beszélgetve, könnyebbült szívvel haladtak be a faluba.

Pár napig mulatott az öreg Bornemissza Péter a csendes falu magányában; azután érzékeny bucsut véve, visszafelé vette utját, követve Balassától, kitől csak a határon túl vált el, midőn ez Érsekújvárnak vette utját, hogy ott magát, mint a katholika hitre áttérő bejelentse. Azután vissza kellett tértie, mert hazájában még üldözött vad volt és Krakóban el kellett rendeznie dolgait, mielőtt a hadjárat megindulna.

Az eltört vándorbot.

„Hiszen atyám ú g y akartam, hogy i g y legyen!”

Balassa utolsó szavai.

Az ezeröttszázkilenczvennegyedik év tavaszán végre hirül vette, hogy tekintettel az ő és atyja hadi érdemeire, a magyar király megtiltotta az ellene indított kereset további folytatását; de egyuttal hírét vette annak is, hogy nagy készülődések folynak a török ellen és Bajts-nál hatalmas tábor gyűl össze oly célból, hogy Esztergom várát a törököktől visszavegye.

E levelek felolvasása után arcza felvidult és élénken mondá a leveleket átnyújtott Hartyánnak:

- Nos, fiu, végre itt van utolsó célja életemnek! Ha a sors megtagadta tőlem, hogy hazámban nyugodtan *élhessek*: ime, most megadta rá az alkalmat, hogy vitézi módon *meghalhassak* hazámért. Végy pénzt magadhoz és himeztess nekem hadi zászlót, fehérét, milyenre megtámadott nevemet, becsületedet, halálommal tisztázni akarom; de ne legyen rajta a Balassaczimer, hanem Szt. Dávid királynak, a lantosok védszentjének térden álló képe, a mint hymnust zeng istenéhez. Én pedig még holnap hozzáfogok a toborzáshoz és még megmaradt kevés pénzből jókora lovas csapatot gyűjtök, hogy méltóképen jelenhessünk meg hazám védelmi harczában.

E szándékát nagy buzgalommal hajtotta végre, és pár hét múlva már ott volt Bajts-on, gróf Pálffy táborában. Midőn ennek magát és csapatát bemutatta, mely száz főnyi kemény lengyel dzsidásból állott: a vezér vállára tette kezét és élénken mondá:

- Üdvözlégy atyámfia! Örömmel látlak itt országunk harcosai között, hol tudom, emberül fogod viselni magadat. Nem fogom elfelejteni, hogy megemlítsem nevedet ő felsége előtt, ki bizonynyal meg fogja jutalmazni hűségedet. Csak azon csudálkozom, miért nincs dandárod zászlóján őseid czimere és mit jelentsen rajta a szent Dávid király képe?

- Azt majd a legközelebbi jövő meg fogja mutatni, nagyságos uram, - felel Balassa - ez az én védszentem.

E pillanatban küldöncz érkezett Balassához, ki levelet nyújtott át neki. Balassa hirtelen átfutotta a levél sorait és keserű mosoly vonult el ajkain. Kutassy püspök és érseki helyettes megidéző levele volt az, törvénytelen házassága ügyében.

- Ismét valami kellemetlen hír, kedves atyámfia! - kérdi részvétellel a mellette álló Thurzó György.

- Nem, kedves barátom, - mondja keserű gunynyal a sokat szenvedett költő - hanem egy erős satyra: az esztergomi érsekség most idéz perbe azon ügyben, melyért a felség megkegyelmezett: most, midőn éppen harczba indulok, hogy véretem ontsam uj egyházam fejének székhelye visszafoglalására!

És átnyújtá a levelet Thurzó Györgynek.

- Hallatlan; - kiált fel ez, a hirtelen átnézett levelet Balassának visszanyújtva.²

² Történeti valóság. Szerző.

Május negyedikén az egész magyar tábor már Esztergom alatt állott és nyolczvan faltörő ágyuval kezdette ostromolni a törökök új erődjét, melyet a Szt.-Tamás-hegyre építettek. Tizenhatodikán az erőd már a magyarság kezében volt.

Tizenkilencedikén fogtak a fővár ostromlásához, hol Balassa vitézeit lovaikról leszállítva, Thurzó csapatai közé osztotta be, melyek gyalogrohamra indultak a hatalmas vár sánczai ellen.

- Mire e sietség, édes atyámfia? - kérdi Thurzó György, midőn Balassa kivont karddal melléje, a rohanók élére állott. Talán azt hiszed, hogy lóháton nem érhet utól a halál?

- Csak Illés prófétának adatott, kedves atyámfia, hogy tüzes szekéren vitessék a mennyországba - mondja mosolyogva a költő.

A csapat ostromlétráival megindult és az iszonyu ágyutüz között, melyről maga Thurzó azt írja, hogy „ezer puskánál, szakálloznál és taraczknál többet lőttek hozzá”, kétségbeesett rohammal tört a megrongált falak alá.

Balassa mindenütt elől ment, nyomában a zászlót vivő Hartyánival s az iszonyu tűz által fogyton-fogyó csapatával.

A golyózápokban egyszerre erős „jaj”-szót hallott Hartyáni s a következő pillanatban gazdáját látta összeroskadni. Odasietett és rémülve látta, hogy egy ágyugolyó gazdájának mindkét lábát elszakítja. Kezeire támaszkodva, valóban úgy térdelt ott, mint csapata zászlóján a szent király.

A hű ifju magához intette a csapat egy pár harcosát és gazdáját dárdákra fektetve, szállíttatá ki a harczi tűzből.

Ott feküdt haldokolva Magyarország leghűbb fia és legelső lantosa; hű szolgáján kívül nem sietett ápolására senki. Nemsokára megjelent a tábori pap Dobakai jezsuita és vigasztalni kezdé.

- Hiszen atyám, *ugy* akartam, hogy *igy* legyen! - felelt átszellemülve a költő.

A következő perczben lovas legény állott meg a sátor előtt és egy kis levélkét nyújtott át a kisiető Hartyánnak Balassa számára.

A haldokló kezébe vette a levelet s szemei mohón futották át a sorokat:

„Csak e perczben érkeztem itt táborzó férjemhez és hallám kegyelmed szomorú esetét. Azonnal orvos után nézek és sietni fogok kegyelmed megvigasztalására, kit addig is Isten vigasztaljon. Losonczy Anna”.

- Közel vagyok az éghez - mondja Balassa - angyalom már megjelent!

Az Anna neve odatapasztá ajkaira - s arra lehelte ki lelkét.

A hű Hartyáni gazdája mellé térdelt s könyüket hullatva fogta be szemeit.

- Hol van Balassa? - hangzott a következő pillanatban a sátor nyílata előtt.

Losonczy Anna volt.

- Asszonyom - felelt zokogva a hű ifju - az ország legnagyobb költője és hű vitéze végképen eltörte vándorbotját és egy pillanat előtt kiszenvedett.

Utóirat.

A többi krónikásaink mondják el.

Pethő Gáspárné, Dobó Krisztina, - mint a jámbor Szamosközi írja - boldogtalan harmadik házasságát gyalázatos elválással és szerencsétlen halállal végezte.

Dobó Ferencz egyenként veszté el hét gyermekét és az utolsó koporsójánál tette végrendeletét, melyben az általa üldözött Balassa Bálint fiát, Jánost teszi általános örökösévé. A végrendelet ezt illető része így hangzik:

„Mivelhogy pedig szegény Istenben elnyugodt hugom, Dobó Krisztina asszony, atyával anyával egy volt velem s ő néki több maradéka nincsen, az Balassy Bálintul való fiánál, Balassy Jánosnál, azon tulajdon jó akaratomból és az *atyafiui pietásnak zéllusából* moveáltatván, az én holtom és in utrope sexu defectusom után,³ az megnevezött Balassy Bálint fiát, az néhai Dobó Christina asszontul valót, pro vero, legitimo et indubitato haerede et immediato successore meo hagyom és vallom, et in casu defectus seminis mei,⁴ ugyan most pro successore recognoscálom és hagyom.”

A boldogtalan költő hamvai, bujdoklása helyén, Hibén fekszenek.

Költeményein még ma is gyönyörrel halad végig a magyar szem.

Vége.

³ Mindkét nemű maradékaim kihaltával.

⁴ „Igaz törvényes és kétségtelen örökösömtől és közvetlen utódomul” stb.